
alternatif politika

Cilt 2, Sayı 1, Nisan 2010

**A Convention Centre on the International Road: The
Osijek Fair During the Ottoman Period
Burcu ÖZGÜVEN**

**Gender and Citizenship: An Enlightening Linkage
Towards Emancipation of Women
Nuran Erol IŞIK**

**The Policy of Turkey and Kuwait Towards Iraqi
Question
Veysel AYHAN**

**Bush ve Obama Karşılaştırması Çerçevesinde
Amerikan Dış Politika Analizi
Ayşe Bahar HURMİ**

KİTAP DEĞERLENDİRMELERİ

alternatif politika

Cilt 2, Sayı 1, Nisan 2010

A Convention Centre on the International Road: The Osijek Fair During the Ottoman Period-Burcu ÖZGÜVEN, 1-17.

Gender and Citizenship: An Enlightening Linkage Towards Emancipation of Women-Nuran Erol IŞIK, 18-36.

The Policy of Turkey and Kuwait Towards Iraqi Question-Veyssel AYHAN, 37-55.

Bush ve Obama Karşılaştırması Çerçevesinde Amerikan Dış Politika Analizi-Ayşe Bahar HURMİ, 56-81.

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ, 82-93.

**A CONVENTION CENTRE ON THE INTERNATIONAL ROAD: THE OSIJEK
FAIR DURING THE OTTOMAN PERIOD**

Burcu ÖZGÜVEN*

ABSTRACT

In the Ottoman Empire the quality of the commercial activity was shaped due to the size of the market area. There existed various building types among the commercial structures, such as ‘bedesten’, ‘arasta’, ‘han’, ‘kapan’ etc, as well as periodic large fair areas where international merchants convened once or twice a year. In the early modern period, Balkan fairs became central places on the major arteries from the East towards the West. The fair organization and protection were maintained by the local charitable waqf foundation and local officials. The waqf was responsible for the tax collection and the organization of the fairground. As an example among the Balkan fairs, Osijek Fair was identified with the shops, stables, carts and the guarding troops, where each function was allotted to separate areas. Illustrations display that inner streets of the Osijek Fair were designed according to the geometric pattern, where items were organized and controlled in a rational order. The coach also appears as a crucial transportation vehicle of the early-modern trade. The geometric street pattern and rational distribution of the building lots can also be compared with contemporary fairs in Italy.

Key Words: Ottoman trade, Trade routes, Balkan fairs, Osijek, Fairground, Geometrical street pattern

ULUSLARARASI GÜZERGAH ÜZERİNDE BİR TİCARİ MERKEZ: OSMANLI DÖNEMİNDE ÖSEK PANAYIRI

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nda düzenlenen ticari etkinliklerin niteliği çoğunlukla ticari alanın büyüklüğü ile bağlantılıdır. Ticari yapı örnekleri arasında 'bedesten', 'arasta', 'han', 'kapan' gibi çeşitli bina tiplerinden söz etmek mümkündür. Yılda bir veya iki kez yüzlerce uluslararası tacirin bir araya geldiği döngüsel panayırlar da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Yeniçağ Balkan panayırları doğudan batıya ilerleyen ana güzergâhların bağlantı noktaları üzerinde bulunmaları nedeniyle merkezi konuma sahiptir. Bu panayırların düzenlenmesi ve dış saldırılara karşı korunmasını yerel vakıf kurumu ile bölgesel askeri yöneticiler sağlamaktadır. Vakıf aynı zamanda vergilerin toplanması ve panayır alanının ticari etkinliğe dönük düzenlenmesinden de sorumludur. On yedinci yüzyılda Hırvatistan'da kurulan Ösek Panayırı ticari etkinliklerin etkin biçimde işlemesi amacıyla dükkânlar, ahırlar, büyükbaş hayvan barınakları ile güvenliği sağlayan birliklerin bulunduğu çeşitli işlevsel alanlara ayrılmıştır. Döneme ait çizimlerde betimlenen Ösek Panayırı iç sokak dokusunun geometrik karakteri, alandaki mal akışının akılcı bir program dâhilinde düzenlendiğini ve denetlendiğini yansıtmaktadır. Yeniçağ ulaşım aracı olarak atlı arabanın da bu programın oluşumuna önemli katkısı bulunmaktadır. Panayır alanındaki geometrik sokak düzeni ile bina gruplarının işlevsel dağılımı İtalya'daki diğer eşzamanlı panayır alanları ile karşılaştırılabilir niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı ticareti, Ticari güzergâhlar, Balkan panayırları, Ösek, Panayır alanı, Geometrik sokak dokusu

Ottoman Commercial Structures

History of the Turkish commercial centres in Anatolia reaches back to the Seljukid period in the 13th century (Oxford Dictionary of Byzantium, 1991:

775-6; Türk Ansiklopedisi, 1977: 364). Sümer underlined ‘*Yabanlu Pazarı*’ around Kayseri, as a medieval fair open to foreign tradesmen for forty days a year. A stronghold around the fair, Castle of Zamantı or Tsamandos protected the market area (Sümer, 1985: 11-24, 33-45).

Security and taxation of the periodic markets became essential also among the Ottoman regional policy. In the early days of the local market establishment, a Germiyan tradesman informed Osman Ghazi that those who guarded market area were expected to collect the tax, according to an Anatolian tradition. Aşıkpaşazade concluded that, Osman Ghazi’s (1299-1324) pragmatic method of conquering Bythinian settlements was partly through the market organization where the Ottomans offered protection to the tradesmen (Atsız, 1992: 20, 25-26; Uzunçarşılı, 1969: 72).

Commercial activity was formed due to the size of the market area. Local or rural weekly bazaar (*pazar*) provided free, but limited area for the exchange of the regional products (Özgüven, 2001: 67-85). The term describes an open market ground, but ‘*çarşı*’ denotes a covered area, where the organization was arranged according to the specialized crafts (Cerasi, 1999: 119-120). The Covered Bazaar in Istanbul might present an example for the permanent ‘*çarşı*’, where local production was strictly controlled by the guilds and the official regulations. Inalcik distinguishes the local trader ‘*esnaf*’ from the merchant, ‘*tüccar*’ or ‘*bezirgan*’. ‘*Esnaf*’, as adhered to the traditional guild, was an artisan and shopkeeper alike, and he was subject to control by the ‘*ihtisab*’ regulations (İnalçık, 1995: 162).

Wholesale merchants in cities conducted business in massive buildings, ‘*han*’ (Akdağ, 1995: 156-157) or ‘*kapan hanı*’¹. Tradesmen in the large ‘*han*’ sustained the monopoly of a certain type of product, such as grain, silk or fur, and each block market was named according to the species. The wholesale

4 *Burcu Özgüven*

market and the distribution mechanism here were carefully conducted; the storage and provision of rough material were controlled due to strict regulations. The monopoly jealously opposed to any other forms of marketing of the product, but the merchants managed to obtain the privilege when it was rewarded by the Sultan in the form of an imperial decree (Akdağ, 1995; Cezar 1983).

There were '*bedesten*' (or '*bezistan*') and '*arasta*', as buildings of the Ottoman trade. Early *bedestens* in Istanbul, such as the 'Sandal Bedesten' in the Covered Bazaar emerged as one of the earliest commercial buildings during the reign of Mehmed the Conqueror (1451-1481). After the 16th century, the administrators encouraged to add permanent structures around the Covered Bazaar whereas permanent roads became vaulted inner avenues (Gülersoy, 1979: 5, 6-8)². Another type of commercial buildings was the *arasta* which was based on a vaulted main corridor and symmetrical shops. A typical example for *arasta* was Mısır Çarşısı in Istanbul around the Yeni Valide Mosque where the Islamic axial shopping avenues were constructed.

The fair (*panayır*), on the other hand, appeared as a convention point of international merchants who were not restricted by local guild regulations³. From the architectural point of view, the annual fair included temporary structures, which were constructed on the large area.

Characteristics of the Ottoman Fairs

Major military routes functioned as the infrastructure of the international trade. Classical military highways, Via Militaria and Via Aegnatia formed the basic road network in Balkans, as connecting Anatolia with the European territories. As the major cities on the arteries emerged, such as Edirne, Philippopolis, Salonica, Sophia and Belgrade, it became evident when the main roads reinforced cities' strategic and commercial position

(Jireček, 1990; Stoianovich, 1999: 230-237).

The early modern logistics comprised the technical accessibility of roads, the availability of carts, storage and security. For example, in the second half of the sixteenth century, Hungarian cities, such as Esztergom, Buda, Pest, Székesfehérvár, Mohács and Filek became centres of commerce, listed as fortified market towns (Lazar, 1996: 77)⁴. As the riverine routes in Hungary enabled efficient transportation, ports became important infrastructure of the commercial activity. The ships were able to anchor at the ports of emerging Danubian towns, such as Esztergom and Vác. On the other hand, roads and construction of bridges offered alternative possibilities of transportation where only large centres provided storage with proper security. Coaches and carts were available vehicles for shipping the products. In the seventeenth century coaches were technically improved and speed was increased as iron wheels were added (Lay, 1994: 141-143)⁵.

From the point of medieval logistics in Anatolia, the Seljukid commercial system had offered impressive caravanserais on the major arteries, especially on the Silk Road. Caravanserais were massive buildings with large entrances, such as fortifications. Here the passengers could have temporarily stored the shipment in a safe building block. Also the Ottoman system presented secured areas of temporary storage. ‘*Han*’ buildings on the major roads were available structures of commerce. Unlike the Seljukid caravanserai, the Ottoman Han was not a massive building, but there were *hans* on the road between Buda and Belgrade which were built within the fortified enclosures, e.g. palanka forts (Özgüven, 2003: 155-160; Gaal, 1985: 55-88; Fekete, 1925: 384-388).

In the early modern period, Balkan fairs became central places on the major arteries in the southern and central Europe⁶. To Braudel, approximately

6 *Burcu Özgüven*

hundred Balkan fairs were organized in the seventeenth century (Braudel, 1995: 379). Open area of the fair was designed according to the commercial needs. Fairs became focal points probably for the inter-regional traders as they offered “elaborate fairgrounds with a surrounding wall and fixed booths” (Faroqhi, 1997: 490). Around 1660’s Evliya Çelebi described largest fairs in the southeastern Europe in his encyclopaedic travelogue. Five of them, Nagy-Varat, Mashkilor, Yannina, Dojran and Ellasson emerged as well-known international market areas in East Europe (Faroqhi, 1978: 50-68). Fairs became important from the point of location among the main arteries. Yannina was founded on the way to Narde; Dojran was around the Dojran Lake.

The fair organization and protection were maintained by the local charitable waqf foundation and officials. The waqf was responsible for the tax collection and the organization of the fairground. During the season, military troops guarding the neighbouring settlements were responsible for the security of the area. Bey of Trikkala, for example, maintained the safeguard of merchants in Fairs of Mashkilor and Ellasson, as they were accompanied by soldiers of the Yeniçeri Agha in Salonica. The molla of Serres was responsible for the security of the Dojran fair in Macedonia. Troops of Yanova or Varat soldiers protected Nagy-Varat fair in East Hungary. Surrounding palisade walls also contributed to the safety of merchants.

The tradesmen were originated from Asia (Arabia, Persia, India, China, Central Asia, Damascus, Aleppo and Iraq), from Europe (Hungary, Sweden, Germany, Poland, Spain, Genoa), and from Africa (Algeria, Tunisia, Egypt) (Çelebi, cilt. 5-6, 1984: 531-532; cilt. 8, 125-126). Large fairs facilitated meeting of merchants from the East and West. Consequently precious goods and local practices were exchanged among the tradesmen, as Venetian merchants took position at the large fairs. Similarly, Genoese tradesmen brought local products from colonies around the Black Sea and put them on

the European market (Fleet, 2006: 19, 98-99).

Evliya gave some accounts on the organization of the fair area. “A walled, rectangular enceinte surrounded the fairground”, he reported and “four entrances reach to the large crossing streets and to twenty secondary roads”. The description recalls the chequerboard plan. The Dojran fair, on the other hand, was founded as a large enceinte where the internal roads were designed as chequerboard, again according to Evliya’s words⁷.

Building lots in the Balkan fair were allocated to the shops, stables, carts and the guarding troops, which were located in separate functional places. In Dojran there were separate areas and buildings for the purchase of textiles, jewellery, animals, slaves or food and additionally, an area of entertainment. A firm building enabled the protection of the precious goods. Administrative rooms located in a kiosk-like structure built over the entrance gates. The revenue was stored in the kiosk rooms. In his descriptive book, Luigi F. Marsigli illustrated a simplified version of the kiosk (Marsigli, 1732).

Fair areas were places where different species of goods were distributed to orderly created symmetrical shop houses. Evliya witnessed in Dojran and Yannina that “there were blocks of two storey shops and they were covered by the tile roof.” It was the same in Mashkilor where the waqf supported the shop construction. Here the tile roof and the walls secured the precious goods. Established merchants took place in the blocks within the fair area, whereas less important tradesmen occupied booths and tents outside of the walls (Çelebi, 1984).

Osijek and the ‘Panayir’ District

The Town of Osijek emerged as one of the major military centres. Ottoman Ösek, today’s Osijek (Hungarian Eszék) was a Hungaro-Croatian city

8 *Burcu Özgüven*

on the River Drava, as having roots in medieval Hungary⁸. In the Roman period, the settlement was named as ‘Mursa Maior’ or Colonia Aelia Mursa, as a commercial town. After the military campaign by the Süleyman the Lawgiver in 1530, the town appeared as a meeting point on the military road which helped to the security of the frontier operations in the South Danubian territory.

In the 16th and 17th centuries, the town became an Ottoman centre mainly for the military operations towards the West. On the other hand, Osijek became a center of trade where the merchants convened two times a year. During the fair season, a notable sum of income tax was charged, and the Ottoman commercial activities on the Hungarian territory were reinforced. Evliya Çelebi visited the Osijek fair in the 1660’s. He describes the fair as one the largest in the region as he underlined that “during the cherry season or in fall thousands of merchants from Anatolia, Arabia, Persia, and from other lands visited the area.”

According to Evliya, Osijek was surrounded by the fortress, a firm structure with double layer walls. The city was divided into five quarters: the inner fortress, the middle fortress, the varosh settlement, the outer settlement and the fair area next to the varosh. The Muslim community mostly inhabited in the inner settlement (varosh) where each house had a large courtyard and an orchard. Because of the swampy character of the ground, stone was not an available construction material. Only timber and ‘horasan’ type of brick were allowed for permanent structures. According to eyewitnesses, streets in the town appeared as clean and well preserved. In the 1660’s it was noted that two large neighbourhoods near Drava were in sight, and one of them had a whitewashed surrounding wall made from palisade stakes. In the outer settlement, majority of houses belonged to the Christians and Gypsies, as the Muslims took little place. Evliya described the Osijek fair as follows: “There

is a palanka on the southern side of Osijek fortress. One would describe the palanka as a mighty enceinte. That the fair is about four hundred paces is a signature for that the bazaar is to be organized annually”⁹.

The Austrian traveller, Heinrich Ottendorf ¹⁰, provided information on the Osijek fair: “The inhabitants of Osijek town are not others than the Turks. As compared with others, they are polite, and exert less control on women. I think the reason for that is the yearly market, so they (Turks) find opportunity to encounter people from other traditions. The outer settlement (Vorstadt) is surrounded by a palisade, reinforced by fences with mortar and by a dry ditch. The town is built towards the southern and western direction¹¹. Fairs (with famous caravans) are organized two times a year. Tradesmen arrived here from the lands, such as Constantinople, Persia and Arabia with many beautiful goods hardly to find even in Belgrade. The caravans park outside of the palisade on a plain around”.

According to Evliya, arrival of the security guards to the fairground commenced with a ceremony, which also signified the relationship between the commercial activity and its protection. “As soon as the place became crowded, he wrote, the Pasha of Polga came to the area as accompanied by his armed troop, tents and equipment and he waited for the visiting merchants. Later the *kazzaz aghas* came with three thousand soldiers and brave men, who were to maintain the security of the merchants day and night. Only thereafter the merchants were ready to bring the items to the market area”. Evliya reported that “plenty of bundles were unwrapped and purchased. On the 40th day everyone took his good away and left the fair area as accompanied by the soldiers of Kanizsa” (Çelebi, 1984).

Evliya described the street pattern in Osijek as the chequer board, which was designed according to “the science of geometry”. The streets of the

fair settlement were created as linear corridors where “the end of the market can be observed from the entrance of any street”.

There were rows of shop houses on the geometric streets. Ottendorf described a covered street where rows of booths and vaults were located on both sides. He also underlined that some tradesmen were allowed to utilize the shops and they were also able to keep their goods in a large han building integrated with the gate at the end¹². Four han blocks in Osijek were illustrated in the Ottendorf Album. They were placed next to the entrance gate around the pontoon bridge extending towards the small fort of Darda. Differing from the comments of Evliya, the Ottendorf illustration represents the fair area as it was arranged according to the orderly designed streets, but not to the chequer board pattern. Evliya’s description of chequer board plan might be re-read as the orderly, geometric streets.

Functional areas in the Osijek fair were clearly identified, as the shops, stables, carts and the guarding troops took separate places. That a large area was allocated to the stables and to the parking coaches was significant from the point of securing the transportation vehicle. Also geometrical streets were probably designed according to the coaches’ and caravans’ technical availability that might have followed a direct path along the shopping blocks.

The settlement characteristics were also demonstrated by the contemporary western illustrations. Ottendorf illustration in the 1660’s shows Drava River, the pontoon bridge and the town of Osijek as surrounded by the palisade. A long, axial street and various smaller streets represent the street pattern of the fairground (ILL-1). Another depiction, belongs to the mid-17th century. Here the fairground was represented as a separate area, where the pontoon bridge extended towards the Darda fortress on the other side. Orderly vaulted streets were depicted (ILL-2). A third illustration from the same period

reflects again the Osijek fair area by representing the shopping blocks and streets in between (ILL-3).

These elements can be compared with the contemporary fairs in Italy. According to an illustration from the eighteenth century, the enclosed area of the Bergamo Fair was divided by linear shopping streets into the regular, geometric areas. A fountain at the crossroad of streets was designed as to denote the central square of the fair (Gutkind, 1969: 190). Also the Crema Fair represents similar settlement organization in the late seventeenth and early eighteenth centuries (Lanaro, 2003: 37-49). Here “the distribution of spaces and shops at Italian fairs depended on the economic and social hierarchy” (Lanaro, 2003: 43). Walled spaces (*fiera in muro*) and the functional axis were designed in the North Italian fairs, such as Crema, Brescia, Bolzano and Vicenza. The Farfa fair around Bologna or Chalon sur Saône in France were among other market areas where the timber buildings could rapidly be rebuilt to suit the merchants’ needs.

Conclusion

Literary sources provide information on the fair organization in the 17th century. According to the eyewitnesses, fairs in the Ottoman Empire were founded on the strategic roads. It might have taken place on a plain area, such as in Mashkilor or Muzezyrib. Pious foundations played important role for the initiation and organization of the fair, as well as for the tax collection. The foundation might have allocated the revenue collected to charitable facilities.

Security was crucial during the fair season. Merchants from distant lands came to conduct commercial facilities in the area. They agreed to deliver the products as the provincial military troop took the responsibility of organizing a safe fairground. Another guarantee of security was the surrounding enceinte, usually a palisade, as equipped with necessary towers

and armament. There appear two different practices from the point of guarding the market area: The Italian fairs were controlled through the permanent buildings, whereas the Ottoman control was mainly achieved through the military troops and strong outer walls.

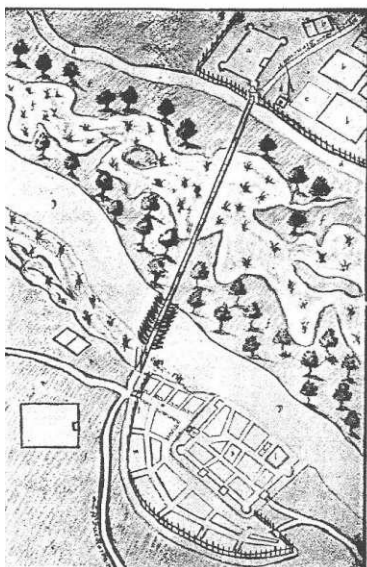
The duration of the fair season related with the length of the enceinte. Larger fairs, such as Osijek and Mashkilor were open for forty days, as the smaller others remained shorter. Another feature is that the shop houses were built as half-permanent, timber structures. They could have been utilized in the forthcoming season, in case of regular reparation by the pious foundation. Those merchants who conducted luxurious item and jewellery trade enjoyed the privilege of locating the items in the intramural blocks during the fair season. A larger *han* building in the central part of Dojran and Osijek fairs presented secure areas, but small-scale trade could have taken place outside of the walls.

Every fair was permanently equipped with orderly shopping streets, blocks of shops and squares. The Ottoman fair could have been observed as a market area where necessary blocks of shops were arranged for the commercial purpose. Evliya wrote that the geometric pattern and parallel streets in between the blocks were evident in the Osijek fair. The rational arrangement of the shopping streets was due to the necessity of a strict organization among the merchants. The coach also appears as a crucial transportation vehicle of trade. Contemporary illustrations display that inner streets of the fair area were designed as uniform and straight lines, where items were controlled in prescribed order. The uniformity could also be construed as 'rationality'. Well-organized shops and parallel roads in a fair became the characteristic feature, also in the north Italian fairs.

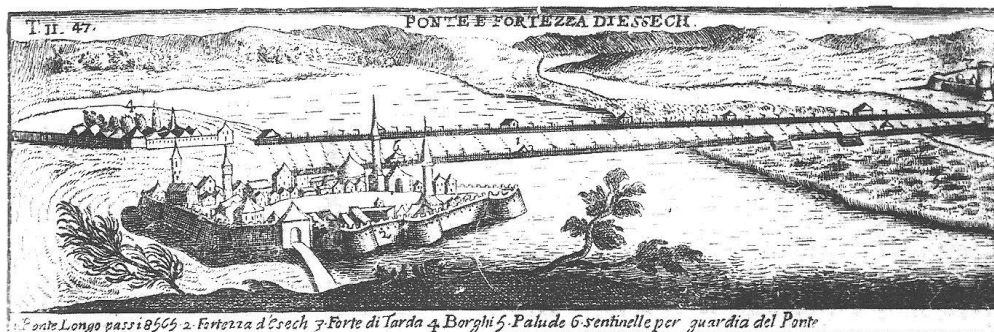
As Ottendorf noted, cosmopolite city culture from the East possibly faced with the West, when the tradesmen bartered items and when they also compared the cultural values and the traditions with those of colleagues on the fairground.

ILLUSTRATIONS

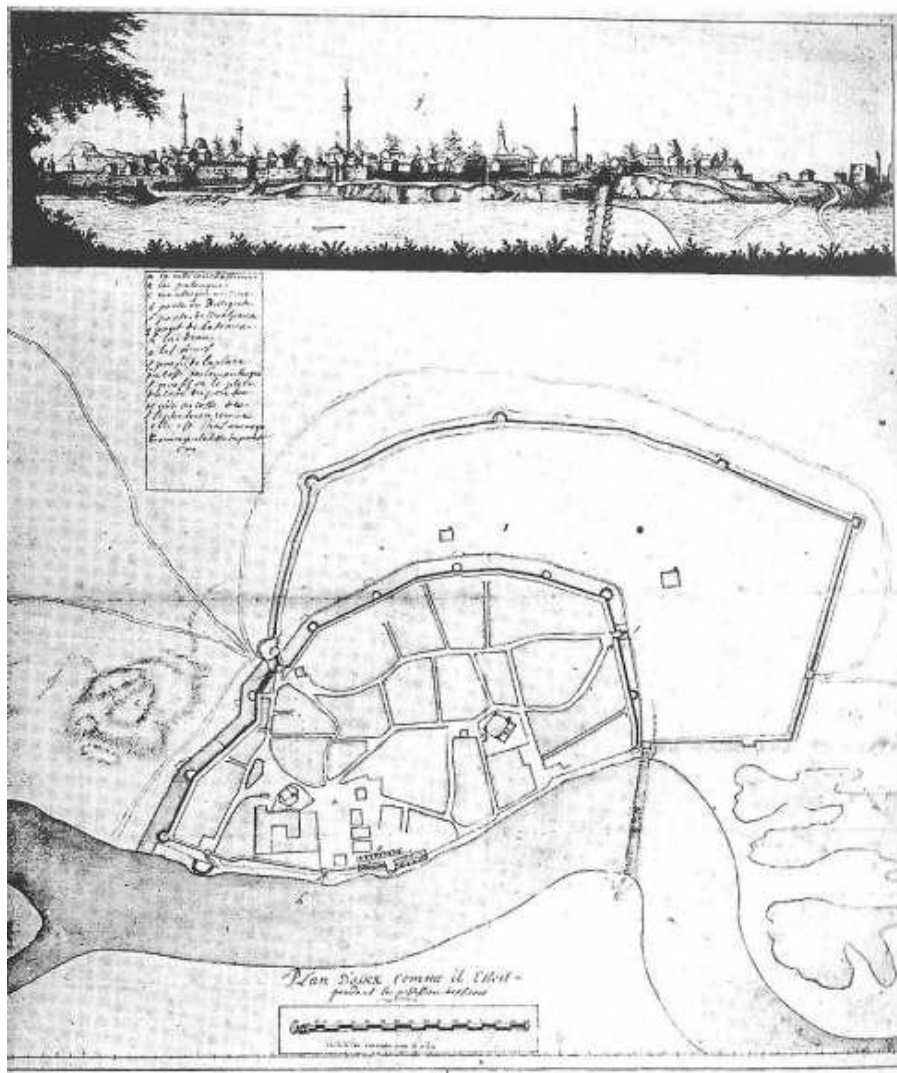
ILL-1: Ottendorf depiction of Osijek

ILL-2- 17th century drawing, probably from the book ‘Anon.: *Origine e corso del Danubio con la cronica Ungaro e Turchesca...*, 1685’

ILL-3- Osijek in 1688. From: Ive Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo* (Croats and the Ottoman Empire). (Zagreb: 1998), p. 212.

END NOTES

* Assoc. Prof. Dr., Abant İzzet Baysal University, Faculty of Engineering and Architecture, Department of Architecture, Bolu, Turkey.

¹ Balkapan Hanı and Un Kapanı around the Golden Horn were buildings still extant until the early twentieth century.

² In the mid-16th century Matrakçı Nasuh displays the open area of the bazaar. This reminds that the vaulted ceiling was added in a later period; see: Nasuhü's-Silahi (Matrakçı), *Beyan-i Menazil-i Sefer-i 'Irakeyn* Edited by: Hüseyin Yurtaydın, (facsimile copy of the original manuscript, in: Istanbul University Library, cod. 5964), (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1976), fol. 8b.

³ For later Ottoman fairs in Anatolia: Ömer Şen: *Osmanlı Panayırları (18. - 19. yüzyıl)*. (Istanbul: Eren, 1996), 8

⁴ Hungarian towns became area of commerce between Central Europe and the Black Sea Region. As partly based on the German, e.g. Ottonian, settlement pattern, the towns in Hungary were established according to the emerging trade, routes and cultural relations (Lazar, 1996).

⁵ Coaches (*Kutsche, cocchio*) were improved by Hungarian craftsmen in the late fifteenth century. On the technical characteristics of the 17th century coaches see: Lay, 1994: 141-143.

⁶ Stoianovich points out that the number of fairs between Save and Danube gradually increased in the 15th century, and the Ottoman fairs in the late 18th century reached up to the four hundred. Stoianovich, *ibid*.

⁷ The chequer board plan could be observed at some Ottoman fortifications, such as in Kanizsa in Hungary. An illustration belongs to 1664 clearly reflects the chequerboard plan within the inner part of the fortification; in: *Endre Marosi, XVI. Századi Váraink (1521-1606)* (16th century fortresses). (Budapest-Miskolc: 1991), fig. 19.

⁸ For Osijek see: Evliya Çelebi, 5-6: 524f. A contemporary investigation on Osijek: Ivo Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo* (Croats and the Ottoman Empire). (Zagreb: 1998). I thank Dr. Mažuran for his kind support.

⁹ 1 pace= 0,80 metres. Evliya Çelebi, *ibid*.

¹⁰ Heinrich Ottendorf, "Der Weg von Ofen auff Griechisch Weissenburg" Vienna 1665. Austrian National Library, Manuscript Codex: 8481, fol. 55.

¹¹ 'gegen mittag und abend liegenden seyten'

¹² Ottendorf, *ibid.* “... und gewisse Kauffleüthe vermüetet sein, bey welchen zu endt un nahendt dem Thor eine grosse Hannen stehet.”

REFERENCES

AKDAĞ, M. (1995), *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi (1453-1559)*. Vol. 2, İstanbul: Cem Yayınları.

ATSIZ, N. (1992), *Aşık Paşaoğlu Tarihi*, İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

BRAUDEL, F. (1995), *The Mediterranean and the Mediterranean Worlds in the Age of Philip II*. vol. 1, Berkeley- Los Angeles: U. of California Press.

CERASI, M. M. (1999), *Osmanlı Kenti*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

CEZAR, M. (1983), *Typical Commercial Buildings of the Ottoman Classical Period and the Ottoman Construction System*, İstanbul: İş Bankası Yayınları.

ÇELEBİ, S. E. (1984), *Seyahatname*, vol. 5-6, İstanbul: Üçdal Yayıncılık.

ÇELEBİ, S. E. (1984), *Seyahatname*, vol. 8, İstanbul: Üçdal Yayıncılık

FAROQHI, S. (1997), “Trade: Regional, Inter-regional and International’ in: *An Economic and Social History of the Ottoman Empire. Volume Two: 1600-1914*, eds. Halil İnalçık with Donald Quataert, Cambridge: Cambridge U. Press, pp. 474-530.

FAROQHI, S. (1978), “The early history of the Balkan fairs”, *Südost Forschungen*, XXXVII, pp. 50-68.

FEKETE, L. (1925), ‘Osmanisch Parkan’, in *Körösi Csoma Archivum* 1, pp. 384-88.

FLEET, K. (2006), *European and Islamic Trade in the Early Ottoman State- the Merchants of Genoa and Turkey*. Cambridge: Cambridge University Press.

GAAL, A. (1985), “Török Palánkvárak A Buda- Eszéki ut Tolna Megyei Szakasán in: Magyar és Török Végvárak (1663-1684)”, *Studia Agrensia* 5, pp. 55-88.

GUTKIND, E. A. (1969), *Urban Development in Southern Europe: Italy and Greece*. International History of City Development. Vol. 4, New York - London: Free Press of Glance.

GÜLERSOY, Ç. (1979), *Kapalı Çarşının Romanı*, İstanbul: TTOK Yayınları.

İNALCIK, H. (1995), *The Ottoman Empire - The Classical Age 1300-1600*, London: Phoenix.

JIREČEK, J. C. (1877), *Die Heerstraße von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe*, Prag.

LANARO, P. (2003), "Economic Space and Urban Policies: Fairs and Markets in the Italy of the Early Modern Age", *Journal of Urban History*, vol. 30, no.1, November, 37-49.

LAY, M. G. (1994), *Die Geschichte der Strasse- Vom Trampelpfad zur Autobahn*, Frankfurt/ New York: Campus Verlag.

LAZAR, I. (1996), *Kleine Geschichte Ungarns*, Budapest: Corvina.

MARSIGLI, L. F. (1732), *Stato militare dell' Impero Ottomanno*, Haya; reprinted: ed. R. Kreutel, Graz: 1971

OTTENDORF, H. (1665), "Der Weg von Ofen auff Griechisch Weissenburg" Vienna, Austrian National Library, Manuscript Codex: 8481, fol. 55.

ÖZGÜVEN, B. (2001), 'A Market Place in the Ottoman Empire: Avrat Pazarı and Its Surroundings', *Kadin / Woman 2000*, vol. 2, no. 2, pp. 67-85.

ÖZGÜVEN, B. (2003), "Characteristics of Turkish and Hungarian Palanka-protected Settlements along the River Danube" eds. Ibolya Gerelyes, Györgyi Kovacs, *Opuscula Hungarica - Archaeology of the Ottoman Period in Hungary*, Budapest: Hungarian National Museum, pp. 155-160.

STOIANOVICH, T. (1999), "Osmanlı Hakimiyetinde Via Egnatia", in: *Sol Kol - Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*. ed. E. A. Zachariadou, Istanbul: Tarih Vakfı Yayınları, pp. 225-240.

SÜMER, F. (1985), *Yabanlu Pazarı- Selçuklular Devrinde Milletlerarası Büyük Bir Fuar*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

ŞEN, Ö. (1996), *Osmanlı Panayırarı (18. - 19. yüzyıl)*, İstanbul: Eren Yayıncılık.

THE OXFORD DICTIONARY OF BYZANTIUM (1991), *Fair in the Byzantine Empire*, vol.2, New York-Oxford, pp. 775-6.

TÜRK ANSIKLOPEDİSİ (1977), *Panayır*, vol. 26, Ankara, p. 364.

UZUNÇARŞILI, İ. H. (1969), *Kütahya Şehri*, İstanbul.

YURTAYDIN, H. (1976), *Nasûhü's-Silâhî (Matrakçı) Beyân-ı Menzil-i Sefer-i Irâkeyn-i Sultân Süleyman Han*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. (facsimile copy of the original manuscript, in: Istanbul University Library, cod. 5964).

**GENDER AND CITIZENSHIP: AN ENLIGHTENING LINKAGE TOWARDS
EMANCIPATION OF WOMEN**

Nuran Erol IŞIK*

ABSTRACT

Due to the ambivalent nature of modernity, citizenship has been historically used as a force for inclusion and exclusion. Societal transformations brought about the necessity to reformulate the concept of citizenship into a gendered political conception by which one can evaluate hegemonic relations of different nature. The contested nature of citizenship also provided an avenue for women's political participation through different means in different societies. This article aims at outlining the major theoretical perspectives on re-gendering citizenship, which brings us to more practical concerns about the political sphere: Gender mainstreaming is presented as one of the key issues on political freedom for women, which is the second theme emphasized in the article.

Key Words: Citizenship, Gender mainstreaming, Political participation.

**TOPLUMSAL CİNSİYET VE YURTTAŞLIK: KADINLARIN ÖZGÜRLEŞMESİNDE
AYDINLATICI BİR BAĞLANTI**

ÖZET

Modernliğin kendi içinde çelişkili doğasından dolayı, yurttaşlık tarihsel olarak kapsayıcı ve dışlayıcı bir kategori olarak kullanılmıştır. Sosyal dönüşümler yurttaşlık kavramını daha çok toplumsal cinsiyet ile bağlantılı politik bir kavram şeklinde yeniden formüle etme gereğini ortaya çıkarmıştır; söz konusu kavram sayesinde farklı türlerde hegemonik ilişkiler değerlendirilebilir. Yurttaşlığın savaşımsal doğası farklı toplumlarda farklı araçlar dolayısıyla kadınların politik katılımı için de bir mecra yaratmıştır. Bu makale toplumsal cinsiyet kavramını yeniden vurgulayacak şekilde konuyla ilgili temel kuramsal yaklaşımları ele almayı hedeflemektedir; böylelikle kamusal alan ile ilgili daha pratik meselelere değinilebilecektir: Makalenin ikinci ana teması olarak da toplumsal cinsiyet kaynaştırması (gender mainstreaming) kadınların politik özgürleşmesi için anahtar sorunsallardan biri olarak sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yurttaşlık, Toplumsal cinsiyet eşitliği, Politik katılım.

Introduction

Ulrich Beck notes that those spheres such as private life, science, everyday life, which have been excluded in the classical model of industrial capitalism, are now at the target of political debates in the era of reflexive modernity. The extension what is considered as political is ambiguous and depends on political decisions in terms of shaping policies and transforming possibilities of action (Beck 1999). In other words, Beck emphasizes the invention of politics as a panacea for de-politicizing of everyday life as well as the way in which political decisions determine policy making practices the very same process. This picture reflects upon a very complex terrain whereby the linkage between social life and the concepts/theories on social life has a complex relationship.

The way in which the concept of gender has been used and utilized in various different fields responds to a necessity of filling the gap required by the politicization of spheres such as everyday life, private life, the world of emotions, identities, and other practices neglected by institutional power circles. The rise of studies in gender practices overlapped with revealing the significance of such spheres which have been defined via apolitical terms, that worked as a political act in itself. In this context, the concept of gender is useful in terms of revealing the relationship between different hegemonic practices due to the significance of its position it occupies and it has been related to other political concepts such as nation, nation-state, masculinity, and citizenship which are all conceptions of historical nature. Thus, one can argue that such an intricate relationship requires a thorough understanding about the concept of gender as well as other concepts which have not been historically related to the concept of gender. The pace and the quality of social transformations required an analysis of different aspects of societal configurations. Thus, the marriage of these concepts led to the emergence of a vast literature which has been relying on the question marks formulated through philosophical as well as practical concerns. This article aims at presenting the major arguments related to a gendered social science with a focus on a political concepts such as citizenship. Second, I will evaluate practical implications of using various different gendered concepts in social science with an emphasis on gender mainstreaming.

Why Gender?

Gender refers to the socio-cultural meanings given to masculinity and femininity and to the complex and varying relations between the two¹. Gender relations are rooted in perceptions of difference and structured inequality and over the long periods of time they

have led to women being disadvantaged and disempowered. It has become clear that the particular forms of disadvantage that women face cannot be examined without taking account of the complexity of gender relations. Using the term “gender” also makes it possible to take a broader view of differences and identities and to ask “not only the woman question”. Accordingly, there has been a move across a range of disciplines from women’s studies to “gender studies”. The concern about “gender talk” climaxed with the Fourth World Conference on Women in 1995 held in Beijing, China, with the theme “Equality, Development and Peace”. Feminist scholarship integrated the concept of gender as an analytical category.

The concept of gender typifies not women or men per se, but the ideological and material relation between them, which historically has been an unequal relationship. It connotes a kind of “socially constructed inequality between women and men”. It also relates to the political, economic and cultural contexts of relations between men and women, where the latter are most often subordinated to the former. The phrases such as “gendering the nation-state” or “gendered public sphere” depict a web of practices whereby hegemonic relationships exist between man and women. In addition, the usage of “gender” is functional to refer to a dynamic social network by which differences exist and need to be explained.

By the mid-1980’s, the shift to “gender studies” brought about the need to explicate different meanings of gender. As Nicholson reminded us within feminist research gender is used in two contradictory ways: One the one hand, it is used to depict that which is socially constructed, in contrast to “sex” which is assumed to be biologically given. On the other hand, gender refers to “any social construction having to do with the male/female distinction, including those constructions that separate “female” bodies from “male” bodies (Nicholson 1994). According to this definition, sex is subsumable under gender and not separate from it since our constructions of the body are themselves subject to social interpretation and redefinition. Gender has therefore been transformed into an increasingly inclusive category denoting an expression of difference within a field of power relations. Lorber defines gender as an all pervasive social institution that establishes patterns of expectations for individuals, orders the processes of everyday life, is built into the major social organizations of society, such as the economy, ideology, the family and politics, and is also entity in and on itself (Lorber 1994). Therefore, such an inclusive category leads to employing different methodological devices in an interdisciplinary approach. The literature on gender research has

been widened to the extent that a gendered social scientific thinking shaped works in different fields such as literary theory, political economy, policy analysis, cultural studies, and others. In addition, there seems to have been a wide variety of studies which elaborated different levels of analysis ranging from macro units (e.g. the nation state) to micro levels (e.g. social psychological categories such as gendered self, etc.). The concept of gender operated as a glue linking different levels of analysis which were not brought together in such a fashion.

The feminist scholarship illuminated the ways in which citizenship, in both its civic republican and liberal clothes, developed as a quintessentially male practice and ideal. The gendered construction of citizenship was no aberration but was constitutive of the very idea of the citizen. Underpinning this gendered template was the public-private dichotomy, together with the male-female qualities associated with it. On the ‘public side’ the disembodied citizen *qua* man was elevated because he was thought to display the necessary qualities of impartiality, rationality, independence and political agency. This public sphere of citizenship was supported by the ‘private’ sphere, to which embodied women were relegated and from whence they were deemed incapable of developing the ‘male’ qualities of citizenship (Pateman, 1989; Lister, 1997; Prokhovnik, 1998).

If gender is defined as an inclusive category which helps us to understand complex hegemonic relationships in society, one of the most important concepts defining the relationship between the state and the individual is “citizenship”. Fundamentally, three distinct components of citizenship principle have been identified in the literature of citizenship: citizenship as a political principle, citizenship as a juridical status of legal personhood, and a form of membership (Barbalet, 1988). Given the historical and social transformations in polity and society relations, these components can and do come into conflict, and that every historical synthesis entails a set of political choices and tradeoffs that tend to be forgotten once a conception becomes hegemonic. There seems to have been three major approaches in the literature of citizenship: republican, liberal and communitarian, each of which emphasizes different dimensions of the problem of citizenship: civic virtue; individual identity and communalist identity². In addition, each perspective assembles and disassembles different components and characteristics of citizenship.

However, such a grandiose project is nothing but an easy job to accomplish. Legal personhood can be disassociated from citizenship status and each level can be given new set

of meanings. Yet, none of these attempts would resolve the problem about demands made by citizens in terms of expanding their rights formulated by Marshall (1965) extensively. The key point here is that claims for expanding rights and new forms of protections for rights emerge first from “civil” rather than political actors, which requires a multidisciplinary understanding on the phenomenon. The feminist research aimed at assembling gender sensitive concepts in such a way that problems of what is defined as the private sphere could be located into the political one.

Feminist political scientists have criticised the androcentric bias in the paradigms and concepts underlying the discipline, Marshall’s concept of citizenship being an example of this (Pateman 1986, 1988). They underlined that women were in many cases excluded from the citizenship rights attributed to men, involving that the concept of citizenship and the rights attached to it were not universalistic but exclusively male (the right to possess property, the right to an unemployment allowance, the right to vote, to cite but a few). Feminists also emphasised that women not only obtained citizenship rights late than men but also in a different order, starting with social rights, to which civil and finally political rights were added (Bock and James 1992). Even more important was the fact that Marshall’s concept of citizenship heavily relied on welfare state assumptions, with wage work as the basis for many rights, which de facto excluded women (Vogel 1991).

Within the tradition of civic republicanism, the very meaning of civicness has been challenged by a gendered analysis that locates the practice of citizenship in women’s experiences and political modes of action (Jones, 1990, and Phillips, 1995). Within the tradition of social citizenship, the gendering of social rights, has meant confronting the rigid distinctions between public and private domains that circumscribed social citizenship theorizing. Feminists have also extended the framing of social rights to include family and domestic rights and responsibilities, which address exclusion as a result of economic dependency in the family and posit a recasting of unpaid care work as work, which should be included into the calculus of social benefits. Expanding rights and re-defining duties of women as political members were at the core of various theoretical approaches on gender and citizenship.

Citizenship is a concept that is very much at the centre of policy debates within and across national borders, either explicitly or implicitly. This is particularly true in the European

context in which welfare states have redefined notions of citizenship in an era of restructuring and retrenchment. Pivotal here have been both the shifting relationship between the rights and obligations of citizenship and questions of membership of national communities in an era of economic globalization, migration and increasingly multi-ethnic populations. These developments are reflected in a parallel outpouring of academic works, debating and contesting established notions of citizenship (Hobson and Lister 2001).

The feminist preoccupation with citizenship in part reflects a wider desire to re-claim concepts which have been ignored in the interest of men. Given citizenship's status as a "contested concept" it is hardly surprising that the issue of how to re-gender it is not straightforward. As is emphasized below, the debates focused on the nature of citizenship as well as re-gendering citizenship. While the republican tradition approached the duties of citizen, the liberal tradition emphasized the status of citizenship. Until recently, it is a rights discourse which has been more dominant. Women have struggled to achieve equal rights with men in the civil, political and social spheres as crucial to their achievement of full citizenship. Although some contemporary feminists reject a legal rights discourse as individualistic and male inspired, many others acknowledge "the dual nature of law – as an agent of emancipation as well as oppression" (Vogel 1988). The phrase, "re-gendering citizenship", denotes embracing both rights and political participation and analyzing the relationship between two (Sarvasy and Siim, 1994). The different approaches to the re-gendering of citizenship can be summed up under three headings of gender neutrality, gender differentiation and gender pluralism. The first works with a model of women as equal with men, the second with a model of women as different from men; the third model both women and men are members of multiple groups and/or holders of multiple identities (Lister 1997).

The concepts of narrativity, relationality and contextuality help us relating the gender identity to citizenship, because, the way in which citizenship is constructed via rights and responsibilities in different societies, the way in which people with different political cultural characteristics help people to internalize values related to different roles, they are all significant features of a concept of citizenship which should not be isolated from issues on gender problems. Yuval-Davis (1997) argues, a comparative study of citizenship should consider the issue of women's citizenship not only by contrast to that of men, but also in relation to women's affiliation to dominant or subordinate groups, their ethnicity, origin and urban or rural residence. It should also take into consideration global and transnational

positionings of these citizenships. In order to be able to analyse adequately people's citizenship, especially in this era of ethnicization on the one hand and globalization on the other hand, and with the rapid pace at which relationships between states and their civil societies are changing, citizenship should best be analysed as a multi-tiered construct which applies, at the same time to people's membership in sub-, cross- and supra-national collectivities as well as in states. She also adds that one needs to go beyond formulating a gender-blind, Westocentric and a hegemonic theorization of citizenship; instead feminist research should be focusing in particular on the questions of membership in 'the community', group rights and social difference and the ways binaries of public/private and active/passive have been constructed to differentiate between different kinds of citizenships. In other words, overlapping concepts – political, economic and cultural - which categorized citizenship necessitate positioning gender in a complex web of societal relationships in a changing world.

The feminist approaches to citizenship thus have different vocabularies of gender and citizenship, competing visions of the good citizen and ways to include women in citizenship. Although there are differences between the methods of re-gendering and rethinking citizenship, the major conceptions are equality and difference, work and care; and participation and power (Siim, 2000). In other words, the complex relationship between different political terrains and issues intersects with the issue of gender which clarifies the hegemonic relationships between different actors in society. The concept of citizenship, one of the most important status of individuals as members of the nation-states, is possible through political participation. When we consider the social and economic challenges to citizenship (e.g. consumer vs. citizen) one can observe the significance of the possibility of what is political. Thus, the concept of “gender mainstreaming” as a core idea of such a political sphere provides a bridge between theoretical conceptions described above and the practical concerns of political participation.

Re-Gendering Citizenship and Political Participation: Pictures from the Turkish Society

To a certain extent, the womens' issues and womens' perspective have been transmitted into politics in many countries. These venues of politics allowed women to openly spell out their “privatized” problems and offered new voice making practices for women. This process has been limited, to such an extent that not all women from different segments of the society can transmit their demands and raised questions for public discussion. Due to the web of political and social remnants of the past shaping the notion and the policies of citizenship,

in Turkish politics, taking part in the public sphere and relating to all the interests of women, to a great extent, could not be realized as important political goals by the major actors affecting the political scenery.

New studies which accept women as subjects can offer in depth thinking about the roles of women and the level of participation. They can also transcend problematics which are accepted as significant by the traditional political approaches. As is noted above, the problems scripted as non-political have become political and became part of the political sphere on which not only women but men also reasoned and discussed in different publics.

Thus, the problem of women as citizens is part of the new approaches which attempt to formulate new ways of thinking about the position of women as subjects. Citizenship, as a status as well as an identity, is a concept which allows us to investigate inclusive and exclusive practices regarding the roles of women in public sphere. Exclusive practices have been affective in the sense that they value a limited conception of citizenship; whereas inclusive practices allow a comprehensive web of roles and practices for women, accepting them as subjects. The tension between the two can be exemplified by various different parameters: the level of participation by all means, the level of free market to allow women to be employed, the degree of legal procedures and regulations in opening up new rights for women, the possibility of civil organizations in affecting political institutions and the quality of political communication between the two, the impact of the international organizations (e.g. the E.U., the UN) on major actors shaping the political sphere. The legal and the social universes complement one another: The legal procedures and rules cannot be divorced from the social reality, that is, culture, values, and norms accepted widely in a society (Erol-Işık, 2004).

The ‘woman question’ emerged as a hotly contested ideological terrain where women were used to symbolize the progressive aspirations of some segments of the society. In Turkey, the shift from a multi-ethnic empire to an Anatolia-based nation state involved a progressive distancing between cultural nationalism and Islam and culminated in Kemalist republicanism. Atatürk not only dismantled the central institutions of Ottoman Islam by abolishing the caliphate and secularizing every sphere of life, but took measures to heighten Turkey’s “Turkish” national consciousness at the expense of a wider Islamic identification: the compulsory romanization of the alphabet, new dress code and an elaborate rereading of

Turkish history stressing its pre-Islamic heritage where the elements of the cultural mobilization in the service of the new state. The secularization of the family code and the enfranchisement of women were thus part of a broader struggle to liquidate the theocratic institutions of the Ottoman state and create a new legitimizing state ideology (Kandiyoti, 1991). The republican reforms in Turkish society did 'ascribe' the status of citizenship to women in the early years, yet women, at some point in history, demanded to 'achieve' gaining rights.

Borrowing from the Swiss legal system, in 1926 Civic Law was accepted. The acceptance of the code was recognized as a way of re-establishing the Turkish family as well as an outcome of winning gaining rights for Turkish women. In 1930, the legal system was reformed so as to give women political rights in the sense of becoming candidates in local elections. In 1935, there were 18 female members of the parliament, which meant 4.5 % of the total members.

There have been a strong link between the state and the patriarchal system, legitimizing institutions such as the law, the family, the education, the media, all of which could serve drawing certain boundaries for women and their rights. As Sirman points out vividly, while in the West the state defines women / mothers as citizens and protects them against the ups and downs of the market as well as their husbands and other secondary persons, in Turkey the process of protecting women's rights has been revealing various problems (Sirman, 1996) perpetuated by political decisions. There have been different voices demanding a renewal in the existing legal system at different times. In order to reform the civic law which indicated flaws in defining the role of women, a new legal law (*Medeni Kanun*) has been prepared and was legislated on 22nd of November, 2001. It is possible to shortly add that the new law, although it offers regulations which could not have been thought about years ago, seems to be based on certain presumptions about the nature of women's participation to the public sphere. The Civic Law legislated some important reforms in recognizing women's rights in terms of personhood: For example, adultery of women did not constitute a type of crime; women were given the right to use their maiden names in addition to their husbands' surnames, the age of marriage, seventeen, was made equal for both men and women; it brought about important changes regarding the 'regime of property' among married couples. Additionally, the law implied an ambiguous definition of morality.

When it comes to analyzing gender equality in political decision processes, the picture seems to have been indicating flaws: Rated as the 101st among 174 countries in a list considering the rate of women representation in parliaments, Turkey with the rate of 4.2 % remains below the average of European, American, Pacific, African countries.

World Order Women (%) Order No	Country	Election Date	Rate	of
1	Sweden	09.1998	42.7	
2	Denmark	03.1998	37.4	
3	Finland	03.1999	36.5	
4	Norway	09.1997	36.4	
5	Holland	05.1998	36.0	
9	S.Africa	06.1999	29.8	
10	N.Zeland	11.1999	29.2	
11	Venezuela	02.2000	28.6	
14	Austria	03.2000	28.5	
16	Argentina	10.1999	26.5	
17	Turkmenistan	12.1999	26.0	
21	Switzerland	10.1999	23.0	
24	China	1997-8	21.8	
28	Canada	06.1997	19.9	
32	England	05.1997	18.4	
52	Israel	05.1999	12.5	
60	Italy	04.1996	11.1	
61	France	05.1997	10.9	
71	Bangladesh	06.1996	9.1	
72	India	09.1999	9.0	
82	Iraq	03.2000	7.6	
96	Japan	10.1996	5.0	
101	Turkey	04.1999	4.2	
110	Lebanon	08.1996	2.3	

Source: Inter Parliamentary Union database: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, 15.04.2000, "Women in National Parliaments."

The low level of participation in decision making processes is also reflected in other sectors.

On 22 July 2007, Turkey held its general elections. This election, being very critical for various reasons, was also very important for women's political representation. KA-DER (The Association for Support and Training of Women Candidates) has run a wide public campaign, supported by more than hundred other NGOs, to raise awareness on this issue and to create pressure over the party leaders to put more women in their electorate lists. The quota demands of the women's movement have not been taken seriously by the past governments

and many people still think that quota practices lead unqualified people to unfairly be privileged and thus that it is not only unjust but will also pull the standards down. In fact, most Turkish politicians, including the Prime Minister think the same way. However, quotas for women are actually tools to put an end to the exclusion of women from decision-making by helping them overcome the obstacles that prevent them from entering politics in the same way as their male colleagues. Moreover, in Turkey and in the world in general, more women joining politics has real effects on policymaking that cannot wait.

The result of the elections, although drastically successful (thanks to the efforts of KA-DER and women's organizations) at first glance, is indeed still a miserable result: 50 women parliamentarians among 550; 9,1 percent. The candidate nomination process was truly a disaster for women candidates. Even the parties which have gender quota enforcements in their statutes, did not exercise these quotas during the nomination process. In Turkey, the leading government party, Justice and Development Party (AKP), has no quota at all in its statute, and openly states that they have no intention to enforce the quota with legislation. The main opposition party, the Republican People's Party (CHP) has a 25 percent quota for all city, district councils, as well as the highest Party Council, but no quota for electoral lists nor the Party board. Some relatively small political parties have voluntary party quotas for women. Small, left wing parties such as the Social Democratic People's Party (SHP), has a 33 percent quota for all party organs and electoral lists; The Freedom and Solidarity Party (ÖDP), has a 50 percent quota for all party organs and electoral lists and the pro-Kurdish left wing party, the Democratic Turkey Party (DTP), has a 50 percent quota in its statute and following the European Greens they have elected two chairpersons (a woman and a man). The center right, Motherland Party (ANAP) has a gender quota of 33 percent and True Path Party (DYP) 10 percent, which are not reflected in their electoral lists in actuality.

Turkey, recognizing women's right to vote and be elected as early as 1934, was ahead of a number of European countries. In 1935, there were 18 women MPs in the Turkish Parliament and the percentage was 4.5. With the transition to multiparty democracy, the "symbolic function" of women ended, and the percentage of women in the Turkish Parliament decreased to 0.62 percent in the 1950 elections. Between 1950 and 1977, the most "brilliant" result for women was 1.7 percent women in the National Assembly in 1977. The percentage rose to two percent between the years 1983-1995, and doubled after KA-DER (The

Association for Support and Training of Women Candidates) was established, in the 1999 and 2002 elections.

With the new election results, the percentage of women in Turkish Parliament increased to 9,1 from 4.36. Once (72 years ago) ranking within the top five in the world with 4.5 percent women MPs, Turkey today rose to 127th from 167th among 189 countries, and still ranking last among the European countries. The number of women in local governments is an even more miserable picture. The percentage of women mayors is not even one percent, and in local municipal councils it is a little bit over one percent. According to the report prepared by a group of researchers (Tan, Ecevit & Üşür, 2001) who presented the findings to the TUSIAD (Turkish Businessmen Association), the causes of women's lacking power in political process can be evaluated on the basis of the following factors:

- ❖ The family, that is thought as the 'living field of women' is considered to be outside politics. The area of responsibility for women has always been framed within family life in Turkey. The family is being considered as 'private' and placed outside the 'common' life of society. Furthermore, it is a common belief that the participation of women in social life will be destructive to the functions of the family.
- ❖ Dominant social activity pattern for women is to participate 'voluntary social work' associations which do not focus on the issue of women's empowerment, that makes them unable to change their invisibility in political decision making processes.
- ❖ The 'male dominated model' in political decision making processes has a discriminating effect.
- ❖ The political parties do not consider equality of women and men as an issue of democracy.
- ❖ 'Women's Branches' of the political parties have limited legal rights hindering the participation of women in the political decision making process.
- ❖ Providing equality for women and men still does not exist as criteria for the success of political leaders.
- ❖ Women working for the civil and political organizations are still incapable of networking for better cooperation towards reaching to a common agenda.

Up until the 1980's, the motto "women select, men are being elected" was prominent in popular culture. After the 1980's, signaling major currents of change for the Turkish

society, the women's movement made an impact on the ways in which different sides of womanhood should be discussed, and the image of "good mothers who sacrifice" was debated by the mass media. Differentiation among women's expectations, the election of the first woman Prime Minister (T. Ciller), the changing patterns in organizing women's branches active in political parties all made a positive impact on the position of women in politics (Ayata, 1998). Some women started not to express their political preferences to their husbands; common problems (e.g. abortion, violence, the Civic Law, etc) were being discussed openly, the level of political knowledge among women started to increase, and the impact of globalization introduced a new national and international web of organizations to women. These developments could not be ignored in the sense that they have been making an impact on the women – politics linkage to ease the difficulties in defining the role and the position of women.

The nature of citizenship as a legal status and a social tie reveals that it is a notion by which one can understand the scope of rights in a gendered terrain of politics. Women, right from the birth of the Republic, have been given rights to participate and raise their voices in the public sphere. The legal universe itself has been evolving rapidly such that the renewal of the Civic Law has been opening up new opportunities for women to defend their rights and gain consciousness regarding their responsibilities. For various reasons, the political culture has had experienced difficult times in terms of realizing the goals formulated at the beginning of the Republic. In today's Turkish society women are seen as the main actors of democratization and laicism; as is emphasized above, the way they transmit the 'personal' problems to the public sphere through ngo's and other organizations offers new opportunity spaces for reforming citizenship rights.

Political, legal and social universes effecting women also draw boundaries for the scope and the nature of citizenship rights. The social implications of the legal reforms seem to be relevant for understanding the notion of citizenship, because, although women have been given equal rights with men, the socio-cultural texture of the society still renders these rights irrelevant in some segments of the society. As is emphasized above, the latest reforms in the Civic Law do bring about significant changes for the lifeworld of women; yet the practical considerations do not allow women to feel at ease with the legal universe. The level of participation among women is low, which is itself related to the weakening party politics. The civil organizations should accompany the party politics in the sense that they have the

potential to formulate new missions and instruments for women, which have been de-emphasized by political parties.

Gender Mainstreaming

It should be noted that Turkish legislation and legal institutions have focused on “recognizing” rather than “promoting” women’s human rights. In many parts of the country, there have been wide discrepancies between women’s equality with men in terms of legal procedures and in everyday life. There is a clear need to put in place a “comprehensive”, “systematic” and “sustainable gender policy that emphasizes the implementation of existing legislation as well as its improvement (Acar, 2007). Factors such as low persistent regional disparities in sociocultural and economic conditions, strong patriarchal structures, a political cultural world that does not open up a gendered space for women’s rights all necessitate implementing policies based on *gender mainstreaming* rather than participation factor per se. In other words, despite improvements in gender equality legislation, an emphasis on campaigns heard in the public opinion, the terrain of politics is still threatened by the economic and socio-cultural factors which serve as a barrier for a gendered space for women’s rights.

The structural and functional constraints faced by women are shaped by social and political relations in society. The common pattern of women’s political exclusion stem from (a) social and political discourses (b) political structures and institutions (c) the socio-cultural and functional constraints that put limits on women’s individual and collective agency (Bari, 2005).

Over the course of the last decade, two gender equality strategies have gained prominence internationally as a means for promoting women’s political representation. Gender quotas focus on women’s descriptive representation, establishing goals for the selection and election of female candidates to political office. Gender mainstreaming, in contrast, addresses women’s substantive representation, arguing that policy-makers should consider the gendered implications of all public policies in order to assess their differential impact on women and men. Although introduced initially within the framework of the United Nations and the European Union, it has now been transformed into official policy in more than one hundred countries. In actuality, quotas promote women to the ranks of policy-makers, but do not compel them to consider gender when proposing public policy, while

mainstreaming requires that policy-makers take gendered effects into account when drafting legislation, but does not call for these policy-makers to be women (Krook and Squires, 2006).

Gender mainstreaming emerged in the early 1990s as a new method of policy-making that was distinct from earlier approaches in that it did not seek to add women into existing policies or to identify certain policy areas of specific concern to women. Rather, it aimed to recognize all issues as ones that potentially had different effects on women and men, including those matters that had not traditionally been viewed through a gendered lens. Mainstreaming was first established as a global strategy in the Platform for Action ratified by the United Nations Fourth World Conference on Women in Beijing in 1995, but was subsequently endorsed by a wide range of global governance institutions, such as the European Union, the Organization for Economic Cooperation and Development, and the World Bank (Hafner-Burton and Pollack 2002). Despite differences in policy range, as well as in the range of participants in policy debates, however, all forms of mainstreaming treat women as the objects – rather than the subjects – of public policy, even as they work with a concept of gender rather than sex in order to displace the dominant hold of masculine norm in policy-making. Although individual policy-makers understand and apply mainstreaming in a variety of different ways (Booth and Bennett 2002), all versions of mainstreaming undermine the need for more women in politics, as policy-makers – whether or not they are women or men – are expected to consider the gendered implications of all public policies. Indeed, the focus on ‘gender,’ rather than ‘women,’ acknowledges the relevance of men’s lives to gender equality policies, thus empowering male bureaucrats and legislators in mainstreaming debates. In the process, mainstreaming elevates experts and bureaucrats as the central political actors, who may be put in charge of mainstreaming public policy with or without any specific background in gender issues. The most common strategy involves simply retraining the actors who are already part of the policy-making process, rather than incorporating new actors – specifically women inside the political parties – who were previously the main source of information on ways to combat gender inequalities.

One of the most important aspects of gender mainstreaming is organizing national women’s machinery (NWM). National machineries have been established, restructured, streamlined and upgraded in an effort to promote gender equality. The concept of national machinery includes many different bureaucratic units, ranging from ministries to desks, departments or directorates. Some may be located within the Presidents or Prime Ministers

office; others may be a portfolio within a state ministry or local administration; yet others may be ministries in their own right. The mandates, responsibilities and resources of these machineries vary as well. There are some characteristics that national machineries seem to share. These are: (1) they are all bureaucratic bodies whose mandate includes, in one form or another, changing institutions towards greater gender equality; and (2) they are usually relatively weak compared with other state institutions in terms of resources and political clout. Mainstreaming gender is a cognitive, organizational and a political process which requires shifts in organizational cultures and ways of thinking, as well as in the goals, structures and resource allocations of governments. It is more useful to think of mainstreaming a gender perspective as the process of assessing the implications for women and men in any planned action including legislation, policies and programmes in any area and at all levels. It is a strategy for making sure that women and men benefit equally in all political, economic and societal spheres and that inequality is not perpetuated, but reduced. At the heart of the mandate of NWMs lies the promotion of gender accountability. Gender accountability is defined as responsiveness to the structure of relationships between women and men and the interests of the former at two different levels: the political and organizational. The end goal of the mainstreaming process described above is to achieve accountability for gender policy. In Turkey, there is a lack of communication between different womens groups: they compete for the same pool of funds rather than collaborating (Kardam and Acuner, 2007).

Conclusion

The ambivalent nature of modernity has been revealing various different nation-building processes which are gendered in the sense that they give way to certain practices whereby men and women were allocated different economic and social resources in different contexts. In this process, of course, political means have played very important roles in the sense that they either facilitated new roles for women to participate into what is being called “public sphere” or they created and re-created new obstacles for women, all of which served the interests of political power.

The concept of citizenship have become a keyword through which women’s problems and issues can be recognized socially, culturally and politically: domestic violence, family policies, gender inequality, and political participation. Re-gendering citizenship is possible via legislative as well as societal precautions based on transforming culturally constructed categories on gender. Challenges which have been precluding implementing gender sensitive

policies are based on different historical and sociological characteristics of each society; nevertheless, the age of globalization has brought about the way in which knowledge and ideologies intersect in a reflexive way. Apart from national positionings of women, there is a growing global awareness of the seriousness of the gender sensitive issues which also made an impact on gendering citizenship in Turkey. We need to see detailed analyses on the indicators of male bias in de-politicizing issues related to maternalistic culture as well as domestic issues; of the linkage between political cultural characteristics of the Turkish society and larger ideological attitudes towards women which at the end empower men in some certain publics; which are all related to the issues on gender and citizenship covered above. Issues which are significant about gendering citizenship at the macro level have a great impact on issues exemplified at the meso and micro levels. In this context, more multidisciplinary practices of social scientific research should be reconsidered: The relationship between civic education and gendering citizenship is one of the most important themes, due to the tensions experienced by different categories of women.

In sum, political terrain which has been traditionally coded as a masculine field usually does not open up new possibilities and opportunities for women in many societies. To overcome this problem, one needs to redefine the place and the function of the gendering citizenship as well as gender mainstreaming processes which aim at improving specific regulations and politics gender sensitive. Rights and responsibilities which are at the core of the identity of citizenship are not ambiguous concepts; rather their meaning constructs the way in which we look at power struggles in our everyday lives. After all, overwhelming weight of the consumer culture on depoliticizing individuals and new forms of hegemonic relations not only disempower us but also they de-sensitize us in terms of making the idea of “life is a struggle” irrelevant which is much more harmful than anything else...

END NOTES

* Associate Professor, Izmir University of Economics, Department of Media and Communication School of Communication, Izmir, Turkey.

¹ For a full debate about the problem, see Alsop, Fitzsimons and Lennon (2002)

² Beiner discusses these traditions extensively (Beiner, 1995).

REFERENCES

ACAR, F. (2007), "Turkey", in *Gender Mainstreaming Policies in Education and Employment in Jordan, Morocco and Turkey*, www.europa.edu.

ALSOP, A, FITZSIMONS, A, and K. LENNON (2002), *Theorizing Gender*, Cambridge: Cambridge Polity Press.

AYATA, A.G. (1998), "Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Kadın ve Siyaset", (Women and Politics within the Framework of Laicism, Power and Participation" in: *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (Women and Men in 75 Years)*, A.B. Hacımirzaoglu (edit.), Istanbul: Türk Tarih Vakfı Yay. pp.237-248.

BARBALET, J.M. (1988), *Citizenship: Rights, Struggle and Class Inequality*, Milton Keynes: Open University Press.

BARİ, F. (2005), "Women's Political Participation" UN, *Division for the Advancement for Women (DAW)*, EGM/WPD-EE/2005/EP.12.

BOOTH, C. and BENNET, C. (2002), "Gender Mainstreaming in the European Union: Towards a New Conception and Practice of Equal Opportunities?", *The European Journal of Women's Studies*, vol.9, no.4, pp.430-446.

BECK, U. (1999), *Siyasallığın İcadı*, İstanbul: İletişim.

BEINER, R. (Edit.) (1995), *Theorizing Citizenship*, New York: State University of New York Press.

BOCK, G. & JAMES, S. (Edit.) (1992), *Beyond Equality and Difference, Citizenship, Feminist Politics and Female Subjectivity*, London and New York: Routledge.

COHEN, J. (1999), "Changing Paradigms of Citizenship", *International Sociology*, Vol.14(3): 245-268.

EROL-IŞIK, N. (2004), "Re-Building Citizenship: The Dual Nature of Women's Rights and Politics in Turkey", in: KAILA, M., BERGER, G., THEODOROPOULU, H., *Greek-Turkish Approaches: Revealing Women's Socio-Economic Role*, Athens.

HAFNER-BURTON, E. & POLLACK, M. A. (2002), "Mainstreaming Gender in the European Union", in *Journal of European Public Policy* vol.7, no.3, pp.432-56. in: KROOK, M. & SQUIRES, L. "Gender Quotas and Gender Mainstreaming: Competing or Complementary Representational Strategies?" Paper presented at the Fifteenth International Conference of the Council for European Studies, Chicago, IL, March 29-April 2, 2006.

HOBSON, B. & LISTER, R. (2001), "Keyword: Citizenship", In: LEWIS, J., HOBSON, B. AND SIIM, B. (Edit) *Contested Concepts: Gender and Social Politics*, Edward Algar.

KANDİYOTİ, D. (edit.), (1991), *Women, Islam and the State*, Philadelphia: Temple University Press.

KARDAM, N. & ACUNER, S. (2003), "National Women's Machineries: Structures and Spaces", in: RAI, S., *Mainstreaming Gender, Democratizing the State: Institutional Mechanisms for the Advancement of Women*, Manchester: Manchester University Press.

KROOK, M. & SQUIRES, L. (2006), "Gender Quotas and Gender Mainstreaming: Competing or Complementary Representational Strategies?" *Paper presented at the Fifteenth International Conference of the Council for European Studies*, Chicago, IL, March 29-April 2, 2006.

NICHOLSON, L. (1994), "Interpreting Gender", *Signs*, Vol.20. No.1. ss.79-105. in: D.KANDİYOTİ (Edit.) (1994) *Gendering the Middle East*, London: I.B. Tauris.

LISTER, R. (1997), *Citizenship: Feminist Perspectives*, Basingstoke: Macmillan.

LORBER, J. (1994), *Paradoxes of Gender*, London: Yale University Press. in: D. KANDİYOTİ.

MARSHALL, T.H. (1965), *Class, Citizenship and Social Development*, New York: Anchor.

PATEMAN, C. (1986), "Removing Obstacles to Democracy", *Paper presented at the International Political Science Association Meeting*.

PATEMAN, C. (1988), *The Sexual Contract*, Cambridge: The Polity Press.

PATEMAN, C. (1989), *The Disorder of Women*, Cambridge: Polity.

PROKHOVNIK, R. (1998), "Public and private citizenship: from gender invisibility to feminist inclusiveness", *Feminist Review* (60), 84-104. in: HOBSON, B. & LISTER, R. (2001) *Ibid*. Pp.28.

SARVASY, W. & SİİM, B. (1994), "Gender, Transitions to Democracy and Citizenship", *Social Politics*, 13, pp.249-55.

SİİM, B. (2000), *Gender and Citizenship, Politics and Agency in France, Britain and Denmark*, Cambridge: Cambridge University Press.

SİRMAN, N. (1996), "Kadın ve Yurttaşlık" (Women and Citizenship), in: *Sosyal Demokrat Degisme (Social Democratic Change)*, No.1, pp. 78-85.

TAN, M., ECEVİT, Y., ÜŞÜR, S.S. (edit.) (2001), *Towards Gender Equality: Education, Working Life and Politics*, Istanbul: TUSIAD Report # 2001 -3 / 294.

VOGEL, U. (1988), "Under permanent guardianship: women's condition under modern civil law" in: K.B. JONES and A.G. JONASDOTTIR (Edit.) *The Political Interests of Gender*, London: Sage.

VOGEL, U. (1991), "Is Citizenship Gender Specific?" In: U. VOGEL and M.MORAN, Edit., *The Frontiers of Citizenship*, Basingstoke: Macmillan.

YUVAL-DAVIS, (1997), "Women, Citizenship and Difference", *Feminist Review*, No. 57, Autumn, pp. 4-27.

THE POLICY OF TURKEY AND KUWAIT TOWARDS IRAQI QUESTION

Veysel AYHAN*

Abstract

The main purpose of the article is to evaluate the policy of Kuwait and Turkey towards new Iraq emerged after the invasion of the country. The article consists of three parts. The first part deals with Turkey-Kuwait relations in terms of Iraq-Kuwait relations. In this part we focus on Turkish foreign policy and its reaction to Iraqi territorial claim and then invasion of Kuwait. The second part contains a comparative study about Turkey's and Kuwait's foreign policies during the post-occupation era. The main purpose of this part is to evaluate the effects of Iraqi invasion by US on the national interest of Turkey and Kuwait. Therefore the last part of study deals with cooperation and conflicts of interest between Turkey and Kuwait in respect of national interest.

Key Words: Kuwait, Turkish foreign policy, The US interests, Kuwait's international relations.

TÜRKİYE VE KUVEYT'İN İRAK SORUNUNA YÖNELİK POLİTİKALARI

Özet

Bu çalışmanın amacı, Türkiye ve Kuveyt'in, ABD'nin Irak işgalinden sonra Irak'a yönelik politikalarını analiz etmektir. Bu bağlamda, makale 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Türkiye Kuveyt ilişkileri, Irak Kuveyt ilişkileri üzerinden iredelenecek ve Irak'ın toprak talebi ve Kuveyt'in işgaline Türkiye'nin tepkisi analiz edilecektir. İkinci bölümde, Türkiye ve Kuveyt'in dış politikasının, Irak'ın işgal sonrası sürecinde nasıl çizildiği üzerinde durulacaktır. Son olarak ise, Türkiye ve Kuveyt'in işbirliği ve ayrışma noktaları kendi ulusal çıkarları açısından analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kuveyt, Türk dış politikası, Amerikan çıkarları, Kuveyt'in uluslararası ilişkileri.

Introduction

Kuwait's administrative status and border lines during the Ottoman Empire have always been on the agenda of Iraqi-Kuwaiti relations. Thus, after Saddam invaded Kuwait on 2nd of August, Iraq formally annexed Kuwait, and on the 28th of August that it became the

19th province of Iraq in response, the coalition of countries that forced Iraq out of Kuwait. Kuwait's basic policy for the future of Iraq can be assessed as High Politics. Kuwait thinks differently in the context of Iraq's independence and the protection of Iraq's political unity and territorial integrity. But on the other hand Turkey emphasizes Iraq's unity and integrity and supports the regional cooperation attempts in this framework.

The Iraqi Invasion and Turkey's Reaction

Kuwait's administrative status and border lines during the Ottoman Empire have always been on the agenda of Iraqi-Kuwaiti relations. Since the foundation of Iraq, it has claimed ownership of land in Kuwait and Iraq subsequently invaded in August 1990. The land dispute between Iraq and Kuwait led to the invasions of Kuwait and then Iraq after the Cold War. Therefore, it is better to emphasize the core of the problem before discussing the invasions of Iraq and Kuwait. Iraq's primary claim that Kuwait belonged to Iraqi territory is based on the fact that during the Ottoman Empire, Kuwait was governed as a district of the province of Basra, for instance, during the ruling of Sheikh Cabir Al Sabah (1815-1859). In 1829, Ottoman Empire flags were flown by Kuwait's ships. Mithat Pasha, the governor of Baghdad, visited Kuwait in the late 1871, and after confirming that Kuwait was a district of Basra province, he appointed Sheikh Abdullah to be its governor. However, Mithat Pasha agreed with Sheikh Abdullah that no other flags apart from Ottoman ones would be displayed on Kuwait's ships. During the time of Mithat Pasha, Sheikh Abdullah and his brother Sheikh Mubarak went on an expedition at the head of their own troops to capture Al Hasa (Center for Research and Studies on Kuwait, 1999: 44, 52, 6061). It is possible to give more examples that Kuwait was a district of Basra province during the Ottoman Empire. However, it should be recognized that Kuwait has always been autonomous, and that there were never any military bases there, despite its submission to the Ottomans. In fact, after the secret Protectorate Agreement between Sheikh Mubarak and Britain, Kuwait fell under the authority of Britain (Slot, 2005: 113-114). Although the conflicts concerning Kuwait partially ended after Istanbul Agreement was signed in 1913, World War I broke out and the agreement could not be sustained (Lauterpacht et al, 1991: 266-367). After World War I, during both the mandate government and after the 1958 coup d'état when Iraq gained independence, from time to time Iraq put its historical claims on the agenda. Some of the important leaders who struggled for the annexation of Kuwait were Faisal I, King Gazi in the pre World War I era and General Kasim in the independence era. While General Kasim increased his military troop levels in 1962, British and Arab forces supported Kuwait, and a possible invasion

attempt was prevented (Ayhan and Pirinççi, 2008). In 1963, the Baathist Iraqi government recognized Kuwait, but they didn't end their historical claims to Kuwait. Although Iraq recognized Kuwait's independence, they kept their historical claim on the table until August 1990. Thus, after Saddam invaded Kuwait on 2nd of August, he said on 8th of August that Kuwait had been annexed and on the 28th of August that it became the 19th province of Iraq, showing that this issue had not been resolved over time.

When Iraq invaded Kuwait, the UN Security Council met, at the US's behest, and organized the largest military coalition since World War II, and enacted Resolution 660 which stated that Iraq was threatening international peace and order and directed the state to withdraw from Kuwait immediately and unconditionally. After Saddam refused to withdraw, on the 6th of August, the Security Council enacted Resolution 661, providing economic and political embargoes on both Kuwait and Iraq; and the Security Council Sanctions Committee was established to enforce the sanctions. Turkey expressed support for Resolutions 660 and 661, and ceased all trade activity, and closed its oil pipe lines, without waiting for the establishment of the Sanctions Committee.

As the northern neighbor of Iraq, Turkey's support for the Kuwaiti government was important for ending the occupation. Realizing this, Saddam made some efforts to affect Turkey's policies at the beginning of the occupation. On the 5th of August, Iraqi Deputy Prime Minister Taha Yasin Ramazan arranged a critical visit to Turkey. A meeting was held between President Özal and Taha Yasin Ramazan. That meeting concerning Iraqi expectations from Turkey, such as support for the occupation of Kuwait, caused Turkey to change her policies, expecting that the occupation would be ended in a short time (Gözen, 2000). Thus, on the 3rd of August, Özal had refused President Bush's demand to close oil pipe lines, but he changed his policy after meeting with Iraqi representative. He said that he would strive to end the occupation in a phone call with President Bush (Pauly, 2005: 46-47). After that call, following the resolution of UN Security Council numbered 661, Turkey imposed broad sanctions on Iraq on the 7th of August. In this context, all trade activities with Iraq and Kuwait under occupation, including the importation of oil and the exportation of medical supplies, were halted, and capital and property belonging to Iraqis and Kuwaitis were frozen. President Özal's anti-occupation policies captured the attention of Kuwait. Sheikh Saad, Crown Prince of Kuwait, arranged a special visit to Turkey on the 13th of August 1990, and expressed appreciation for Turkey's support. Özal implemented his decisions

immediately, working with the US and the UN Security Council to end the occupation of Kuwait. Moreover, just after the invasion, thanks to intensive diplomacy, Turkey struggled very hard to maintain the economic, diplomatic and political sanctions imposed on Iraq. Özal supported both the deployment of NATO soldiers in Turkey and the use of Incirlik air base by US forces during eventual operations. In this sense, it was determined that NATO forces deployed in Turkey could open a second front against Iraq, if needed. Turkey's diplomatic, logistic and indirect military support for the operations of the 17th of January was the beginning of a very critical period in Kuwaiti-Turkish relations. Besides NATO forces, Turkey deployed 120 thousand soldiers to the Iraqi border before the war, forcing Iraq to change its defense strategy. When Özal's active policy during crisis is considered, 120 thousand soldiers garrisoned on the border was a threat risk for Saddam's regime (Gözen, 2000: 248-271).

Consequently, Turkish diplomatic efforts to save Kuwait profoundly affected relations between the two states. In other words, after 1991 Kuwaiti-Turkish relations overcame the negative effects of historical misunderstandings, and began to develop on a new basis. Both states supported US forces for the resolution of regional problems and the reconstruction of Iraq. But, Turkish-Kuwaiti relations progressed under the pressure of diverging interests and threat assessment in 2003 when the military invasion of Iraq was being planned and put into effect.

Prospects for Cooperation and the Clash of Interests

After the 1991 invasion, Kuwait cooperated with the US in foreign and domestic policy. The Security and Cooperation Agreement signed in 1991 was extended for 10 years in 2001. As a matter of fact, Kuwait supported the Iraq invasion plans of the Bush administration much more than other states in the region. Beyond the 250 thousand US soldiers deployed in Kuwait, 60% of Kuwaiti lands were made available for US soldiers to use in operations. In 2008, when the withdrawal of US soldiers from Iraq was being considered, Kuwait's government opposed it. In other words, Kuwait does not want US soldiers to withdraw from Iraq. Kuwait prefers for the withdrawal to be limited, and for the US to keep enough military capability in Iraq, since it benefits them militarily and in terms of security. The Kuwaiti government is uncomfortable with the strengthening of Shiites, and will not even consider reopening its embassy in Iraq. On the other hand, although Kuwait's official policy is to protect the territorial integrity of Iraq, they expect a loosely centralized

system to be established, with Iraq divided into federal regions. In fact, it is remarkable that the Kurdish leader Mesud Barzani was welcomed as a head of state when he arranged a visit to Kuwait in February 2009 for the purpose of negotiations.

On the other hand, Turkey did not support the invasion of Iraq, because of the Turkish Grand National Assembly's refusal in the resolution of March 1, 2003. In the post invasion era, Turkey officially recognized the central Iraqi administration in Baghdad, opposed the federal system, and blocked the Kurds' political, economic and territorial expansion policies. So, the clash of interests between Turkey and Kuwait that started during the invasion of Iraq, when both states provided US soldiers easy access, worsened in subsequent discussions about the future of Iraq. After 2003, while Kuwait cooperated with USA in foreign and domestic policy, Turkey did not cooperate with US Middle East policies. Especially with respect to Syria, Iran, Hezbollah and HAMAS, Turkey again pursued diverging policies. Since the invasion of Iraq, Turkey's and Kuwait's interest and threat assessments have changed because of this crisis. In this framework, it will be beneficial to analyze Turkish and Kuwaiti foreign policies comparatively in the context of the Iraq issue.

The Clash of Interests between Turkey and Kuwait

The leading clash of interest between Turkey and Kuwait is the Iraq problem. Before discussing Kuwait's Iraq policy, it is better to explain Turkey's Iraq policy. In the explanatory note published by the Ministry of Foreign Affairs, the most important points for Turkey in the context of Iraq and Iraqi relations are listed as follows (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2010):

- “1-The protection of Iraq's independence, political unity and territorial integrity.
- 2-The protection of peace and security and giving support for the democratization process in Iraq.
- 3-Supporting the reconstruction and economic development of Iraq.
- 4-Iraq's natural wealth being a common resource for all Iraqis and fair use of them for all.
- 5-Supporting the Turkmen for economic and social development in the political structure of Iraq.
- 6-Determination of a special status for Kirkuk that can reflect the consensus of all societies living in this province.

7-Development of Turkish-Iraqi relations in all respects.

8-Prevention of PKK activities in Northern Iraq and PKK attacks on our country from this region.”

Kuwait's basic policy for the future of Iraq can be assessed as *High Politics*. Its aim is to create an Iraq whose political unity is weak. Kuwait thinks differently in the context of Iraq's independence and the protection of Iraq's political unity and territorial integrity. Turkey emphasizes Iraq's unity and integrity and supports the regional cooperation attempts in this framework. In fact, Ankara became the pioneer of the Neighboring States of Iraq Process and allowed states such as Iran and Syria, which were threat risks for Kuwait, to get involved in the Iraqi problem. During the meetings that Kuwait and Saudi Arabia took part in, although official positions favoring the territorial integrity of Iraq were expressed, the clash of interests among the attendants was remarkable. For example, for some Kuwaiti and Arabs, the name Iraq is itself a serious threat to their states. There is strong support for both Saddam's execution and US occupation (Pollock, 2007: 25-26). In the Neighboring States Meeting held on the 22nd of April 2008, the Iraqi Prime Minister Nouri Al Maliki wanted the neighboring states to act more proactively in developing relations with his administration, cancelling past debts and preventing militants from seizing the country. As is well known, all three demands were direct criticisms of the Iraqi policies of the Gulf States led by Saudi Arabia.

For the future of Iraq, Kuwait's main goal is to keep Iraq from becoming a threat. In this context, plans that envision the division of Iraq into three states have been suggested. Iraq's renewed and sustained political unity is a critical threat for Kuwait. It is foreseen that Iraq, which sustained its political unity under the leadership of both Shia and Sunni groups, poses a risk for Kuwait's government and its territorial unity. According to Abdullah Yaccoub Bishara, definition of the primary threat is quite clear for Kuwait. Bishara presented their so-called threat risks as Pan-Arabism and Pan-Islamism. He also pointed out that Iraqis never stopped supporting radicalism throughout history, and that they would maintain fundamentalist policies if possible. As for Bishara, Iraq has claimed territorial rights to Kuwait since it was founded. “However; radicalism is terrible, and we Arabs have suffered so much from this. Therefore, due to these historical facts, we Kuwaitis do not fancy a central government in Iraq. We see Kurdish autonomy as important because significant obstruction of the establishment of a central government is the express purpose of the Kurds. In this respect, we want to help the Kurds play an active role in Iraqi politics. On the other hand, if we

compare, the Shiites or Shiite federal structure poses a lower security risk for us than the Sunni threat. At this point, the effect of Iran on Iraq gains importance. A Shiite Iraqi government which is under the influence of Iran would threaten us". Being closely acquainted with Turkey and having negotiated frequently with Özal concerning the realization of the Peace Water Project, Bishara suggested that they supported the division of Iraq into the Federal regions, and that the Kurds play an active role in the federal structure in Baghdad, and that the Iraq issue is the main concern of Kuwait's foreign policy.¹

Dr. Haila Al-Mekaimi, She is Assistant Professor of Political Science at Kuwait University, argued that Iraq's instability is a threat which should be considered along with Iran's expansionism, and that there are three main threat associated with Iraq. Dr. Mekaimi described the threats as:

- 1-Radical Islamism
- 2-Tribalism
- 3-Sectarianism

Dr. Mekaimi claimed that fundamentalist religious trends are supported by states of the region. For Dr. Mekaimi, radicalism may shortly attain dimensions that pose a threat to all the states in the region. On this subject, Dr. Mekaimi sees the roles of the Arab-Israel issue and American policies as the political basis for radical trends. On the other hand, stating that tribalism and sectarian conflict in Iraq directly affects Kuwait, Mekaimi claims that politicizing the Shiites leads to instability across the Gulf and, at the same time, to Iran's increasing power in the region. Dr. Mekaimi points out that the central Iraqi government will be of value to Iran, and in a short time Iraq will become a country under the control of Iran. According to Mekaimi, in order to maintain good relations with the government, the ideal solution to the Iraqi problem is the division of the country into the federal states. Unlike Turkey, which claims that problems between federal states will weaken Iraq and complicate the setting of a common foreign policy, Mekaimi says that an Iraq which concentrates on its domestic problems will stop being a threat to the states in its vicinity.²

Although Kuwait formally supports Iraq's unity, the head of the *Center for Strategic and Future Studies*, Dr. Yusuf Gh. Ail, claims that two different policies on Iraq (formal and de facto) are in effect. According to Dr. Ali, formal policy is to preserve Iraq's political and

territorial integrity. Furthermore, the chief of Kuwait's National Security Service, Sheik Ahmed al-Fahd al-Sabah said that Kuwait's formal policy is opposed to the division of Iraq, and its civil and sectarian war (Pollock, 2007: 26). On the other side, pointing out that Sunnis do not see Kuwait as an independent state, Dr Ali claims that Kuwait would not make efforts to support the unity of the Shiites and Sunnis. For Dr. Ali, "In spite of our formal support for Iraq's unity, we are opposed to the establishment of a central state in Iraq, in fact. Kuwait's interests require continued conflict among the factions and a weak central government of Iraq." ³

Another difference between Turkish and Kuwaiti Iraq policies regards the role of the Kurdish Federal Region and the Kurds in Iraq's political life (Altunışık, 2007: 69-88). At first Turkey explicitly supported the regional government structure in Iraq and didn't have any relations with the Kurdish Federal Region until 2009. For many years, Turkey did not send an invitation to Jalal Talabani, though he was the president of Iraq for some time, and it was uncomfortable with many policies of the head of the Kurdish Federal Government, Barzani, particularly concerning Kirkuk, in the press and formally. But Turkey pursued different policies on the use of oil reserves. Although Turkey advocates the control of the oil reserves and revenues by the central government, she kept silent when Turkish firms prospected in Kurdish regions. On the other side, Kuwait established a direct diplomatic and political relationship with the Kurdish Government, in particular, with Massoud Barzani. Visiting Kuwait a few months after Iraq's occupation, Barzani went to Kuwait as an official guest of the Kuwaiti government on the 13th of May 2006. It is remarkable that Barzani was welcomed as the "president of the Kurdistan Federation" (Haber7 Online, 2009). As part of his visit, Barzani met with lots of senior politicians besides the Prime Minister and the head of parliament. During his visit in February 2008, Barzani negotiated with the Kuwaiti Emir, Sabah al-Ahmed al-Cabir al-Sabah, Crown Prince Nawaf al-Ahmed al-Cabir al-Sabah, the Prime Minister, the Defense Minister and many businessmen. As a part of a two day visit by official invitation of the Emir, Barzani's top level welcome represents the continuity of the Kurdish policy of Kuwait's government. Moreover, the relationship between two parties is proceeding in 2009, and during his February 2009 visit, Barzani was again welcomed warmly and meetings were held. Barzani's welcome by the first deputy of Kuwait's Prime Minister and the Foreign Minister Sheik Cabir El Mubarak El Hamad El Sabah represents the importance of the visit. During Barzani's visit on February 2008, the subject of the Kurds' founding an independent state and distribution of Kirkuk and oil reserves was on the agenda.

In an interview with the press, Barzani stated that the federal system is will benefit Iraqis, and that the Kurds would tolerate no breach of the constitutional order or federal system. Beyond this, he implied that a variety of decisions could be made on the future of Kurds. According to Barzani, they are opposed to the central government understanding of the use of oil reserves. He claimed that Baghdad fancied pursuing different policies by ignoring the constitution. Besides, the Kurds are entitled to use the oil resources of their region, he claimed (Al-Khaled, 2009). Unlike Turkey's official position, Kuwait may be considered to support Kurdish oil policies. Namely, to counterbalance the aggressive policies of the Sunnis and Shiites, for Kuwait's security, Kurds need to be powerful on economy, policy and military issues.

But after the 2009 Turkey has changed their foreign policy regarding to Kurdish leadership and established a direct diplomatic and political relationship with Mussel and Kirkuk . First of all Turkey extended its relationship to Iraqi Kurds when Turkey's Foreign Minister Ahmet Davutoğlu met with top Kurdish officials in a landmark visit to Kurdish region. During the visit Prof. Davutoğlu had a joint press conference with Kurdish leader Massoud Barzani. In the conference, he told “It is time for Arabs, Turks, Kurds, Shiites and Sunnis to rebuild the Middle East. Therefore, it is time for everyone to take brave steps,” on October 30, 2009 (Asbarez News, 2009). For 6 years after The Kurdistan Regional Government currently has been a constitutionally recognized authority, by many countries in the world though Turkey did not formally recognize the Government. Turkey has also taken profound steps to improve diplomatic relations with Kurdish Government following a visit by Davutoğlu. During his visit, Davutoğlu stated his hope that Turkey would soon open up a consulate in Erbil. By December 2009, Turkish government has initiated step and Turkish site informed the Iraqi and Kurdish government to open the consulate. After Iraqi Cabinet has approved opening a consulate in Erbil, Turkey open a Consulate Office in Erbil in March. Turkish Consul in Erbil Aydın Selcen stated that “opening the Turkish consulate in Kurdistan Region was grounded in a strategic vision rather than a tactical step and the key objective of the office is strong bilateral economic relations” (Rudaw News, 2010).

Although Turkey opened a Consulate in Erbil it didn't mean Turkish side change its policy towards Kuridish Government. Therefore Davutoğlu stressed that opening consulate in Erbil doesn't mean to recognize Kurdish Government as independent political entity. Following the proclamation the second Turkish consulate was opened in Basra and the third

in Iraq. The object of Turkish foreign policy regarding to Iraq is to develop relationship with whole Iraqi groups (Oktav, 2010: 53-74). So we can say that open a consulate in Erbil doesn't mean that radical change in Turkish policy in respect of relation with the Kurdish side. In this context, Turkey and Kuwait have a different relation with Kurdish government.

Regarding Kirkuk question, it is said that Kuwait has different strategies from Turkey's policies. During his contacts in 2008, Barzani brought up the Kirkuk issue again, and after he said that it was up to Iraqis to decide the Kirkuk issues, he argued that neighboring states had provoked the issue. During Iraq's reconstruction process, Barzani stated that Kuwait did not pursue a negative policy, but that it increased the instability of other states. Barzani's reckless discourse and so-called thesis on Kuwait, and Kuwait's efforts to develop relations with Barzani must be seen as a problematic area for Turkish-Kuwaiti relations.

Another area which caused conflict between Turkey and Kuwait is the position of Sunnis and Shiites in Iraqi political life. Although Kuwait is Sunni, and in 1980s, its government faced serious Shiite opposition, it deems Sunni radicalism a more serious threat. It examines radicalism on religious and nationalist sense and by this point of view it considers both Iraq and Saudi Arabia as threat risk. According to the former head of *Center of Strategic and Future Studies* Dr. Samdan Al Essa, there has been a critical radicalism threat in Kuwait. A connection was established between this security problem and the policies of Iraqi Sunni groups. Samdan implied that Kuwait didn't support Sunni groups. As for Samdan, although in the beginning, Kuwait's government supported Sunni groups in order for them to establish balance, they didn't unite and also they backed up radical groups' activities and in a short time they put themselves under the care of other states which delivered economic assistance. As Sunni groups followed unstable policies, Kuwait's government is not in favor of backing up them directly.⁴ However, it is known that Turkey made great efforts towards leading Iraqi Sunni Groups' participation into the system. Regarding to this, bringing together the Sunni Arab party representatives and US Ambassador in Istanbul in December 2005. This meeting is regarded as a vital element of Sunni Arab participation in the political process (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2010).

On the other side, Turkey and Kuwait follow different policies about Shiites. Kuwait's government, whose relation is on minimum level with Shiite Groups that obtained a strong

position in Iraq's central government, considers Dawa Party as focus destabilizing Kuwait and assassinating Amir. Kuwait's government, examining the relations of both Maliki and Jaaferi with Iran, sees Sadr's fundamentalist policies as a threat to itself. An interview which was held in *The Center for Gulf and Arabian Peninsula Studies*, making researches on security problems in Gulf States, it was pointed out that the most important threat in terms of Kuwait was the Shiite Minority issues, arising from polarization of Shiites. There are many concerns about the Iran's efforts to become effective on the other states after Iraq. Aforesaid concern leads to the armament in the region and promotion of the powers such as USA to pursue more aggressive policies.⁵ In terms of Turkey, Iran threat and the position of Iraqi Shiites are regarded among the primer threats. As a part of approach of the aforesaid Foreign ministry to the Iraq problem and Sadr's being hosted at top level during his Turkey visit shows that Turkey may compromise with Shiite groups. A Turkish company has undertaken the restoration of Askeriye Tomb which is sacred to Shiites. This tomb has suffered two terrorist attacks in 2006 and 2007 (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2010). The head of Iraq's Islamic Supreme Council Ammar Abdulaziz Al-Hakim, together with his board, has visited Turkey in November. Al-Hakim has met Turkish President Abdullah Gül, Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan and Minister of Foreign Affairs Ahmet Davutoğlu. However, Kuwait shows Shiite Parties as the groups under Iran's effect which tries to strengthen the central government in Iraq.

On the other side, Turkish-Iranian relations and Turkey's outlook to the Iran's nuclear programs are different. Iran's nuclear program has aroused serious concerns in Kuwait. About a million drugs were bought for nuclear leakage, and supervision systems for development of the nuclear program and determination of the leakage in advance were set along the borders. At the same time, it supports the efforts of USA and Israel to put an end to Iran's nuclear programs. In terms of Kuwait, Iran's being a nuclear power means Gulf states passing into the control of Iran. As for Kuwait, the sole power to stop the effect of the Iran is USA. According to Dr. Abraham Al Hadban from Kuwait University, "Gulf states doesn't want to think USA's withdrawal from the region and Iraq, because Iran's effect and its expansionist aims is only stopped by only the presence of USA soldiers. Namely, only USA can police Gulf states against Iran threat. Tell openly, Iran is the threat source of all Gulf states and Kuwait. In Kuwait, general opinion holds that Israel is better than Iran. Therefore, we don't support developing policies which makes us being opposite to Israel about Palestinian issue, because Israel would be an important ally in terms of both military balance in Middle East and Iran

threat.”⁶ Israel’s being an effective power in Middle East and Iraq hasn’t bothered Kuwait. Kuwait assumes that Israel will play a great role in stopping expansionist policies of Iran. According to one of the Kuwaiti experts from the *Center for Strategic Studies and Research*, Dr. Suleiman Abdullah, “Israel is a country which can determine whether another country in the region will be powerful or not. Israel’s political and military force is regarded as a threat by Iran, which wants to be effective in the Gulf. To preserve our existence, it is important for us to improve our relations with Israel.”⁷ On the other hand, while Turkey tries to strengthen her economic and political cooperation with Iran, especially in energy field, its policy regarding Iran’s nuclear program is different. In November 2008, at the Brookings Institute, when asked about Iran’s nuclear program, Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan responded, “Those who want to prevent nuclear weapon production shouldn’t own nuclear weapons” and he criticized Israeli and US policies (Radikal News, 2008). In terms of Iraq, Turkey is disturbed by Israel’s operations in the region and this disturbance is openly discussed from time to time. Turkey does not hesitate to criticize Israeli policies regarding the Palestinian issue.

Another area of conflict between the Iraq policies of Turkey and Kuwait is their positions on the future presence of American soldiers in Iraq. Although neither them favor withdrawal of American troops before Iraq becomes established and they support American operation from different angles, their policies about the future status of the soldiers in Iraq are different. The leading difference has arisen due to Kuwait’s opposes to the withdrawal of American troops from Iraq in near future and due to its support for America’s policies about building a military base in Kurdish region. Also Kuwait supports the continuation of the deployment of US soldiers to intervene in Iraqi issues, and for this purpose it favors the building a US military base in Kurdish region. Kuwait assumes that such bases could intervene in Iraq and Iran centered issues and at least play a deterrent role. Nevertheless, as indicated in the interviews, Kuwait minds uttering these policies loudly.

Cooperation between Turkey and Kuwait

While there are fields of conflicting interests between Turkey and Kuwait, there are also important areas of cooperation. As Dr. Yusuf Ali pointed out, until August 1990, there was a historical bias in Kuwait, and people had a negative attitude towards Turkey. According to Kuwaitis, the power that paved the way for Iraq’s expansionist objectives was the Ottoman Empire of that period. The Ottoman authorities’ initiatives restricting Sheikh Mubarak Al-

Sabah's autonomy are seen as the cause of today's invasions and wars. However, Dr. Ali indicates that the active foreign policy followed by Özal during the Iraq invasion changed this negative attitude towards Turkey. According to Ambassador Bishara, Özal is one of the most important leaders in the history of Kuwait. Bishara notes that after Özal, the Gül/Erdoğan pair will put the projects inherited from Özal into effect again and therefore, Turkish–Kuwaiti relations will improve more quickly. As for Dr. Ali, he indicates that since Turkey is a Sunni Islam power, it is considered important not only by the Gulf states, but also by Kuwait. Turkey's modern political system, social culture and its refusal to support radicalism in the Middle East not only inspires the people of the region, but also causes governments to change their attitude towards Turkey. According to Dr. Ali, the Persian Gulf states are looking for a role model, and it could be Turkey. The best response to Islamic Radicalism, which threatens the stability of governments, is the modern structure of Turkey. An important part of the states in the region, including Kuwait, see Turkey as a symbol and as a model nation. As a matter of fact, in the elections held on May 17, 2009, four female deputy candidates won elections, and this is an explicit sign of Kuwait's support for a project of social transformation. The last elections results restrict the radicals' participation in the government. Women's participation in political process will weaken the influence of Kuwaiti radical groups over its political system (Izzak, 2009). On the other hand, the fields of tourism and education offer opportunities for cooperation between Turkey and Kuwait to improve.

Dr. Mekaime also asserts that Turkish–Kuwaiti relations are strategic relations. According to Mekaime, August 1990 is a milestone in Turkish–Kuwaiti relations. Mekaime points to the fact that official visits increased and several treaties in security and economy fields were signed after the invasion, and goes on to say that since 1990, Turkey has openly supported the protection of Kuwait's sovereignty. Mekaime asserts that the strategic point of Turkish-Kuwaiti relations stem from both states' being opposed to Iran's being a dominant power in the Gulf, emphasizes that the initiatives towards changing the balance of power in the Gulf so that it favors Iran will necessarily influence Turkish policies, which is a neighboring country of Iran.⁸ Thus, fundamental security problem of both states arises from Iran's expansionist policies. In fact, Kuwait's government, which had explicitly supported the Iraq invasion, was uncomfortable with the situation when Shiites came to dominate the post-invasion government. In Kuwait, whose Shiite population is 25%, the Shiite opposition posed a serious security problem in 1980s. The Kuwaiti government blamed the centralist Iraqi Shiite Dawa Party for the bombardments of the American and French Embassies in December

1980, and the failed assassination attempt on the Kuwaiti Emir in 1985. 17 party members were arrested for this assassination attempt. The fact that Ibrahim al-Jaafari, who became Prime Minister in Iraq in elections held after the US invasion and Nouri al-Maliki were affiliated with the Dawa Party negatively affected Kuwaiti relations with Iraq's central administration (Pollock, 2007: 22). In this framework, the Kuwaiti government tries to recruit Turkey to oppose the Shiite and Sunni threat from Iraq and Iran. Dr. İbrahim al-Hadban says of the threat assessments in question: "Iran will be a much greater threat in future. Kuwait and other Gulf Emirates are little states. The more the Iranian threat increases, the more the Gulf states will try to be allied with Turkey and to draw Turkey to their side. Turkey is a modern country, which does not want conflict and contributes to region's stability."⁹

It is obvious that Turkey won't be a mere spectator to Iranian initiatives seeking to alter the balance of power in the region in its favor. As a matter of fact, as Gözen pointed out in his work, to which we referred above, during Turkey's military operations on Iraq's border in 1991, another reason for Turkey's amassing of 120 thousand soldiers on the border was to prevent a similar Iranian initiative. Thus, it can be seen that there is a threat perception in both nations, even if Iran's expansionism is perceived from differing perspectives.

Dr. Suleiman Abdullah, who works for a research center called *The Centre for Research and Studies on Kuwait*, is among those who forcefully express the current anxieties. According to Abdullah, Egypt, which was a nice counterbalance to the Iran and Iraq threat, does not have the same power anymore. Although they are armed, the Saudis are far from being a power that can balance Iran. Thus, Turkey appears to be the country that can contribute to the security of Gulf states. In fact, as we have seen, it is incorrect to evaluate Turkey's relations with Gulf states since the 2003 Iraq invasion independently from these states' threat assessments regarding Iran (Aras, 2005: 89-97). Kuwait believes that in addition to Iran, Saudis policies can also lead to trouble for the Kuwaiti government. It is alleged that Saudi Arabia destabilizes Kuwait by supporting Sunni radicalism and tribalism in Kuwait, because in the 1922 Protocol, Saudi Arabia obtained two thirds of the land to which Kuwait claims territorial right, as Kuwait makes clear in many of their negotiations. Most of all, Kuwaitis support Turkey's presence in the Gulf as a third power.¹⁰ The Kuwaiti government takes Turkey as an example of how to eliminate social support for radical Islamic groups. In this framework, strengthening and expanding cooperation between Turkey and Kuwait in the fields of culture and education should be supported by the government. The Emir's family's

buying a villa in Bodrum and an increasing number of tourists coming to Turkey from Kuwait are considered important by the Kuwaiti government.

Another threat to Kuwait is the spread of instability from Iran and Iraq to other states in the region. Kuwait foresees combating possible threats by international cooperation initiatives, including those with Turkey. Some Kuwaiti intellectuals allege that USA gave the green light for Saddam's invasion of Kuwait. They assert that one cannot put all its faith in the US, and that a possible treaty between USA and Iran could mean abandoning the Gulf states to Iran's initiative. In this context, it was important for Kuwait to adopt the policy of strengthening its military alliances through NATO's 2004 Istanbul Cooperation Initiative. In the context of the Istanbul Initiative, cooperation in the fields of the struggle with terror, the prevention of the dissemination of mass destruction weapons', defense planning, and help with border security and military education and exercises is foreseen (Alani, 2005). According to Dr. Mohammed Al-Sayed Selim from Kuwait University, "It shouldn't be expected that Turkey, a NATO country, be the sole contributor to the security of the Gulf states. However, NATO's Istanbul Conference and the Istanbul initiative adopted during this conference are very important. Kuwait played a fundamental role in NATO's opening to the Arab Middle East. In fact, the Istanbul Initiative has more importance than people think. Kuwait's government is aware of this and holds the Initiative in high regard."¹¹ As a matter of fact, Kuwait was the first Gulf country to participate in the Istanbul Cooperation Initiative. After Kuwait, Qatar, Bahrain and the United Arab Emirates participated in the Istanbul Initiative. At the same time, Kuwait became the host country of NATO's Public Diplomacy Conference held in December 2006. During NATO Deputy Secretary General Claudio Bisogniero's Kuwait visit on the 27th of January 2009, these parties confirmed their plans to strengthening the relationships outlined in the Istanbul Cooperation Initiative (Bisogniero, 2009).

Consequently, the developments in question quickly and effectively helped to improve the military cooperation process between Turkey and Kuwait. A memorandum of understanding on military cooperation was signed between Kuwait's chief of defense, Lieutenant General Fahd Al-Ameer, who paid an official visit to Turkey during the ninth International Defense Industry Fair, and Turkey's Chief of General Staff, General İlker Başbuğ. The Turkish General Staff specified that, "In the memorandum framework, military relations, particularly cooperation and defense industry, will be promoted and diversified"

(Official Web Page of Turkish General Staff, 2009). 13 different treaties were signed by Turkey and Kuwait in 1998. Among these, there are military cooperation and common military programs (Asia News, 2009). Thus, it is foreseen that in the following years, both in NATO and in the framework of bilateral relations, Turkish–Kuwaiti military cooperation initiatives and common policies will continue to strengthen.

One of the new fields of cooperation between Kuwait and Turkey is the policy of restricting Iran's influence over Iraq. Kuwait tries to overcome its security problems arising from Iraq by strengthening its cooperation with Kurdish groups and by slowing the US troops withdrawal from Iraq by putting military bases from there. As for Turkey, since its Iraq policy is conditioned by its Kurd and Turkmen policies, it could not appease the Gulf states by eliminating their anxieties. In recent years, although low-intensity contacts, particularly with Kurdish groups, signaled changes in some policies, this does not contain a message that Iranian influence will be limited. Furthermore, cooperation efforts, which have yet to be announced to the public, preoccupy the states in the region. In the meantime, as Dr. Selim said, the states in the region know that Turkey, as a NATO member, has a limited ability to deal with Iran. According to Bishara, who emphasized good relations with Turkey, the fact that a minimal change in the Gulf is contrary to Turkey's and Kuwait's interests, points out that Turkish-Kuwaiti relations should make progress in the strategic dimension. This can best be summarized using Bishara's list of the fields of cooperation between Turkey and Kuwait:

- 1- Both Baath and Iran radicalism are threats to Kuwait. We want the promotion of Turkish–Syrian relations to help rid Syria of Baathist ideology and Iranian influence. Thus, we give full support to Turkey's intermediary role between Syria and Israel. We can strengthen our cooperation in this field.
- 2- We support Turkey's good relations with Iran. In order to persuade Iran by diplomatic means, we could use Turkey's support. Turkey can help us eliminate Iran's expansionist policies in both the fields of both diplomacy and security.
- 3- We support Shiite and Sunni cooperation, and the prevention of sectarian war, provided that the position of Kurdish people does not regress. It is good to establish more dialogue in this respect. Iraq's stabilization is at the head of the areas where cooperation is possible, and in addition to this, the structure of Iraq's administration should not permit foreign policies that threaten its neighbors.

4- I think that it is useful to cooperate with Turkey in order to bring radical groups, Al-Qaida and other such movements, under control. There have been people who went to Iraq or Kuwait in order to fight against the US. These began to cause problems when they returned to Kuwait. We should improve our mutual cooperation against terrorism.”

Conclusion

Since the 2003 Iraq invasion, conflicting interests and new opportunities for cooperation have arisen. How relations between the two parties will improve will be clarified by the ongoing developments and the attitudes of their political actors. In the meantime, regional and international system will try to influence the process whether we want it to do so or not. The USA, Iran, Saudi Arabia and, to some extent, Israel, all have the potential to affect Turkish-Kuwaiti relations. Since Kuwait's security arrangement with the US is based on concerns for its own survival, American policies gain importance. In other words, it is difficult to improve relations with Kuwait because of the US. All the same, the US's attitude before its 1990 invasion creates some doubts in this regard. A certain part of Kuwaitis think that the US exploited them in order to eliminate Saddam. Similar concerns are prevalent in American-Turkish relations. Kuwait asserts that a possible American-Iranian bargain will negatively affect the security and political sovereignty of the Gulf states. In this context, Kuwait seeks shelter under the protective umbrella of NATO. In conclusion, it is good to emphasize that Kuwait deeply desires cooperation with Turkey because of the Shiite threat from Iran, its lack of confidence in American policies and the government problems caused by Sunni radicalism.

On the other hand, Turkey foreign policy prioritizes protection of territorial integrity and national unity of Iraq. Turkey's privilege is to form network of communication with all the political groups and community leaders in Iraq. However, Kuwait has official relationship with Kurdish leaders and enjoys developing relationship with them in political and diplomatically context. On the other hand, the Kirkuk is another major issue between Turkey and Kuwait. The final status of Kirkuk and Turkmen issues are major concern for Turkey. Although Kirkuk question is not as much important for Kuwait as Turkey Basra and Shai dominance in Basra is a major concern for Kuwait in its foreign policy.

END NOTES

*Assistant Professor, Abant İzzet Baysal University, Department of International Relations, Bolu, Turkey.

¹ Interview with Abdullah Y. Bishara, Kuwait, 23.03.2009.

² Interview with Haila Al Mekaimi, Kuwait, 22. 03.2009.

³ Interview with Yusuf Gh. Ali, Kuwait, 22.03.2009

⁴ Interview with Shamdan Y. Al Essa, Kuwait, 19.03.2009

⁵ Interviews, *The Center for Gulf and Arabian Peninsula Studies*, Kuwait, 22.03.2009.

⁶ Interview with İbrahim Al Hadban, Kuwait, 22.03.2009

⁷ Interview with Sülayman Abdullah, Kuwait, 23.03.2009

⁸ Interview, loc. cit.

⁹ Interview, loc. cit.

¹⁰ Interview, loc. cit.

¹¹ Interview with Mohammad el Sayed Selim, Kuwait, 23.03.2009

REFERENCES

ALANI, M. (2005), "Arab perspectives on NATO", *NATO Review*, Winter, http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_21904.htm?selectedLocale=en, (.08.05.2009).

AL-KHALED, A. (2009), "Kurdistan Leader Rules out Major Clashes in Baghdad", *Kuwait Times Newspaper*, http://www.kuwaittimes.net/read_news.php?newsid=MTAyNDU3MDA1OA==, (12.05.2009).

ALTUNIŞIK, M. B. (2007), "Turkey's Security Culture and Policy Towards Iraq", *Perceptions*, Vol:12, No. 1, Spring, pp. 69-88.

ARAS, B. (2005), "Turkey and the GCC: An Emerging Relationship", *Middle East Policy*, Vol: XII, No: 4, Winter, pp. 89-97.

ASBAREZ NEWS (2009), "Time to Rebuild Middle East, Says Davutoglu", Oct 30, 2009, <http://www.asbarez.com/72753/time-to-rebuild-middle-east-says-davutoglu>.

ASIA NEWS (2009), "Kuwaiti Military Official arrives in Turkey to sign MoU", 27.04.2009, <http://english.siamdailynews.com/asia-news/western-asia-news/kuwait-news/kuwaiti-military-official-arrives-in-turkey-to-sign-mou.html>, (05.05.2009).

AYHAN, V. and PİRİNÇÇİ, F. (2008), *Saddam Hüseyin: Tarih Yeniden Yazılırken*, Ankara:Barış Pub.

BISOGNIERO, C. (2009), "Speech", 27.01.2009, <http://www.nato.int/docu/speech/2009/s090127a.html>, (05.05.2009)

CENTER FOR RESEARCH AND STUDIES ON KUWAIT (1999), *Kuwait: Statehood and Boundaries Objective facts and Iraqi Claims*, 3rd ed., Kuwait.

GÖZEN, R. (2000), *Amerikan Kışkacında Dış Politika: Körfez Savaşı, Turgut Özal ve Sonrası*, Ankara:Liberte Yay.

HABER7 ONLINE (2009), *Mesud Barzani Kuveyt'te*, <http://www.haber7.com/haber/20060513/Mesud-Barzani-Kuveytte.php>, (01.05.2009).

IZZAK, B. (2009), "Women break Assembly barrier", Kuwait Times, http://www.kuwaittimes.net/read_news.php?newsid=MzU1OTMwMzI5, (18.05.2009).

LAUTERPACHT, E.; GREENWOOD, C. J.; WELLER, M.; BETHLEHEM, D. (1991), *The Kuwait Crisis: Basic Documents*, UK: Cambridge International Documents Series.

OFFICIAL WEB PAGE OF TURKISH GENERAL STAFF (2009), "Bilgi Notu", 26.04. 2009, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_3_Bilgi_Notlari/2009/BN_36.html, (05.05.2009).

OKTAV, Ö. Z. (2010), "An Example of Multi-Dimensional Turkish Foreign Policy: Developing Relations Between Turkey-Iraq-Kurdish Regional Government and Its Reasons", *Middle Eastern Studies*, Vol: 1, No: 2, January, pp.53-74.

PAULY, R. J. (2005), *US Foreign Policy and the Persian Gulf: Safeguarding American Interests through Selective Multilateralism*, UK: Ashgate Publishing.

POLLOCK, D. (2007), "Kuwait: Keystone: of U.S. Gulf Policy", *Washington Institute for Near East Policy, Policy Focus*, 76, November, pp. 25-26.

RADIKAL NEWS (2008), *İran'a Nükleer Kalkan*, (16.11.2008).

REPUBLIC OF TURKEY MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS (2010), *Turkey's Contributions to Iraq*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-irak-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (e.t. 15.01.2010).

RUDAW NEWS (2010), "Turkish consulate in Erbil to fully operate in two months", April 03, 2010, <http://www.rudaw.net/details.aspx?lang=English&page=articles&c=News&id=20070>.

SLOT, B. J. (2005), *Mubarak Al-Sabah: Founder of Modern Kuwait 1896-1915* London: Arabian Publishing.

BUSH VE OBAMA KARŞILAŞTIRMASI ÇERÇEVESİNDE AMERİKAN DIŞ POLİTİKA ANALİZİ

Ayşe Bahar HURMİ*

ÖZET

Bush hükümetinin dünyanın jandarması sıfatıyla izlediği tek taraflı politikalar ve dünyadaki gelişmelere müdahale etme şekli, çözülmesi çok zor görünen sorunları da beraberinde getirmiştir. Öyle ki son Amerikan seçimlerinde yeni muhafazakar kesimin yenilmesi ve çoğunluğun seçilmesine ihtimal dahi vermediği siyahi aday Obama'nın "değişim" sloganıyla yeni Başkan olarak zafer kazanması genel olarak tüm dünyada umutların yeşermesine ve başta Ortadoğu bölgesinde olmak üzere dünyada yükselen Amerikan karşıtı duyguların bir nebze de olsa dinmesine yol açmıştır. Göreve geldiğinde bir enkaz teslim almış olan Obama'nın işi yeterince zor görünmekteydi. Ancak göreve gelir gelmez önceki yönetimin tek taraflı yaklaşım politikaları yerine çok taraflı yaklaşımlardan yana olduğunu göstermesi, dayatma ve saldırgan politikalar yerine hoşgörü ve diplomasi siyaseti izlemeyi tercih etmesi, değişim sloganını hayata geçirmeye başladığı sinyallerini veriyordu. Bu çalışma; Obama'nın diplomasiye dayanan politikalarının yanında Amerika'nın çıkarları söz konusu olduğunda bu tutumunu sertleştirebileceğini göstermeye çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Amerikan Dış Politikası, Bush, Obama, Değişim, Diplomasi.

AMERICAN FOREIGN POLICY: A COMPARATIVE ANALYSIS OF BUSH AND OBAMA

ABSTRACT

The way of intervention to the world developments and unilateral policies followed by Bush Government acting as the gendarmerie of the world have brought problems which seems difficult to be solved. Thus, the defeat of the neocons and the victory of African-American candidate Obama, which was not even regarded as possible by many, with the motto of "change" as the new president, flourished the hopes and calmed down the increasing anti-American feelings all over the world, especially in the Middle-East. Obama, who took the ruins over when he came to office, seemed to have a hard row to hoe. Adopting multilateral approaches and tolerant diplomacy instead of his predecessor's unilateral approaches and aggressive diplomacy indicated his tendency to put the motto of "change" into practice. This study aims to signify that; Obama's policies based on diplomacy are still subject to change for tougher policies when the American interests are in question.

Key Words: American Foreign Policy, Bush, Obama, Change, Diplomacy.

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri'nin izlediği küresel hegemonyaya dayalı dış politika, akademi dünyası tarafından da yakından izlenmekte, analiz edilmekte ve yorumlanmaktadır. Fransa uluslararası ilişkiler enstitüsü araştırmacısı ve aynı zamanda Siyasal Bilgiler okulu öğretim görevlisi olan Maxime Lefebvre'nin Amerikan dış politikasını analiz eden kitabı buna iyi bir örnek oluşturmaktadır.¹ Stratejik araştırma merkezleri, enstitüler, üniversiteler, bilim adamları hep aynı sorunun cevabını arıyorlar: Amerika Birleşik Devletleri'nin, küresel imparatorluk kurma hedefinin altında hangi gerekçeler yatmaktadır? Küresel hegemonya daha nereye kadar ABD için ana hedef olarak kalmayı sürdürecektir?

Her şeyden önce şunu kabul etmeliyiz ki, ABD dış politika konusunda kendisini “özel ve model bir ülke” olarak görmektedir. Amerika'nın kendini “özel bir ülke” olarak görmesinin temelinde “değerler idealizmi” ve “dinin hayatta çok etkili olması” yatmaktadır. Amerika'nın günlük hayatında dine önem vermesi şu şekilde analiz edilebilir: Dinin etkisi püritanizmin kökenlerine kadar gider ve Avrupa'nın laik toplumlarıyla çelişir; Amerikalıların yüzde 90'ı Tanrı'ya inandıklarını söyler, yüzde 40'ı da kiliseye gider. Özellikle Cumhuriyetçilerin siyasal söylemlerine dinsel referanslar egemendir. Reagan, aziz Matthieu'yü anar ve ABD'yi “tepede parlayan bir kente” benzetir (Reagan, 1997). Baba Bush'a göre ABD Soğuk Savaşı, “Tanrı'nın yardımıyla” kazanmıştır. Oğul Bush ise terörizme karşı “Haçlı Savaşı”nı haklı göstermek amacıyla Hıristiyanlık referanslarından yararlanmakta ve bir “ilahi yasa milliyetçiliğini” körüklemektedir. Bu inanış kendini Amerikan Dolarının üzerindeki “In God We Trust” mottosuyla da desteklemektedir. Bu makale, elbette Amerikan Dış Politikası'nda din faktörü üzerinde durmayacaktır. Ancak Amerikan Dış Politikasını incelerken bu faktörü tamamen gözardı etmek de doğru bir yaklaşım değildir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikasının temelini dışarıdan gelebilecek “kötülükler” karşı korunma ve “dünyadan soyutlanma iradesi” oluşturmaktadır. Bu yaklaşım “Monroe Doktrini” şeklinde tezahür etmektedir. Amerikan Dış Politikasında “izolasyonist” bir damarın her zaman canlı kaldığı görülmektedir. ABD, kendi dışındaki dünyayı “karmaşık ve tehlikeli” bulmaktadır. Baba Bush Yönetimiyle birlikte bu karmaşıklık bir adım daha ileri gitmiş, dış dünya “düşman” olarak görülmeye başlanmıştır. Amerikan Yönetiminin akıl hocası Huntington'un ileri sürdüğü “Medeniyetler Çatışması” tezi de bu “düşmanlığa” işaret etmektedir. Amerika başka ülkelerle işbirliği içinde, barış ve diyalog çerçevesinde yaşamayı başaramamakta, kendi dışındaki ülkeleri “düşman” olarak gördüğü için sürekli olarak

düşmanlarla savaşma, onları alt etme psikozu yaşamaktadır. ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleri bu "düşman psikozu"nun en sıcak örnekleridir. Şimdi de İran ve Suriye'ye yönelik tehditleri bu düşman görme saplantısının yansımalarını oluşturmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin izlediği dış politikanın bir başka arka plan gerçeği ise "zoru görünce geriye çekilme" psikolojisidir. Eğer uluslararası bir sorunda işler kötüye gitmeye başlamışsa ve bu sorunda Amerikan çıkarı mevcut değilse, ABD'nin birden bire kendi içine kapandığı, uluslararası bir boyutu olan devasa bir sorunla hiçbir şekilde ilgilenmediği görülmektedir. Bosna'daki Müslüman katliamına ABD'nin çok uzun süre sessiz kalması ve dünyanın gözü önünde işlenen cinayetleri görmezden gelmesi, Amerika'nın çıkarının olmadığı hiçbir uluslararası sorunla ilgilenmediği ve kendi kabuğuna çekilmeyi tercih ettiği gerçeğini teyit etmektedir.

Fransız araştırmacı Maxime Lefebvre, Amerikan Dış Politikasında "Mesihçilik" olgusundan da söz etmektedir. Mesihçilik yaklaşımı, dünyayı "iyilik" ve "kötülük" şeklinde ikiye ayırmaktadır. Gerçekten de, Oğul Bush yönetiminin izlediği dış politika çoğunlukla Mesihçilik yaklaşımının izlerini taşımaktadır. Bush ve ekibinin sıklıkla kullandığı "şer eksenli ülkeler" tabiri, dünyayı "iyiler ve kötüler" şeklinde ikiye ayırmanın sonucudur. Bush'un bizzat kendisinin kullandığı "Haçlı Savaşı" sözü de "iyilerin kötülere karşı açtığı savaşı" sembolize etmektedir. ABD'ye göre kendisi "iyiliği" temsil etmektedir. Kendisi dışında kalanlar ise "kötülüğün" temsilcileridir. Amerika'nın bu tek yanlı politikası beraberinde küresel imparatorluk hedefini de getirmektedir. Bush yönetimiyle birlikte Amerika Birleşik Devletleri, dış politikasını "güçlü olduğu için haklı olduğuna inanan" bir perspektife oturtmaya başlamış, dünyayı kötülerden temizlemeyi kendine görev edinmiştir. Bu temelin bugün ortaya koyduğu tablo; işgal, gözyaşı ve acıdır. Bu tablo bile temelin yanlış atıldığını ve yanlış atılan temel üzerinde yükselen binanın da çarpık büyüdüğünü göstermektedir.

Üstelik, ABD ne özgürlüğü, ne parlamentarizmi ne de insan haklarını icat etmiştir. Amerikan devrimi İngiliz liberal devrimlerinin sonucusudur. Çoğu Avrupalıya göre, demokratik bir modernitenin kusurlarının (sıradan bir yararcılık, konformizm, çoğunluk despotizmi) ayrıcalıklı bir örneğini oluşturur. Buna karşılık, Mesihçi bir vizyonla liberal demokrasinin değerlerini bütün dünyada egemen kılmaya koşullandırmıştır kendini. Öyle ki Dışişleri eski Bakanı Madeleine Albright ülkesini "vazgeçilmez ulus" olarak nitelendirmektedir.

Bu makalede, tüm bu bilgilerin ışığında, Amerikan Dış Politikasının makro ölçüde kuruluşundan itibaren tutarlı ve süreklilik içeren stratejilerle sürdürüldüğünü ancak mikro düzeyde bakıldığında ise seçilen Başkan'ın partisine, karakterine ve kabinesindeki etkin isimlere göre dönem dönem amaca ulaşmak için farklı taktikler izlemekten kaçınmayan bir politika olduğu göstermeye çalışılacaktır. Tüm bunları yaparken, yeni seçilen Başkan Obama ile Halefi Başkan George W. Bush (Oğul Bush) arasında hem genelde hem de bölgesel politikalarındaki benzeyen ve ayrışan yönlerini ele alarak, karşılaştırmalı bir analiz yapılacaktır. Sonuçta ise, Obama'nın önümüzdeki yıllarda izleyebileceği küresel ve bölgesel politikalar hakkında bir takım öngörülerde bulunulacak, ve bu minvalde gelecek Türkiye-Amerikan ilişkileri tartışılacaktır.

1. Amerikan Dış Politikası'na Genel Bir Bakış

Amerikan Dış Politikası, makro düzeyde bakıldığında kuruluşundan itibaren tutarlı ve süreklilik içeren stratejilerle sürdürülmüştür. Mikro düzeyde bakıldığında ise seçilen Başkan'ın karakterine, partisine ve kabinesindeki etkin isimlere göre amaca ulaşmak için farklı taktikler izlenmiştir. Eisenhower, Nixon, Ford, Reagan ve Bush gibi Cumhuriyetçi kökenli başkanların döneminde güç kullanımı ön plana çıkarken; Kennedy, Johnson, Carter, Clinton gibi Demokrat başkanlarda güç, göreceli olarak daha arka planlara atılmıştır (Jentleson, 2000: 67-95).

Soğuk Savaşın son dönemlerinden itibaren mikro düzeydeki değişiklikler daha keskin bir hal almıştır. Reagan, Baba Bush ve Oğul Bush dönemlerinde Amerikan hegemonyasını korumak amacıyla, askeri güç kullanımının ön planda olduğu yayılcı bir politika izlenirken; Clinton ve Obama dönemlerinde diplomasi ön plana çıkarılmıştır. Ancak makalenin ilerleyen safhalarında da inceleneceği üzere, Clinton ve Obama dönemlerinde Amerikan hegemonik gücünün devamının ve yayılcı politikalarının salt diplomasiyle sağlandığı görüşü yanlıştır. Bu dönemlerde de en az geçmiş dönemlerde olduğu kadar askeri güce başvurulmuş, çeşitli ülkelere askeri müdahalelerde bulunulmuş ancak uluslararası topluluğu ikna edici yönde yapılandırılan diplomasi yöntemi ile, bu müdahalelere olan tepki azaltılmış ve haklı kılınmıştır (Brzezinski, 2005: 83-95).

Günümüzde idealist görüşe sahip kişilerin savunduğu ve arzu ettiği Amerikan Dış Politikası, Monroe Doktrini tarzında izolasyonist değil, "müdahaleci olmayan" bir dış politikadır. Ancak Obama'nın Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, bu tür önerilerin tümünü

“izolasyonist1 olarak nitelendirme eğilimindedir. Üstelik, mevcut güvenlik tehditlerine karşı izolasyonizmin çözüm olmayacağı üzerinde durmuştur (Inter Pres Service, 2009). Amerika Birleşik Devletleri'nin “kurucularının” ve erken dönem Amerikan Başkanlarının de izlediği bu politika ile beraber ABD'nin günümüzde en güçlü devlet olması, müdahil ve savaşa yatkın (war prone) olmasını gerektirmemektedir (Krey, 2009).

Kurucular döneminden bahsetmişken, günümüze değin Amerika Birleşik Devletleri'nin dış dünyaya yönelik algısına ve bahsettiğimiz makro düzeydeki politikalarına kısaca değinmek karşılaştırma yapmak açısından faydalı olacaktır. Bu bağlamda Amerikan Dış Politika tarihi bu makalede üç farklı dönemde incelenecektir: 18. ve 19. Yüzyıl Amerikan Dış Politikası, Baba Bush'a kadar olan (ve istisnai olarak Oğul Bush'u da kapsayan) 20. Yüzyıl Amerikan Dış Politikası ve son olarak Clinton-Obama anlayışı çerçevesindeki yeni dönem Amerikan Dış Politikası.

1788'den 1900 yılına kadar, yani Başkan George Washington ile Başkan William McKinsley dönemleri arasında Amerikan Dış Politikası genel olarak müdahaleci olmayan, hatta zaman zaman izolasyonist bir yol izlemiştir. Elbette bunda küresel konjonktürel yapı ve devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde daha statükocu ve içe dönük bir politika izlemelerinin de büyük etkisi vardır. Başkan Theodore Roosevelt ve Başkan Woodrow Wilson ile beraber 20. Yüzyılda Amerikan demokrasisinin ve değerlerinin öncülük ettiği yeni bir etik ve müdahaleci bir dış politika hayat bulmaya başlamıştır. I. Ve II. Dünya Savaşlarında, Birleşmiş Milletleri'in kuruluşunda, Soğuk Savaş Döneminde, Vietnam Savaşında ve hatta Körfez Savaşı'nda bile bu müdahaleci politikadan ödün verilmemiştir. Hatta denilebilir ki, o günden bugüne yapılan müdahalelerin sayısı büyük oranda artmaktadır. 1975'den Kasım 1989'daki Berlin Duvarı'nın yıkılışına kadar Amerika Birleşik Devletleri yalnızca altı defa dış ülkelere askeri operasyon gerçekleştirirken, ki bunların hiçbirisine 10.000'den fazla asker gönderilmemiştir, 1989'dan 2004'e kadar dokuz büyük askeri operasyon yapılmış ve gönderilen askerlerin sayısı yüz binleri bulmuştur (Gray, 2005: 14-26).

Kuruluşundan bu yana Amerika'da “izolasyonist” bir siyasi eğilim vardır. Ama Amerikan izolasyonizmi dünya ile ilgilenmeyi reddetmekten çok, dünyanın Amerikan çıkarlarına karışmasını önlemeye yönelik bir politika olarak kendini göstermektedir. 1823'te ilan edilen “Monroe Doktrini” o tarihte pek etkili olmamıştır, çünkü ABD yeterince güçlü değildi. Ama o doktrinde ifade bulan anlayış hep geçerli olmuştur ve ülke güçlendikçe uygulamada da geçerlilik kazanmıştır.

Tam da bu noktada, “Jacksonian” diye adlandırılan bir gruptan bahsetmek yerinde olacaktır. Bu grup uzun süredir genellikle Güney devletlerinden Kongreye seçilmiş temsilci ve senatörlerden oluşmaktadır. “Cumhuriyetçi” oldukları söylenebilir. Adlarını, kendisi de Güneyli olan ve başkanlığı sırasında Amerikan popülizmini en başarılı biçimde uygulayan Andrew Jackson'dan almaktadırlar. Yukarıda bahsedilen anlamda ve içerikte Amerikan izolasyonizminin en kararlı savunucuları bu gruptadır. Bu izolasyonizm, Amerika'nın dünya sorunlarını görmezden gelmesi demek olmadığına, dünyada Amerikan belirleyiciliği bir biçimde süreceğine göre, “Jacksonian” lobinin bu konuda önerisi, temelde “silahlı müdahale” yönteminin benimsenmesidir. Dolayısıyla Ortadoğu Projesi, 2003 Irak Savaşı gibi askeri müdahaleler bu grup tarafından şiddetle desteklenmekte ve Amerika'nın askeri müdahaleleri azaltması ve diplomasiye yönelmesi gibi fikirleri de ateşli bir şekilde reddetmektedirler.²

8 yıllık Oğul Bush dönemine bakacak olursak, yeni muhafazakarlar önderliğindeki askeri güç kullanımını hiç olmadığı kadar ön plana çıkaran radikal taktik ve stratejik değişiklikler Amerikan imajını küresel çapta ciddi bir biçimde zedelemiştir. Bu nedenle Obama gibi ılımlı konuşan ve kozmopolit bir geçmişe sahip bir liderin yeni dönemde daha barış yanlısı (peace prone) bir politika izleyerek, dış politikada fark yaratacağı öngörülmüştür. Ancak bugüne kadar geçen dönemde, seçim söylemi “değişim” olan Başkan Obama'nın getirdiği değişimin yalnızca dış politikada kullanılan kelimelerde ve halkla ilişkilerin daha etkin kullanılmasında olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Başkan Obama, Savunma Bakanı olarak Robert Gates'le devam edeceğini, Hillary Clinton'ı Dışişleri Bakanı ve emekli general James Jones'u Ulusal Güvenlik Danışmanı olarak aday göstereceğini açıkladığında ilerici ve liberteryen savaş karşıtı aktivistlerin umutları çoktan altüst olurken (Hadar, 2009), sağ görüşlü yeni muhafazakarlar son derece olumlu tepkiler vermiş ve büyük bir değişimin yaşanmayacağından emin bir şekilde demeçler vermişlerdir (Lobe, 2008a). Obama'nın danışmanlarının pek çoğu daha önce Clinton döneminde de görev almışlardır ve Wilson temelli olan “liberal müdahalecilik okulu”na mensupturlar(Lobe, 2008b). Dahası bu kişiler Balkanlar'da, Sudan'da ve Irak'ta Birleşmiş Milletler'i kendi amaçları doğrultusunda ustaca kullanmasını bilmişlerdir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Birleşmiş Milletler Daimi Temsilcisi Susan Rice, ABD'nin Birleşmiş Milletler (BM) desteğini alamadığı dönemlerde dahi harekete geçmesi gerektiğini savunmakta ve sık sık Darfur'a müdahale seçeneği üzerinde durmaktadır (Xiong,

2008). Üstelik Rice bu müdahale isteğini “korumaya yönelik bir sorumluluk” olarak ifade etmiştir (Kincaid, 2008). Bu doktrin, BM tarafından 2005 yılında ortaya konurken, Obama da Darfur’a BM ve NATO müdahalesi hakkında olumlu görüşlerini bildirmiştir. Bu görüşleri aslında bir sürpriz ya da bir dönüşüm olarak değerlendirilmemelidir çünkü ona göre “hiçbir Amerikan Başkanı gerektiği takdirde tek taraflı da olsa, güç kullanmaktan çekinmemelidir” (Feffer, 2008).

Oğul Bush dönemindeki Savunma Bakanlığı görevini Obama döneminde de sürdüren Robert Gates, Amerika Birleşik devletleri’nin Irak’tan ancak “Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi”ne uygun olarak çekilebileceğini belirtmiştir (Xiong, 2008). Oysaki Obama, başkanlık seçimlerinde “yalnızca Irak’taki savaşı değil, bizi savaşa sokan zihniyeti de bitirmek istiyorum” demiştir (Krey, 2009).

Amerikan Yönetimindeki bu kilit isimlerin dış politika söylemlerini göz önünde bulundurduğumuzda, Obama’nın seçimlerdeki rakibi McCain’in 2013 vizyonu ile büyük benzerlik gösterdiğini görmekteyiz: Irak’tan Amerikan çıkarlarını gözetecek şekilde çekilme, Darfur’a müdahale, Ortadoğu/İran politikalarında sert bir duruş ve Afganistan’daki askeri ilerleyiş. Tüm bunlar gerçekten de McCain ve Obama’nın dış politikalarının ana hatlarının aslında nasıl da benzer olduğunu ortaya koymaktadır. Oluşturduğu kabinedeki seçilen kişilerin geçmişi, Oğul Bush’un son dönemindeki politikaların benzer şekilde devam edeceği ancak farklı olarak, Clinton dönemindeki etkin iletişim tekniklerinin yeniden kullanılacağına ipuçlarını vermektedir.

Elbette Obama’nın dış politikasını belirleyen kabinesi ve danışmanlarının her birinin Bush dönemini aratmayan bir müdahalecilik siyasetini benimsemesi, genel olarak Obama döneminin yeni muhafazakarların net bir egemenliğinde süreceği anlamına gelmemektedir. Bürokratik durağanlık, siyasi sınırlar ve parti içindeki diğer kişilerin müdahalesi bunu engelleyecektir. Üstelik ilginç bir biçimde, en sert tondaki açıklamalarından biri olan Chicago’daki konuşmasının sonunda kendisine Amerika Birleşik Devletlerine yeni bir terörist saldırı olduğunda buna nasıl karşılık vereceği sorusuna cevaben, askeri müdahaleden asla bahsetmemiştir.³ Bu da Obama’nın belki de konuşmalarındaki şahin tonun aslında Amerikan halkının duymak istediği şeyler olduğu, gerçekte uygulayacağı politikaların farklı olabileceği düşüncesini doğurmaktadır.

2. Yeni Başkan Obama

2.1. Obama ve Uluslararası Hukuk

Amerika Birleşik Devleti onyıllardır gerek Cumhuriyetçi Parti'nin gerekse Demokrat Parti'nin iktidarında uluslararası hukuka yönelik tutarlı bir duruşa sahip olmuş ve uluslararası hukuk kurallarını kendi çıkarlarını maksimize etmek yönünde yorumlamış ve uygulamıştır. Bu konuda da genel bir kanı olarak Obama'nın mevcut yapıya Bush'un duyduğundan daha fazla saygı duyacağı beklentisi mevcuttur.

Öncelikle Bush döneminin uluslararası hukukla ilgili konulardaki tutumunu gözden geçirmek gerekirse; bu dönemde Amerikan Dış Politikası'nın çok da parlak olmayan bir çizgide yürüdüğünü söylemek yanlış olmaz. Çünkü bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri Anti-Balistik Füze Antlaşması'ndan ve Uluslararası Ceza Mahkemesini kuran Roma Statüsü'nden çekilmiş, Irak'ı Birleşmiş Milletler Sözleşmesini ihlal ederek işgal etmiş, Cenevre Sözleşmesi ve çeşitli insan hakları antlaşmalarıyla çelişkiler içeren teröre karşı savaş taktiklerine onay vermiş, iklim anlaşmasına ayak sürümüş, uluslararası ticaret hukukuna uygun olmayacak şekilde çeliğe gümrük tarifesi uygulamış ve savaş durumunda şiddeti kısıtlayıcı pek çok eski ve yeni anlaşmayı imzalamayı reddetmiştir (Posner, 2009).

Bush Yönetimi ve destekçilerine göre Amerika Birleşik Devletleri, bu dönemde uluslararası hukuk konusunda düşünülenin aksine büyük bir ihlalde bulunmamıştır. Bu fikri savunanların aslında kısmen de olsa haklı oldukları noktalar vardır. Örneğin; Anti-Balistik Füze Antlaşması ile Roma Statüsü'nden çekilme kararları uluslararası hukuk kurallarına tamamen uygundur. Roma Statüsü'nden çekilmekle birlikte Sudan'daki suçluların gözaltına alınmasına yardım edilmiştir. Irak'a yönelik yapılan operasyonda ise Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin ihlal edildiği genel olarak kabul edilse bile, bu ihlalle birlikte dünyadaki en büyük uluslararası hukuk "düşmanlarından" birinin yok edildiği argümanı savunulmaktadır. İklim anlaşmaları söz konusu olduğunda ise, Bush taraftarları, bu konuda yalnızca hükümetin eleştirilmesinin doğru olmayacağını, kaldı ki bu anlaşmaya yönelik genel bir siyasi desteğin bulunmadığını ve bu destek oluşmaya başladığında ise Bush'un zaten tutumunu değiştirdiğini belirtmektedirler. Benzer şekilde tehdit algısı azaldıkça, teröre karşı savaş taktiklerinin de yumuşama gösterdiği saptanmaktadır. İnsan Hakları ve savaş hukuku ile ilgili anlaşmaların imzalanmaması ise ancak etik değerler ile eleştirilebilir, nitekim hiç bir hükümetin, Amerikan hükümeti de dahil, bu anlaşmaları imzalama zorunluluğu yoktur.

Obama'nın uluslararası hukuk alanındaki politikalarına gelince Obama, Uluslararası Ceza Mahkemesine ve askeri değil, "insani" müdahaleye seçim kampanyalarındaki demeçlerinde değinmiş ve bu konularda her türlü desteği vereceğini taahhüt etmiştir. Ancak bugüne kadar, ne Uluslararası Ceza Mahkemesine yönelik bir destek vermiş, ne de Sudan'daki olaylara müdahale seçeneğini masaya yatırmıştır. Guantanamo Körfezi'ndeki uluslararası hukuka aykırı olan cezaevini kapatma sözü vermiştir. Ancak buradaki asıl sorun, cezaevinin kapatılması değil; tutukluların tutuklanmaları sırasında ihlal edilen hukuk kuralları ve uygun olmayan hapisane şartlarıdır (Posner, 2009). Guantanamo kapatılsa bile, bu tür alıkoymalar Afganistan ve Irak'ta halen devam etmektedir. Ayrıca Obama, yine uluslararası hukuk açısından tartışmalı konumda olan Bush dönemindeki sorgu yargıçlarına dokunulmazlık verme çabasıdır. Bush döneminde konulan hukuka aykırı gümrük tarifeleri ise "yerli üreticiyi koruma" politikası altında Obama döneminde çok daha güçlendirilmiş ve demir, çelik, tekstil gibi ürünlerin ithalatına yasak koyma çabalarına girişilmiştir (McCharles, 2009).

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, her ne kadar değişim varmış gibi görünse de aslında temelde Bush dönemindeki uluslararası hukuk kurallarının Obama döneminde de devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla bu alanda aralarında fark olacağı öngörülmemektedir.

2.2. Obama ve Karizma

Bush dönemi ile Clinton-Obama dönemlerindeki en büyük farklardan biri de "karizmatik lider" olgusudur. Dış politikada uygulanan siyasetin kitlelere ulaştırılmasına kullanılan stratejilerde ve insanlar tarafından algılanma konusunda Clinton-Obama ikilisi ve onların kabinelerinde çalışan kişiler çok daha pozitif bir etkiye sahiptirler. Amerikan hükümetinin saldırgan politikaları nedeniyle küresel çapta zihinlerde oluşan ukala, dediğim dedik Amerikan imajı, Obama'nın seçilmesiyle birlikte yerini, yavaş yavaş daha olumlu görüşlere bırakmaktadır.

Örneğin, Obama'nın bu yönde hiçbir faaliyet göstermemesine rağmen, üzerinde daha sonra da durulacak olan Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmesi, onun sadece ve sadece "uluslararası ilişkilere getirdiği yeni bir hava" getirmiş olması ve "Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kurumların etkin olabileceği çok yönlü bir diplomasi anlayışını" yeniden merkeze oturtması gibi sebeplere dayanmaktadır. Daha da önemlisi, Başkan Bush'un gidişinden

dünyanın duyduğu mutluluk, Obama'ya Nobel'i kazandırmıştır. Başkan Bush uluslararası hukuka hatta uluslararası toplumun varlığına öylesine saygısızdı ki, onun yaptıklarını şu ana kadar uluslararası topluma yapılmış en büyük saldırı olarak nitelemek dahi mümkündür. Bush'un dünya düzeni anlayışı Mussolini'nin hatta Hitler'in meydan okumasından bile çok daha tehlikeliydi. Çünkü Bush, uluslararası toplum kavramını en çok geliştiren ülkelerden birinin lideri olarak uluslararası toplumun en temel kavramlarını kullanarak ona meydan okuyordu. Bush döneminin Amerikası sorunlarını çözmek için, hiçbir devlete ve uluslararası hukuka ihtiyacının olmadığını düşünüyordu. Güçlü olmanın haklı olmak demek olduğunu kabul eden bir felsefeyi benimsemiş Amerika'nın bu tutumu tüm dünyaya adeta büyük bir kabus yaşattı. İşte bu bağlamda, henüz başkanlığının bir yılını bile doldurmamış Obama'ya verilen barış ödülü bir anlamda Bush'un gidişini kutlamak ve Obama'yı cesaretlendirmek için verilmiştir.

Başka bir deyişle, Obama'ya Nobel Barış Ödülünü kazandıran, onun artık tüm dünya tarafından öfke ve nefretle anılan Bush'tan sonra başa geçmesi ve daha yumuşak söylemlerde bulunmasıdır. Aslında Obama, Amerikan küresel hegemonyası için doğrudan Bush'un politikalarını sürdürmektedir. Ancak Bush o kadar saldırgan bir şekilde algılanmaktadır ki, Obama'nın benzer politikaları içeren konuşmaları dahi, söylemdeki ılımlı tutum ve başarılı iletişim kampanyaları sonucunda olumlu etki yaratmaktadır.

2.3. Obama ve Ortadoğu

2.3.1. İran

Bush döneminde İran'ın komşuları Irak ve Afganistan işgal edilmiştir. Dahası, İran Amerikan Başkanı tarafından "şer üçgeni"nde sayılmış ve Irak'tan sonraki hedef ülke olarak gösterilmiştir (Bush, 2001: 118). İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri'nin her an İran'ı vuracağı haberleri Batı medyasında her gün yerini almıştır. Bu şartlar altında İran elitinin ve halkının dış tehditleri bir tarafa bırakmaları mümkün olmamıştır. Obama ise, içerde karşılaştığı tüm sert tepkilere rağmen, Amerika Birleşik Devletleri'nin İran politikasını Bush döneminin tam tersi bir istikamete doğru çevirmiş ve İran'a yönelik diyalog politikasını izleyeceğini belirtmiştir (Lobe, 2009). Bu diyalog, günümüze kadar gönülsüzce de olsa (ki zaman zaman askeri müdahale seçeneğine de vurgu yapılmıştır) devam etmiştir. Bununla beraber İsrail lobisinin Amerikan Kongresinde, İran'la uranyum zenginleştirme politikaları konusunda bir anlaşma sağlanamaması nedeniyle, tek taraflı ve üçüncü ülke şirketlerinin de katılabileceği zorlayıcı önlemler alınması için baskılar sürmektedir. Buna rağmen Obama,

İran'la diyalog arayışının yanı sıra, İran'ın geçmişindeki kirli işlerde Amerikan rolünü dahi itiraf etmiştir. Hamaney ve Ahmedinejad sert söylemlerine devam etseler de Obama İran'a zeytin dalı uzatmayı sürdürmüştür. Obama'nın Ankara, İstanbul ve Kahire konuşmalarında Müslüman dünyaya verdiği sıcak mesajların da İran üzerindeki etkisi çok olumlu olmuştur. Böylece İran'ın en azından yakın dönemde herhangi bir Amerikan saldırısına uğramayacağı, Obama'nın yeni bir Irak macerasını istemediği İran kamuoyunda daha net bir şekilde anlaşılmıştır (Laçiner, 2010).

Sonuçta, Obama seçim kampanyaları boyunca Arap ve Müslüman dünya ile diplomasi yoluyla uzlaşmaya gidilmesinden yana olan bir adaydı. McCain İran hakkında sert söylemlerde bulunurken, Obama İsrail'i savunacağına söz vermekle birlikte Bush yönetiminin Tahran'ı muhatap almama politikasını da başarısız bulduğunu söylemiştir. Obama İran'ın terörizmi desteklediğini ve yasadışı olarak nükleer silahlanmasından haberdar olduğunu, ancak İran'a karşı geliştirilebilecek bir strateji yerine Irak'ın işgal edildiğini, bunun Ortadoğu'da aşırılıkların gelişmesine sebep olduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte Bush döneminde pozisyonunu daha da güçlendiren İran'ın nükleer faaliyetlerini de artırdığını ve İsrail için de daha tehlikeli bir hale geldiğini belirterek bu gerçekler karşısında İran'a karşı daha farklı bir politika izlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Yaşanan son ekonomik kriz sonrası Amerika Birleşik Devletleri veya İsrail tarafından İran'a karşı başlatılacak olan herhangi bir savaş olasılığı çok zayıf gibi görünmektedir. Obama, Amerika'nın çıkarları söz konusu olduğunda İranlı liderlerle koşulsuz bir diyalog kurulacağını söylemektedir (Açıklan, 2010).

İran ile yakınlaşma, Irak ve Afganistan'da istikrarın sağlanması, El-Kaide ile mücadele ve İran'ın petrol ve doğalgazından faydalanma gibi konularda Amerika Birleşik Devletleri'nin çıkarlarını maksimize edebilir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri; şayet İran rotasını değiştirmese, Avrupa, Japonya ve Körfez ülkeleri ile birlikte İran'a karşı ekonomik ve petrol ihracatına yönelik izolasyon politikalarının da uygulanabileceğini söyleyerek, yukarıda da belirtildiği üzere, aba altından sopa göstermeyi ihmal etmemektedir. Daha açık belirtmek gerekirse, Obama'nın diplomasiye dayanan politikaları yanında Amerika ve İsrail'in güvenliği söz konusu olduğunda askeri seçeneği de hiç çekinmeden kullanacağı su götürmez bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaldı ki, Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, İran Cumhuriyet Muhafızlarını terörist olarak nitelendirmiştir (Balz, 2007). Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın İran masasında çalışmış olan Suzanne Maloney, Obama yönetiminin İran'a yönelik stratejini; tepkisel, eğreti ve Bush'un son yıllardaki sopa-havuç politikasına benzediğini belirtmiştir (Lobe, 2009). Yinelemek gerekirse, İran konusunda "zeki güç" (smart power) stratejisinin İran'ın nükleer silah programını ve teröre olan desteğini sonlandıracağı düşünülmekteyse de, her türlü alternatifin masada olduğu düşüncesi sık sık tekrarlanmaktadır.

2.3.2. Suriye

Geçtiğimiz sene 26 Ekim'de Suriye'nin Irak sınırına yakın bir köyünün Amerika tarafından bombalanması sonrasında yapılan yorumlar saldırının sadece Irak sınırındaki teröristlerle ilgili olmadığı, aynı zamanda Şam'ın Lübnan'da Hizbullah ve Fetih El-İslam ile Gazze'de ise Hamas ile ilişkisiyle de bağlantılı olduğu yönünde idi. Saldırı sonrasında ülkede onbinlerce kişinin katıldığı gösteriler yapıldı. Beşar Esad yönetimi, kendisini dünyadan izole etmeye çalışmış olan Bush yönetimi ile yaşadığı problemleri Obama yönetimi ile aşabilmeyi hedeflemektedir. İran Devleti ile Hizbullah ve Hamas gibi gruplarla müttefik olan Suriye'nin İsrail ile barış yapma konusunda gösterdiği isteklilik ve artık Hizbullah'ın da veto hakkının olduğu Lübnan ile diplomatik bağların kurulduğu da gözden kaçırılmaması gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriye, Amerika'nın aracılığıyla yapılacak olan barış görüşmeleri ile Golan tepelerini yeniden kazanmayı umut etmektedir (Açıkalın, 2010).

ABD, 2005 yılında eski Lübnan Başbakanı Refik El Hariri'nin bir suikasta kurban gitmesinin ardından, bu olaydan Suriye'yi sorumlu tutmuş ve Şam büyükelçisini çekmişti. Obama, dört yıldır boş kalan Amerika Birleşik Devletleri'nin Şam Büyükelçiliğine yeniden büyükelçi atayabileceğini söyleyerek, Ortadoğu ve İslam dünyasıyla ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır.

2.3.3. İsrail-Filistin Meselesi

Her ne kadar Obama İsrail-Filistin meselesinde geleneksel olarak İsrail tarafına daha yakın olacağına dair sinyaller verse de, Kudüs'teki bazı yetkililer, Obama'nın ılımlı ve barışçıl tavırlarından dolayı, Filistin'e de yakın duracağından şüphe duymadan edememektedirler. Dolayısıyla İsraili bürokratların bu konuda kafaları oldukça karışık (Açıkalın, 2010).

Bazı hükümet çevrelerine göre, Demokrat Obama, İran'a karşı yumuşak olabilir, Filistin meselesinde İsrail'in ödün vermesi için baskı yapabilir, hatta İsrail ve Amerika arasındaki stratejik ilişkinin gidişatını bile değiştirebilir. Öte yandan ABD ile ilişkiler konusunda, Obama dahil hiçbir Amerika başkanının İsrail karşıtı bir duruş alacağı mümkün görünmemektedir. İsrail'in sol kanadı, Obama Yönetimi'nin İsrail-Filistin barışında daha etkin olacağını, hatta yararlı bir anlaşma için partilere baskı yapacağını umut etmektedirler. Aynı sebeple sağ kanat, Obama Yönetimi ile İsrail Hükümeti'nin, bir çatışma yoluna gireceğinden de endişe etmektedirler.

4 Haziran 2008'de Washington'da gerçekleşen yıllık Amerikan-İsrail Kamu İşleri Komitesi (AIPAC)'nin konferansında Obama'nın İsrail'e karşı güçlü vaatlerini dile getirmesi, İsrail'in tedirginliğini büyük ölçüde hafifletmiştir. İsraili yetkililer, Obama'nın İran'a karşı güç kullanmada hazırlıklı olduğuna, İsrail Savunma Güçleri için nitelikli düzeyin sağlanması sözüne, Hamas'ın izole edilmesindeki desteğine ve Kudüs'ün bölünmemiş bir başkent olduğuna, İsrail'in Yahudi karakterine bağlı kalacağına dikkat çekmiştir (AIPAC, 2008).

Ancak İsrail hala iki konuda tatmin olmuş değildir. Obama, her ne kadar kendilerini mutlu edecek söylemlerde bulunsa da, ileride ne yapacağını kestirmek kolay değildir. Çünkü Obama hiçbir zaman rakibi McCain gibi İsrail'e destek konusunda tereddütsüz bir duruş sergilememiştir. İkinci olarak, bazı siyasi analistlere göre birleşik bir Kudüs hakkındaki vaadi oldukça ön plandaydı ve 4 Haziranda diğer söylediklerinde şüpheye yer bırakıyordu. Kudüs vaadinin ardından aldığı güçlü Filistin tepkisine karşılık Obama, ertesi gün beyanına açıklık getirdi; CNN'e verdiği demece göre şehrin kaderi İsrail ve Filistinliler arasındaki görüşmelere bağlı olacaktı (Lake, 2008).

İsrail'deki genel kaygı, Obama'nın İran'la görüşme konusundaki duruşu üzerinedir. İsraili yetkililer ve siyasi analistler, İran'ın Amerika'yı kandıracağını, müzakerelere devam ederken aynı zamanda nükleer silahlanmayı sürdüreceği yönünde kaygılar taşımaktadırlar (Lake, 2008).

2008 Mayıs sonlarında, İsrail Dışişleri Bakanlığı araştırma birimi, bakanlık ve bürokratların katıldığı, Obama başkanlığının olası etkilerinin de ele alındığı "Bush'tan sonra Amerikan Dış Siyaseti" konulu toplantısında elde edilen sonuçta; Beyaz Sarayı her kim kazanırsa kazansın İsrail'in endişe etmesi için hiçbir neden olmadığı çıkmıştır. Aynı şekilde

Kongrede ve Amerikan toplumunda İsrail'e desteğin güçlü olmasından ötürü, hiçbir başkanın radikal bir değişiklik yapmayacağı yönünde de görüş birliği vardır. Uzmanlara göre İsrail'e karşı herhangi bir baskı beklenmemektedir çünkü Obama'nın Ortadoğu'daki odak noktasının İran ve Irak olması beklenmektedir, İsrail ve Filistin değil (Susser, 2008).

2.3.4. Afganistan

Obama iktidara geldiğinde Afganistan konusunda son derece olumsuz bir miras devraldı. Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak ile birlikte iki cephede birden savaşıyor olması ve ikisinin de planların dışında gelişmesi Amerikan Dış Politika'sını ciddi anlamda zorluyordu. Obama, Afganistan sorununu çözmeyi öncelikli politikası olarak belirlemiştir ve bu çerçevede Afganistan'a yönelik yeni bir strateji geliştirmiştir. 27 Mart'ta Afganistan'a ilişkin yeni politikasını açıkladıktan sonra çoğu hükümet görevlisi ve hükümet dışı aktör bu yeni stratejiyi, Amerika'nın sorunu çözmeye yönelik güçlü bir iradesi olarak olumlu karşılamıştır. Ancak sorunun çok fazla çetrefil olduğunun farkına varan uzmanlar, bu konunun çözümünün kağıt üzerinde belirlenen stratejiler kadar kolay olmadığını fark etmişlerdir.

Obama yönetiminin Afganistan'daki savaşı kazanmaya yönelik yeni stratejisi, uluslararası çabaları; savunma, diplomasi ve kalkınma olmak üzere üç alana odaklanmaktadır. Bu yeni strateji savunma alanında Afganistan'da savaşan Amerikan güçlerini artırmayı, diplomatik alanda Pakistan, İran, Rusya ve Orta Asya ülkelerini bölgesel ortak bir güvenlik yaklaşımı etrafında birleştirmeyi, ve sorunun aslında en önemli parçası olduğu düşünülen kalkınma alanında ise Afganistan ve Pakistan'a dış yardım kampanyaları aracılığıyla destek vermeyi amaçlamaktadır (CNN, 2009).

Afganistan sorunu gerçekten de, Amerika Birleşik Devletleri için, giderek daha da içinden çıkılmaz bir hale gelmektedir. Nitekim 2008, Amerikan güçleri açısından işgalden bu yana en kanlı yıl oldu denilebilir. Geçtiğimiz yıl yaşanan çatışmalarda, neredeyse yarısı sivil olmak üzere 5.000'in üzerinde can kaybı yaşandı. Bölgede çatışmalar giderek yoğunluk kazanırken, Taliban gücünü ve etki alanını daha da artırmıştır. Bu da, Amerika'nın Afganistan'da kontrolünü kaybettiğinin en büyük göstergesi olmuştur. Obama, Taliban karşısında savaşı kazanabilmek amacıyla, 17.000 yeni asker göndererek bölgedeki askeri gücünü yükseltme kararı almıştır. Ayrıca savaşın sadece Amerikan askerleri ile kazanılamayacağı gerçeğini de göz ardı etmeyerek Afgan güvenlik güçlerinin sayısını ve

kapasitesini artırarak Taliban karşısında yerli muharip unsurları da geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede Afgan güvenlik güçlerini eğitmek amacıyla 4.000 Amerikan askerinin Afganistan'a gönderilmesi kararlaştırılmıştır. 2011'e kadar Afgan ordusunun 134.000'e, Afgan polis gücünün de 82.000'e ulaşması planlanmaktadır (CNN, 2009).

Öte yandan Amerikalı politika yapıcılarında savaşın yalnızca askeri yollarla kazanılamayacağı görüşü giderek daha da güçlenmiştir. Obama ve dış politika danışmanları sorunun çözümünde tarafları masaya oturarak anlaşmaya varılması konusunda fikir birliği etmişlerdir. Bu açıdan Bush döneminden farklı olarak Taliban'a yeşil ışık yakılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Irak'ta başarılı sonuç aldığı (ki bu da tartışma konusudur) bir politikayı; yani düşmanı bölerek problemi çözebilmeyi hedeflemektedir. Farklı unsurlardan oluşan Taliban güçlerinin bir kısmını yanına çekebilmek için Amerikan hükümeti, yerel otoriteler ve uluslararası partnerler yoluyla uzlaşmaya varmayı hedeflemektedir. Ancak, Irak'ta muhalif Sünnileri sisteme dahil etmekte başarılı olan bu politikanın Afganistan'da da başarılı olup olmayacağı net değildir.

Burada, Karzai'nin ikinci başkanlık dönemini ve bunun Obama'nın Afganistan Politikasına etkilerini analiz etmeden geçilmemelidir. Afganistan'da Kasım ayının ilk haftasında yapılması planlanan ikinci tur başkanlık seçimleri, adaylardan Abdullah'ın çekildiğini açıklamasıyla iptal edilmişti. Abdullah çekilme sebeplerinin başında, Bağımsız Seçim Komisyonu başkanının görevden alınmamasını göstermiş ve aynı kadro ile yapılacak olan ikinci tur seçimlerinin bağımsız ve asil bir ortamda gerçekleşmeyeceğini vurgulamıştı. Sonuçta, Karzai ikinci kez başkanlık koltuğuna oturdu ve yaptığı başkanlık konuşmasında 5 yıllık hedeflerini anlattı. Sorun olarak gördüğü ve bunların çözümü için çalışacağını söylediği konuların başında yolsuzlukla mücadele, savaşı bitirmek için ulusal ve uluslararası bütün kaynakları kullanmak ve önümüzdeki iki yıl içinde ülkede faaliyet gösteren bütün güvenlik şirketlerinin görevine son vererek, onların yerini Afgan Ordusuna ve Afgan Polisine devretmek gelmektedir. Ancak, ilk 5 yıllık Karzai döneminde verilen hiçbir sözün tutulmadığı ve ülkenin hiçbir ilerleme kaydedemediği göz önünde bulundurulursa, bu konuşmada belirtilen hedeflerin ne derece gerçekçi olduğu hakkında fikir edinilebilir.

Karzai'nin başa geçmesiyle birlikte gözler yeniden Obama'ya çevrildi. 1Aralık'ta West Point Askeri Akademisi'nde "Afganistan ve Pakistan'daki Durumun Geleceğine Dair" başlıklı konuşmasında Başkan Obama, "başkomutan olarak Afganistan'a 30.000 kişilik ek

Amerikan birliği göndermenin ulusal güvenliğimiz açısından hayati önem taşıdığına karar verdim” açıklamasında bulunmuştur (US Military Academy, 2009). Obama, iç politikada yaşadığı problemler nedeniyle kaybettiği kamuoyu desteğini yeniden kazanabilmek amacıyla Afganistan’dan çekilme seçeneğini de mahfuz tutmuştur. 18 ay sonra Amerikan birliklerinin Afganistan’dan çekileceklerini açıklarken aklında işte bu hedef vardı.

Görülüyor ki, Karzai’nin başkanlık konuşmasında söz ettiği konular ile Obama’nın yaptığı açıklamalar arasında bir paralellik vardır. Özellikle Afgan Polisinin ve Afgan Ordusunun güç ve sorumluluklarının artırılması konusundaki açıklamaları Obama’ninkilerle uyumaktadır. Obama’nın 18 ay sonra Amerikan askerlerini çekmeye başlayacaklarını ifade etmesi ve konuşmasında Afgan ordusunun eğitime sık sık atıfta bulunması Obama ile Karzai’nin bu konularda aynı çizgide olduklarını göstermektedir. Ancak unutmamak gerekir ki, Amerikan ve NATO güçleri, Taliban’dan temizlenen bölgelerde güvenlik tam olarak sağlanmadan farklı noktalara yönelmişlerdir ve Taliban kısa bir süre sonra bu yerleri yeniden ele geçirmiştir. Yani, Taliban’ı güçlendiren yine Amerika ve NATO olmuştur. Dolayısıyla burada aslında dikkat edilmesi gereken çok önemli bir nokta vardır: Afganistan’daki savaş, Bush zamanında bitmemiştir. Obama zamanında da bitmeyebilir. Bu konuda Karzai yönetimine de büyük sorumluluklar düşmektedir.

Obama yönetimi diplomasi alanında uluslararası aktörler arasında ortak anlayış birliği geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla Bush yönetiminin tek taraflılık politikasından farklı olarak İran ve Orta Asya Cumhuriyetleri gibi komşu ülkeleri de çözüm arayışına dahil eden daha bölgesel bir yaklaşım geliştirmektedir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri, kalkınma konusunda Karzai hükümetinden ciddi anlamda umutsuzdur. Afgan halkının da Karzai’den beklentilerinin olmadığını farkındadır. En temel hizmetlerin bile yerine getirilememiş olması, devlet yönetiminde yolsuzluk ve rüşvetin giderek artan bir çizgide yaygınlaşması ve hizmetlerin adam kayırma (nepotizm) eksenli oluşu, halkın “yeni” Karzai hükümetine yönelik güvenini önemli ölçüde yok etmiştir. Ayrıca ülkede ekonominin çok kötü durumda olması, ekonomik kaynakların sınırlılığı ve ekonominin büyük ölçüde uyuşturucu üzerine odaklanması Taliban’ı, mafyayı ve diğer suç örgütlerini daha da güçlendiren bir altyapı sağlamaktadır. Dolayısıyla Afganistan’a yapılan yardımların büyük oranda hedef kitleye ulaşmayarak hükümet çevrelerine yakın kesimlerin eline geçiyor olması Amerikan Dış Politikasını zorlayıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Demirtepe, 2009).

Sonuç olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin, uluslararası terörizmi beslediği düşüncesiyle El-Kaide ve Taliban gibi radikal oluşumları ortadan kaldırmak ve Afganistan'da güvenlik ve istikrarı sağlayarak uluslararası sisteme entegre etmek amacıyla 2001'de ülkeyi işgal etmesinden beri geçen sürede geliştirdiği politikaların başarısız olduğunu görülmektedir. Ancak, geçen bunca zamandan sonra problemin yalnızca askeri yollardan çözülemeyeceğinin farkına varmak yeni Obama hükümetinin bir artısı gibi görünmektedir. Her ne kadar neo-conların hoşuna gitmese de Obama, sorunu ortaya çıkaran temel faktörleri bulmak ve sorunlara bu çerçevede çözümler getirmek gerektiğini anlayarak, Bush hükümetiyle aralarındaki farkı ortaya koymuştur. Yine de burada altını çizerek belirtmek gerekir ki, durum zannedildiği kadar basit değildir ve yalnızca sosyo-ekonomik çözümler bu derde çare olmayacaktır. Çünkü göz ardı etmemek gerekir ki, özelde bu bölgede genelde ise Ortadoğu coğrafyasında teröre kaynaklık eden hareketlerin Amerika Birleşik Devletleri'ni işgalci güç olarak görmektedirler. Dahası, uluslararası sistemin "adaletsiz" yapısından yine Amerika Birleşik Devletleri'ni sorumlu tutmaktadırlar ve böylece davranışlarını halkın gözünde meşrulaştırıp, Amerika'yı düşman kendilerini de bu düşmana karşı savaşan kahramanlar olarak lanse etmektedirler. Böylesi kaygan bir zeminde somut adımlar atılmadıkça Afganistan sorununun çözülmesi çok kolay görünmemektedir.

2.3.5. Pakistan

Afganistan sorununun çözülmesi ne kadar zorsa, Pakistan sorununun çözülmesi de bir o kadar zor görünmektedir. Çünkü Afganistan'ın geleceği Pakistan'ı da yakından ilgilendirmektedir. Taliban güçleri Pakistan'ın sınır bölgelerinde konuşlanmaktadır ve Pakistan giderek artan bir ölçüde Taliban'ın ya da Taliban yandaşlarının etkisi altına girmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, Pakistan istihbarat servisinin içinde Taliban'a destek veren bazı unsurların var olduğuna inanmaktadır. Bunu, ABD Genelkurmay Başkanı Mike Mullen açıkça ifade etmiştir (Mullen, 2009). Nitekim, Pakistan istihbarat ve güvenlik güçleri uzun zamandır Taliban ve benzeri radikal grupları kendi ulusal çıkarları doğrultusunda Hindistan ile mücadelede etkili bir araç olarak görmüşlerdir. Bu nedenle sorunun sadece Afganistan'a odaklanarak çözülemeyeceğinin farkına varan Obama yönetimi, yeni stratejisini bu iki ülkeyi beraber düşünerek geliştirmiştir. Bu amaçla Richard Hoolbroke Amerika Birleşik Devletleri'nin iki ülkeden sorumlu özel temsilcisi olarak atanmıştır. Amerika için büyük bir stratejik öneme sahip olan Pakistan-Hindistan bölgelerinde ise Obama, Bush dönemindeki görece uzaktan izleme politikasını bir kenara bırakarak, Keşmir sorununda da inisiyatif almak amacıyla bölgeye özel bir delegasyon yollama yoluna gitmiştir. Ancak

yukarda da belirtildiği üzere, Obama'nın bu çabaları, ne Pakistan ne de Hindistan tarafından mutlulukla karşılanmıştır. Bölge uzmanlarından Selig Harrison, Keşmir için gösterilen çabanın yalnızca Hindistan değil, Pakistan tarafından da mukavemetle karşılanacağını belirtmiştir (Harrison, 2009).

2.3.6. Irak

Altı yıllık Irak işgalinin ardından Irak'ta şiddet devam etmektedir. Amerika'da, Irak konusunda politik ve insani kayıpların yanı sıra savaşın finansal yönü de öne çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Irak'tan çekilse bile Obama yönetimi Bush yönetiminden daha müdahaleci bir askeri ve siyasi yapı geliştirebilir. Bunu Obama'nın kabinesinde bulunan pek çok kilit kişinin, Clinton ve Bush döneminde aktif görev almış kişiler olduğunu gözönünde bulundurarak söylemek mümkündür. Diplomasi ve ulusal güvenlik konularında Obama'nın rol modelleri Baba Bush ve Clinton olmuştur (Hadar, 2009). Hem Baba Bush, hem de Clinton Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının avantajlarını kullanan fırsatçı ve pragmatik devlet adamlarıydı. Bu nedenle de askeri güç kullanımını Bush'un aksine baskın pozisyonlarını radikal bir değişim yapmadan sürdürmek ve genişletmek için kullanmışlardı. Obama seçimleri kazandıktan sonraki ilk konuşmasında yine Baba Bush'un enternasyonalist ve realist prensiplerini tekrarlamış, “şer eksen”, “terörizmle savaş” gibi artık dünya çapında olumsuz duygular çağrıştıran kelimeleri kullanmadan, sağlam bir pragmatizm ve yumuşak bir idealizmi ortaya koymuştur (Hadar, 2009).

3. Ve Türkiye...

Obama'nın 2009 Nisan'ında yaptığı Türkiye ziyareti, gerçekten de önemli anlamlar taşımaktadır. Başkanlığı dönemindeki ilk okyanus ötesi ziyaret kapsamında Londra'da G-20 ve Fransa-Almanya sınırında NATO zirvelerine katılan Obama, bu zirvelerin ardından Avrupa Birliği Dönem Başkanlığını yürütmekte olan Çek Cumhuriyetini ziyaret etmiştir. Obama'nın özellikle Ankara ziyareti; Londra, Strasbourg, Baden Baden veya Prag ziyaretlerinden farklı olarak uluslararası bir toplantının parçası ya da uluslararası bir birliğin başkanlığına değil, bir ülkenin kendi başkentine yapılan ilk ziyaret olması nedeniyle önemlidir. Hatta 2009 Ekim'inde Amerikan Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın geniş kapsamlı Türkiye ziyareti de göz önünde bulundurulursa, Türk Amerikan ilişkilerinde yeni bir dönemin başladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu ziyaretin altında yatan nedenler arasında Türkiye'nin jeostratejik ve jeopolitik önemini sayabiliriz. Gerek enerji havzaları ve bağlantıları, gerek kronikleşmiş İsrail-Filistin anlaşmazlığı, gerekse 2003'ten bu yana Irak'ta başarısız ve problemlili bir müdahale süreci yaşayan Amerika'nın bölgedeki sorunların çözümünde Türkiye'yi kilit ülke olarak değerlendirmesi, Türkiye'yi Amerika Birleşik Devletleri'nin gözünde daha da önemli bir yere taşımıştır. Üstelik, Türkiye'nin bölgede yaşanan bu sorunların çözümüne katkıda bulunma yetenekleri son on yıl içinde hızlı bir şekilde artmıştır. Gerçekten de Türkiye, İsraililerle yakınlaşabilmektedir ama bu durum onun Filistinlilerle ve Araplarla da yakınlaşmasına engel olmamaktadır. Nükleer güç elde etme peşinde olan ve bu politikası nedeniyle başta ABD olmak üzere Batının korkulu rüyası haline gelen İran'la da Türkiye'nin yadsınamayacak ölçüde iyi ilişkileri vardır. Kafkasya'da da sorunlar devam etmektedir. Bu bölgede de Türkiye, hem Gürcistan, hem Azerbaycan hem de Ukrayna ile yakın ilişkilerini devam ettirmektedir. Bu sorunsuz bir şekilde ilişkilerin sürdürüldüğü bölgelere Orta Asya'yı ve Balkanları da katmak yerinde olacaktır.

Türkiye'yi uluslararası alanda önemli bir noktaya taşıyan ve Obama'yı Ankara'ya getiren önemli nedenlerden biri de, Türkiye'nin gerektiğinde hayır diyebilme kapasitesini elinde bulundurmasıdır. Hayır diyebilen Türkiye, bölgesinde yaşanan sorunlara daha gerçekçi çözümler getirilebileceği gerçeğini gündeme taşıyabilmeyi bilmiştir. Türkiye 1 Mart 2003 tezkeresine hayır diyerek, bugün Irak'ta Şii ve Sünni tüm tarafların sempatisini kazanmıştır. Filistinlilerin attıkları roketlere hayır diyerek, İsraililere yakın ilişkiler kurmasını bilmiştir. İsrail'in 2006'daki Lübnan, 2008 sonu ve 2009 başındaki Gazze saldırılarında aşırı güç kullanımına ve pek çok sivilin öldürülmesine hayır diyerek, bugün Ortadoğu'da özellikle Arap halklarından büyük destek almıştır. Gerektiği yerde ve zamanda realpolitiğin gereklerine uygun olarak hayır diyebilen Türkiye, bölgesinin sorunlarının çözümünde önemli katkılar sağlayabilecektir. Obama'nın önemle üzerinde durduğu adalet, uzlaşma, diyalog ve empati; Türk Dış Politikasında da yerini bulursa, Türk-Amerikan ilişkileri, Obama'nın ziyaretinin amacını boşa çıkarmayan nitelikte ilerleyecektir.

3.1. Terör

Türkiye, terörle mücadele konusunda önemli deneyimlere sahip bir ülke olmakla beraber, özellikle küresel terörle mücadelede istihbarat paylaşımı ve birçok aktif teröristin yakalanması konularında kayda değer bir geçmişe sahiptir. Türkiye BM Güvenlik Konseyi'ndeki üyeliği ve çabaları çerçevesinde teröre karşı etkin mücadelenin yapılmasına katkı sağlarken, aynı zamanda birçok uluslararası organizasyonda terörle mücadele

konusunda çifte standardın kaldırılması ve etkin fiili mücadelenin gerçekleştirilmesi bağlamında son derece yoğun çabalar sarf etmektedir. Türkiye'nin bu çabaları, 11 Eylül 2001 sonrası tüm dünyanın dikkatini çekmekte ve desteğini almaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere Türkiye özellikle küresel terörle mücadelede yadsınamayacak derecede başarılı bir geçmiş sergilemektedir. Küresel teröristlerin iddialarının aksine Türkiye, Batı ile Doğu'nun, Hristiyanlarla Müslümanların, din ile demokrasinin beraber de yaşayabileceğini gösteren ve bunu bir model olarak ispatlayan bir ülke konumundadır. 6-7 Nisan 2009'da İstanbul'da gerçekleştirilen Medeniyetler İttifakı Toplantısı, küresel teröristlerle onları besleyen radikal ve ötekileştirici söylemlerin ve iddiaların tam anlamıyla karşıtını ortaya koyması sebebiyle, Türkiye için önemli bir toplantı olmuştur. Dolayısıyla Obama'nın Ankara ziyareti, Amerika Birleşik Devletleri açısından Türkiye'nin terörle mücadelede ne kadar önemli bir aktör olduğunun açık bir izdüşümüdür.

3.2. Irak

2003 yılı, Irak'ın tarihinde Saddam diktatörlüğünün yıkılması bakımından bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Ancak Diktatörden kurtulan Iraklılar, bunu Bağdat'taki Firdevs meydanında Saddam'ın heykelini yıkarak büyük sevinç gösterilerinde bulunurken, bunun aslında gelecekte büyük felaketlere, istikrarsız ve anarşik bir ortama sebebiyet vereceğini nereden bilebilirlerdi? Irak halkı bugün, sağlıktan eğitime, barınmadan istihdama, terörden iç ve dış göçe uzanan birçok sorunla başa çıkmak zorundadır. Bölünmenin eşiğine gelen ülkede Amerika Birleşik Devletleri başarısız olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, bu başarısızlığını kapatabilmek, Irak'ı yeniden inşa edebilmek için Türkiye'ye ihtiyaç duymaktadır. Zira; her ne kadar bölgesel Kürt yönetimi ile aşılması gereken bazı problemler ve PKK terör örgütünün ortadan kaldırılması gibi sorunlar halen devam ediyor olsa da; Türkiye 2003'ten beri gerek hükümetlerarası gerekse halklararası diyalog bakımından önemli mesafeler katetmiştir.

3.3. Afganistan

Afganistan, 1979 Sovyet işgalinden bu yana, dünya politikasında sürekli savaşlarla ve çatışmalarla anılan bir ülke durumundadır. Orta Asya ve Ön Asya arasında önemli bir stratejik konuma sahip olsa da, son otuz yıl içinde istikrarını sağlayamamıştır. Bush döneminin tabiriyle, aciz devlet (failed state) olarak anılan Afganistan'ın istikrarlı bir yapıya kavuşturulması daha önce de belirtildiği gibi, Obama hükümetinin en önemli dış politika hedeflerinden biridir. Tıpkı Irak'ta olduğu gibi, bu hedefini gerçekleştirebilmek için Amerika

Birleşik Devletleri'nin Türkiye'ye ihtiyacı vardır. Türkiye'nin NATO içindeki aktif katkısı ve Afgan askerinin ve polisinin eğitimi konularındaki desteği, Afganistan Devleti'nin inşası bakımından son derece önemlidir. Batılılara güven konusunda büyük kuşular taşıyan Afganlar Türklere daha yakın durmaktadırlar. Onların Türklere olan bu inançları ve güvenleri, Afganistan'da tarafların bir araya getirilmesi bakımından Türkiye'nin rolünü açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Amerikan Başkanı Obama'nın 6-7 Nisan 2009'daki Ankara ziyareti bu bakımdan da ele alınmalıdır.

Özetlenecek olursa, Türkiye'nin gerek bölgesel gerekse küresel bakımdan 21. Yüzyılda karşımıza çıkan ve çıkacak pek çok sorunun çözümünde kilit ülkelerden biri olduğu ve olacağı açıktır. Gerçekten de Türkiye, birçok aktörden farklı olarak, bölgedeki pek çok ülke ile kuvvetli güven bağlarına ve yoğun ilişkilere sahiptir. Bundan sonra Türkiye'nin yapması gereken, bunu doğru dış politika stratejileriyle kullanmak ve geliştirmek, elinde bulundurduğu kartları yerinde ve zamanında etkili bir şekilde kullanmak olacaktır.

Sonuç

Obama, her ne kadar barış ve diyalog yanlısı olduğunu savunsa da, yine de “Rambo Politikası” uygulama isteğine sahip bir başkan olarak suçlanmaktadır. Stallone'un son Rambo filminde ana karakter, Irak veya Afganistan gibi yerlerde değil, “liberal müdahalecilerin” (ve eski First Lady Laura Bush'a kadar tüm yeni muhafazakârların) en ilgi gösterdikleri yerlerden olan Myanmar'daki “kötülükler” karşı mücadele etmektedir. Filmin temel mesajı, “birilerinin dünyadaki kötülüğe karşı harekete geçmesi”dir. Obama da Amerika Birleşik Devletleri'nin şer ile mücadelede dünyaya mutlak iyiliğin getirilebilmesi için liderlik etmesi gerektiğini belirtmiştir (Kagan, 2007). İlginç bir biçimde liberal müdahalecilerin yeni doktrini BM tarafından da desteklenmekte, barış ve güvenliğin devletlerin içişlerine müdahale edebilecek uluslararası askeri güçle sağlanabileceği belirtilmektedir (Kincaid, 2008). Tüm bunlara dayanarak gerek Demokratlar ve pek çok Cumhuriyetçi Amerikan askerinin küresel bir biçimde konuşularak, insani sorunları çözmeleri gerektiğini bildirmektedirler. Elbette bu sorunlar ancak “Kibutu'dan Kandahar'a kadar saldırı pozisyonunda olmasıyla” çözülebilecektir.⁴ Yıllık 700 milyar doları bulan ve dünyadaki tüm savunma harcamalarının %46'sını yaparken, (ki bu rakam 1986'da %28'di)⁵ “saldırı pozisyonunda olmakla” aslında artan tehditlere de maruz kalmaktadır.

Elbette Obama “terörle küresel çapta savaş” (global war on terror) söylemini El-Kaide’nin dünya görüşünü geçerli kılmaktan başka bir işe yaramayacağı düşüncesiyle kullanmamaktadır (The Chicago Tribune, 2009), ancak, bu söylemin yerini “okyanus ötesi beklenmedik durumlara karşı operasyonlar” (overseas contingency operation) almıştır (Wilson ve Kamen, 2009). Bu iki söylemin arasında siyasi olarak bir fark yoktur ve Amerika Birleşik Devletleri’nin anti-terör politikaları aslında aynıdır. “Ya bizimlesiniz ya da bize karşı” gibi söylemler kullanılmamaya çalışılmış ve gösterilen bu söylemsel hassasiyet çok olumlu tepkiler almıştır.

Oysa Obama, Irak’a yönelik işgali eleştirirken “Irak’a yönelik bir savaşın başarılı olsa bile bunun tahmin edilemeyecek kadar uzun ve masraflı olacağını, sonuçlarının önceden kestirilemeyeceğini, bu savaşın Ortadoğu’daki ateşi körükleyeceğini ve El-Kaide’ye olan katılımların artacağını” belirtmiştir (Kincaid, 2008). Ancak hiçbir zaman Irak hakkındaki düşüncelerini herhangi bir sol veya ilerici anti-müdahaleci prensiplere dayandırmamış, hatta bunun yerine başkanlık kampanyası boyunca geleneksel diplomasiye sorumlu olan Baba Bush dönemindeki reel politığe saygı duyduğunu defalarca tekrarlamıştır (Hadar, 2009).

Pek çok Amerikalıyla beraber dünyadaki insanların çoğu Oğul Bush’un Amerikan Dış Politikasını radikal bir biçimde düzenlemede kullandığı yöntemler nedeniyle büyük öfke içindedir. Bu öfkeye yol açan başlıca sebeplerden birisi de Bush’un, Amerika Birleşik Devletleri’nin küresel konulardaki geleneklerinden olan müzakere, esneklik ve işbirliğini bir tarafa atarak, dünyadaki herhangi bir yere tek taraflı müdahale etme hakkını kendinde bulduğu radikal bir takım değişiklikleri dış politikaya adapte etmiş olmasıdır (Kinzer, 2009). Fukuyama’nın teorilerini temel alarak Ortadoğu ve çevresini hızlı bir biçimde değiştirip, bu bölgelerin refah, barış ve siyasi özgürlüklerin hüküm sürdüğü yerler olması amaçlanmıştır. Bu amaç da ancak ülkelerin, askeri yöntemlerin zoruyla da olsa, Amerikan tarzı politik ve ekonomik sistemlere sahip olmasıyla gerçekleşebilecektir.

Obama, Chicago’da yaptığı konuşmada dünyada sınırların yeniden çizilmekte olduğunu belirtmiştir. “We are Berliners” gibi Kennedy dönemi sloganlarına atıfta bulunurken bir yandan da “hür dünyanın lideri olmak” şeklindeki soğuk savaş tarzı söylemlerde bulunmuştur (Kagan, 2007). Obama’nın konuşmalarından anlaşıldığı kadarıyla “her yerdeki herkes ve her şey Amerika Birleşik Devletleri’ni ilgilendirmektedir”. Nitekim ona göre, Amerikan halkının güvenliği, tüm insanların güvenliğiyle kaçınılmaz bir şekilde bağıntılıdır.

Bush Döneminden farklı olarak Obama, Clinton Döneminde rol almış kurmaylarının da etkisiyle Clinton dönemindeki pek çok şeyi devam ettirecek gibi görünmektedir. Bunlardan en önemlisi müzakereye olan inançtır. Hillary Clinton'ın deyimiyle söyleyecek olursak, “zeki güç”tür (Davis, 2009). (cooperative engagement, smart power-strategy) Ona göre uluslararası ilişkilerde bütün enstrümanlar Amerika Birleşik Devletleri'nin inisiyatifindedir ve ellerinin altındadır. Bunlar diplomatik, ekonomik, askeri, politik, hukuki ve kültürel değerlerdir ve her bir durum için uygun enstrüman veya bunların kombinasyonu Amerikan eliyle seçilebilir. Obama ise bir konuşmasında “başarmak için Amerikan gücünün tüm araçlarını ustaca kullanan, dengeleyen ve birleştiren yeni bir strateji takip etmeliyiz: Ordu ve diplomasi; akıl ve hukuk, ekonomi ve etik sorumluluk” şeklinde konuyu özetlemiştir (Lobe, 2008a).

Özetle, aslına bakılırsa, başkanlık seçimlerindeki konuşmalarından bu yana Obama'nın dış politikasının tam olarak ne olduğu ve bunun için hangi yolları gerçekten uygulayacağı net değildir. Hatta, belki de “değişim” vaadiyle gelen Başkan, bunu sadece Bush'un sert ve savaş yanlısı politikalarından bıkan seçmenleri etkilemek için söylemiş olduğu bile düşünülebilir. Hatta bugüne kadar geçen dönemde, seçim söylemi “değişim” olan Başkan Obama'nın getirdiği değişimin yalnızca dış politikada kullanılan kelimelerde ve halkla ilişkilerin daha etkin kullanılmasında olduğu söylenebilir. Çünkü unutulmamalıdır ki Amerikan Dış Politikasının ana öğeleri bellidir ve bunları elde etmek için ne kadar yumuşak ya da akıllı güç yanlısı olursa olsun bütün Başkanlar gerektiğinde sert politikalar izlemekten geri durmayacaklardır.

SON NOTLAR

*Yrd. Doç. Dr., Atılım Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara.

¹Fransa'da Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde araştırmacı ve Siyasal Bilgiler Okulu'nda öğretim görevlisi olan Maxime Lefebvre bu olguyu tarihsel boyutlarıyla incelerken, sürecin itici güçlerini de gözden geçiriyor. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Maxime Lefebvre, *La Politique Etrangere Américaine*, (Amerikan Dış Politikası) çev. İsmail Yerguz, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005. Ayrıca, Amerikan Dış Politikası hakkında Amerikan Dış Politika danışmanlarının gözünden bilgi edinmek için bakınız: Zbigniew Brzezinski, *Tercih (The Choice)*, çev. Cem Küçük, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2005; Zbigniew Brzezinski, *İkinci Şans (Second Choice)*, çev. Yelda Türedi, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2008 ve Zbigniew Brzezinski, Brent Scowcroft ve David Ignatius (moderatör), *Amerika ve Dünya (America and the World)*, çev. Manolya Aşık, Profil Yayıncılık, İstanbul, 1. Baskı, Şubat 2009.

² Amerikan Dış Politikasında Jacksoncu (Jacksonian) anlayışın etkisi hakkında daha fazla bilgi için bakınız: Walter Russell Mead, "The Jacksonian Tradition", *The National Interest*, Kış 1999-2000. Mead bu makalesinde kısaca Amerikan Dış Politikasına yön veren dört ana felsefeden (Hamiltoncular, Wilsoncular, Jeffersoncular ve Jacksoncular) bahsetmiş ve Amerikan Dış Politikasının ve Amerikan halkının genelde savaşa yatkın tutumunun köklerinin Jacksoncu geleneğe olduğuna vurgu yapmıştır.

³ Organizing for America, "The American Moment: Remarks of Senator Obama to the Chicago Council on Global Affairs", 23 Nisan 2007, http://www.barackobama.com/2007/04/23/the_american_moment_remarks_to.php.

⁴ Organizing for America, "The American Moment: Remarks of Senator Obama to the Chicago Council on Global Affairs", 23 Nisan 2007, http://www.barackobama.com/2007/04/23/the_american_moment_remarks_to.php.

⁵Commonwealth Institute Report, "Re-envisioning the Defense", <http://www.comw.org/pda/fulltext/081201ReenvisioningDef.pdf>.

KAYNAKÇA

AÇIKALIN, S. (2010) "Obama ve Ortadoğu", *USAK*, <http://www.usakgundem.com/yazar/1564/obama-ve-ortado%9Fu.html>, erişim tarihi: 11 Mayıs 2010.

AIPAC (2010), Policy Conference 2008, Obama's Speech, 4 Haziran 2008, http://www.aipac.org/Publications/speechesByPolcymakers/PC_08_Obama.pdf, erişim tarihi: 11 Mayıs 2010.

BALZ, D. (2007), "Clinton's Iran Vote Prompts A Harsh Back-and-Forth", *The Washington Post Blog*, 7 Ekim 2007, http://blog.washingtonpost.com/44/2007/10/07/clintons_iran_vote_prompts_a_h.html

BRZEZINSKI, Z. (2005), *Tercih (The Choice)*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

BRZEZINSKI, Z. (2008), *İkinci Şans (Second Choice)*, İstanbul: İnkılap Kitabevi,

BRZEZINSKI, Z., SCOWCROFTVE, B., IGNATIUS, D. (2009), *Amerika ve Dünya (America and The World)*, İstanbul: Profil Yayıncılık.

CNN Politics, "Obama: Afghanistan Strategy: More Troops in Quickly, Drawdown in 2011", 1 Aralık 2009.

COMMONWEALTH INSTITUTE REPORT (2008), "Re-envisioning the Defense", <http://www.comw.org/pda/fulltext/081201ReenvisioningDef.pdf>.

DAVIS, L. (2009), "Obama-Clinton: Significant Change in Foreign Policy", *The Huffington Post*, 7 Aralık 2009.

DEMİRTEPE, T. (2009), "Obama'nın Afganistan Stratejisi", *USAK*, 23 Mayıs 2009, <http://www.usak.org.tr/makale.asp%3Fid%3D975+turgut+demirtepe+obama&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>, erişim tarihi: 09 Mayıs 2010.

FEFFER, J. (2008), "Poor, Deluded Europeans", *Foreign Policy in Focus*, Cilt 3, Sayı 3, 22 Ocak 2008.

GRAY, C. S. (2005), "How Has War Changed Since the End of the Cold War?", *Parameters*, Bahar 2005.

HADAR, L. (2009), "President Obama: A Realist Interventionist?", *Right Web*, 28 Ocak 2009, [http://www.rightweb.irc-online.org/articles/display/President Obama A Realist Interventionist](http://www.rightweb.irc-online.org/articles/display/President%20Obama%20A%20Realist%20Interventionist), erişim tarihi: 10 Kasım 2009.

HARRISON, S. (2009), "Kashmir: Obama's First Foreign Policy Mistake", *Rediff India Abroad*, 06 Ocak 2009, <http://www.rediff.com/news/2009/jan/06jammu-kashmir-obama-foreign-policy.htm>, erişim tarihi: 05 Aralık 2009.

INTER PRESS SERVICE (2009), "US: Clinton Stresses Cooperative Engagement, Smart Strategy", <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=45400>, erişim tarihi: 14 Aralık 2009.

JENTLESON, B. W. (2000), *American Foreign Policy- The Dynamics of Choice in the 21st Century*, New York: W.W. Norton&Company,

KAGAN, R. (2007), "Obama the Interventionist", *The Washington Post*, 29 Nisan 2007.

KINCAID, C. (2008), "Obama's Rambo Foreign Policy", *The National Ledger*, 30 Ocak 2008, www.newswithviews.com/Kincaid/cliff203.htm.

KINZER, S. (2009), "Obama may follow Bush's Foreign Policy", *Politico News*, 01 Ağustos 2009, <http://www.politico.com/news/stories/0109/17178.html>, erişim tarihi: 3 Ağustos 2009.

KREY, P. (2009), "Foreign Policy Advice for Obama: Non-Interventionism!", *Political Class Dismissed Blog*, 3 Şubat 2009, <http://politicalclassdismissed.com/?p=3877>, erişim tarihi: 14 Aralık 2009.

KREY, P. (2009) "Obama's Foreign Policy Described as Pragmatic", *The New American*, <http://www.thenewamerican.com/index.php/reviews/903-correction-please/1156>, 27 Mayıs 2009.

LAÇİNER, S. (2009), "Obama'nın Ortadoğu Politikalarının İlk Sonucu: İran Gösterileri", *USAK*, 20 Haziran 2009, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=990>, erişim tarihi: 10 Nisan 2010.

LAKE, E. (2008), "Obama Promises Undivided Jerusalem as Israeli Capital", *The Sun*, New York, 5 Haziran 2008, <http://www.Nysun.com/national/obama-promises-undivided-jerusalem-as-israeli/79363/>, erişim tarihi: 11 Mayıs 2010.

LEFEBVRE, M. (2005), *Amerikan Dış Politikası*, İstanbul: İletişim Yayınları.

LOBE, J. (2008a), "US: Diplomacy, Multilateralism Stressed by Obama Team", *Global Geopolitics News and Analysis*, 01 December 2008, <http://globalgeopolitics.net/wordpress/2008/12/01/us-diplomacy-multilateralism-stressed-by-obama-team/>, erişim tarihi: 10 Aralık 2009.

LOBE, J. (2008b), "Candidates' Worldviews are Worlds Apart", *Inter Press Service*, 28 Ekim 2008, <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=44425>, erişim tarihi: 01Kasım 2009.

LOBE, J. (2009), "Obama Returns to Greater Middle East Mess", *Global Geopolitics News and Analysis*, 20 Kasım 2009, <http://globalgeopolitics.net/worldpress/2009/11/20/u-s-obama-returns-to-greater-middle-east-mess>. erişim tarihi: 01Aralık 2009.

MCCHARLES, T. (2009), "Obama's *Buy American* Plan Blasted", *The Star News*, <http://www.thestar.com/printArticle/579557>, 30 Ocak 2009.

MEAD, W. R. (2000) "The Jacksonian Tradition", *The National Interest*, Kış, 2000.

MULLEN, M. (2009), "US Military in Pakistan Warning", *BBC News*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7501090.stm>, erişim tarihi: 05 Aralık 2009.

ORGANIZING FOR AMERICA (2007), "The American Moment: Remarks of Senator Obama to the Chicago Council on Global Affairs", 23 Nisan 2007, http://www.barackobama.com/2007/04/23/the_american_moment_remarks_to.php.

POSNER, E. (2009), "Think Again: International Law- Obama Will Respect International Law More Than Bush Did? NO", *Foreign Policy Magazine*, http://www.foreignpolicy.com/articles/2009/09/17/think_again_international_law, 17 Eylül 2009.

REAGAN, M. (1997), *The City on a Hill: Fulfilling Ronald Reagan's Vision for America*, Nashville: Thomas Nelson Inc.

SEVER, M. ve KILIÇ, E. (2001), *Düşmanını Arayan Savaş*, İstanbul: Everest Yayınları.

SUSSER, L. (2008), "Will `President Obama`be Good for Israel?", *JTA*, 7 Haziran 2008, <http://www.jewishjournal.com/about/author/671/>, erişim tarihi: 10 Aralık 2009.

THE CHICAGO TRIBUNE (2009), <http://www.chicagotribune.com/news/nationworld/la-na-terrorism-brennan7-2009aug07.0,1770866.story>.

US MILITARY ACADEMY AT WESTPOINT (2009), NY, "President Obama on the Way forward in Afghanistan & Pakistan", 1 Aralık 2009, <http://www.whitehouse.gov/photos-and-video/president-obama-way-forward-afghanistan-and-Pakistan>, erişim tarihi: 10 Mayıs 2010.

WILSON, S. ve KAMEN, A. (2009), "Global War on Terror is Given New Name", *The Washington Post*, 25 Mart 2009.

XIONG, J. (2008), "The Neoconservatism of Obama's Foreign Policy Cabinet", *Encyclopedia Britannica Blog*, 24 Aralık 2008, <http://www.britannica.com/blogs/2008/12/the-neoconservatism-of-obamas-foreign-policy-cabinet/>, erişim tarihi: 10 Aralık 2009.

Türkiye’de Kesişen – Çatışan Dinsel ve Etnik Kimlikler. Rasim Özgür Dönmez, Pınar Enneli ve Nezahat Altuntaş (der.), Say Yayınları, İstanbul: 2010, 318 sayfa.

ISBN 978-975-468-863-4

Helga Rittersberger-TILIÇ*

Rasim Özgür Dönmez, Pınar Enneli ve Nezahat Altuntaş’ın editörlüklerini yaptıkları *Türkiye’de Kesişen – Çatışan Dinsel ve Etnik Kimlikler* (Say Yayınları, İstanbul: 2010), Türkiye’de dinsel ve etnik kimliklerin birbirleri ile ilişkilerini ve süreçlerini tartışan bir dizi ilginç makaleden oluşuyor. Konu Türkiye ve Türkiye dışında gerek popüler, gerekse de akademik anlamda yoğun olarak tartışılmakta. Kitabın ilk bölümü Türkiye’de Kürt, Alevi ve İslamcı kimliklerin doğuşu ve kutuplaşmasını tartışan yazılardan oluşurken; ikinci bölümde dinsel ve etnik kimliklerin karşılıklı etkileşimleri uluslararası bağlam dikkate alınarak tartışılıyor. Bu bağlamda, Avrupa’nın farklı ülkeleri (Fransa, Almanya ve İngiltere), Avustralya ve İsrail’de yaşayan Türkiyelilerin toplumsal, kültürel ve politik ilişkileri ile yaşadıkları ülkelerde geliştirdikleri farklı stratejilere odaklanılıyor.

Yazarlar, kimliklerin büyük ölçüde tarihsel bağlama da dayanarak, farklı aktörler arasındaki ilişkiler sonucunda toplumsal olarak kuruldukları gerçeğine güçlü bir vurgu yapıyorlar. Kimliklerin doğuştan gelen köklerinin zayıf olduğunu, etnik ve dini kimliklerin temelde karşılıklı ilişki süreçleri sonucunda oluştuğunu belirtiyorlar. Burada önemli olan soru aktörlerin kim olduğudur: Bireysel aktörler mi, ulus devlet mi? Her koşulda belirtmek gerekir ki, farklı aktörlerin elindeki güç büyük ölçüde değişkenlik göstermektedir.

Hızla küreselleşen bir dünyada, nüfus hareketleri ve artan “göçmen” sayıları bu insanların kendi kültürlerini dünyanın değişik bölgelerine taşımalarına yol açmakta. Bu durum da gerek kimlik üzerine tartışmalarda, gerekse de kimliklerin ne ölçüde sabit ve ne ölçüde akışkan oldukları konusunda önemli bir etken olarak dikkate alınmalıdır.

Kitaba katkı sunan tüm yazarlar kimliklerin heterojen ve değişken olduğunu ve belli koşullar altında belli kimliklerin diğerlerinden daha fazla önem kazandığını vurguluyorlar. Bu tartışma, kuşkusuz, kimliklerin oluşum sürecinin farklı aktörlerin, ağların ve ittifakların rol

* Yrd. Doç. Dr., Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara.

oynadığı karşılıklı etkileşimlerin sonucu olduğu savının kabulünü içeriyor. Kimliklerin oluşumundaki bu karşılıklı etkileşim sürecinde, etnisite bir dizi ortak ve paylaşılan değer olarak tanımlanıyor. Bu süreçlerde kendini algılama/anlama belirleyici olsa da, bunun ötesinde diğerlerini, “ötekini” algılama ve ötekiler tarafından algılanma da önemli oluyor.

Rasim Özgür Dönmez kimlik oluşumu tartışmalarını toplumsal hareket kuramlarıyla ilişkilendiriyor. Maddi ve (politik fırsatlar dahil) maddi olmayan kaynakların önemini vurgulayarak, kaynakların harekete geçirilmesi kuramının devreye sokulması gerektiği fikrini destekliyor. Endüstri ötesi toplumlarda yeni toplumsal hareketler basitçe mevcut düzene bir tepki olarak görülmeyip, özgürleşme arayışındaki aktif aktörler olarak görülür. Bu yüzden, kimlik oluşumu, kimlik iddiası ve tanınması politikanın bir parçasıdır. Dönmez’in Alevi, İslamcı ve Kürt milliyetçi hareketleri analizi, bunların her üçünün de sosyoekonomik, politik ve moral alanda kendilerini yeniden kurmaya çalıştıkları sonucuna ulaşıyor. Yazar, her üç hareketin de içsel farklılıklarına işaret ederken, aynı zamanda Alevi harekete kıyasla, Kürt ve İslamcı hareketin içsel farklılıklarını bir çatı altında toplamakta başarılı olduklarını ve bu sayede de finansal, örgütsel ve insan kaynakları devşirme potansiyellerini daha da geliştirdiklerini vurguluyor.

Ekin Burak Arıkan etnik Türk kimliğinin nasıl Sünni İslam kimliğiyle karşılıklı birbirini kurduğunu ve tarih boyunca bu iki kimlik arasındaki bağların nasıl sağ milliyetçi politikaları beslediğini tartışırken, bu durumun en belirgin ifadesinin Türk-İslam Sentezi olduğunu belirtiyor. Oysa Kürt etnik kimliğinin oluşumunda Türk kimliğinin bileşenleri olarak karşımıza çıkan Sünni İslam ile Türk etnik kimliklerinin birleşmesinden farklı bir süreç işlediğini ve İslamcı Kürtler ve laik Kürt milliyetçileri arasında bir kutuplaşma olduğunu belirtiyor. Bu iki farklı Kürt kimliğinin birleşip ortak Kürt kimliğini oluşturmak yerine ayrışması kendini oy verme davranışlarında da ortaya koyuyor.

Şener Aktürk’ün yazısı da Arıkan’ın analizine belli açılardan paralellik göstermektedir. Aktürk, Türkiye’de Kürt kimliğinin siyasallaşmasını tartışırken analizine Max Weber’in etnisite tanımına başvurarak başlıyor ve etnisiteyi öznel kan-soy-akrabalık algısı temelinde tanımlanan toplumsal bir kategori olarak görüyor. Kimliğin öznel kan-soy-akrabalık algısı üzerine kurulmasında devletin rolünü öne çıkaran analizinde, özellikle Türkiye’deki etnik hareketlerin analizine devletin ve diğer siyasi aktörlerin rolünün dahil

edilmesi gerektiğini vurguluyor. Aktürk, Sunni İslamın Türk etnisitesiyle kurduğu yakın ilişkinin, Kürt kimliğinin siyasallaşmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu vurguluyor.

Ali Yaman etnik Kürt kimliği ile Alevi dinsel kimliği arasındaki ilişki üzerinde dururken, son dönemde ikisinin de gözle görülür ölçüde siyasallaştığını vurguluyor. Alevi kimliğinde gittikçe artan politik farklılaşmanın Aleviliğin “İslam içi” ya da “İslam dışı” şeklinde algılanma ve konumlandırılmasından kaynaklandığını vurguluyor. Yaman, bölgesel ve yerel farklılıklardan kaynaklanan Alevi hetorejenitesine vurgu yaparken, Alevilerin kendilerini “İslam dışı” sayma olasılığına da işaret ediyor. Makale, son derece -ikna edici bir sonuçla, etnik ve dini bölünmelerin Alevi hareketinin sivil toplum içindeki pozisyonunu zayıflatacağı saptamasıyla noktalanıyor.

Çağlar Enneli'nin analizi de son derece ilginç. Enneli Türkiye'deki etnik ve dinsel kimlikler tartışmasına gayrimüslim azınlıkların rolünü de katıyor. Enneli'nin makalesi gösteriyor ki, farklı kimliklerin oluşumu, özellikle de etnik milli kimliğin oluşumu Türkiye'de yaşayan gayrimüslim azınlıkların konumları ve rolleri dikkate alınmadan anlaşılamayacaktır. Enneli, 1942 Varlık Vergisi gibi tarihsel olaylara gönderme yaparak, azınlık politikalarının altında yatan ekonomik motiflere dikkat çekiyor. Makale, bir yandan makro ekonomik politikaların önemine işaret ederken, bir yandan da mikro düzeyde kimliklerin oluşumunu tartışıyor. Baskın Oran'ın objektif – sübjektif kimlik ayrımını kullanan yazar, “bir azınlığın mensubu olarak doğmuş olmak” gibi katı bir kimlik anlayışından uzaklaşma gereğine işaret ediyor, çünkü bu yaklaşım bireysel düzeyde bir kimliğin reddi potansiyelini dışlıyor.

Kitabın ikinci bölümünde, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Türkler arasındaki uluslararası ve diasporik ilişkiler ele alınıyor. Vatandaşlığa ilişkin yasal düzenlemelerin ve vatandaşlık anlayışındaki “ius soli”ye (Fransa), ius sanguini”ye (Almanya) ve “çok kültürlülük”e (İngiltere) dayanan farklılıklar makalelerde önemli bir yer tutuyor. Samim Akgönül dinsel kimliklerin dile ve anavatana dayanan kimlikler karşısında nasıl gittikçe artan bir önem kazandığını irdeliyor. Fransa'da “İslami kimlik”in mobilizasyonu, Almanya'ya kıyasla daha az Diyanet İşleri Başkanlığı'nın elindeyken, Süleymancılar bu rolü üstlenmektedir. Bununla birlikte ülkücüler ve Aleviler “İslami kimlik” mobilizasyonunda öne çıktığının altını çizmiştir.

Almanya’da sürdürdüğü ampirik çalışmaların sonuçlarını dikkate sunan *Nezahat Altuntaş*, bir yandan genel olarak İslam’ın artan önemine işaret ederken, öte yandan da “Türk İslam” ve “Batılı/Euro İslam” ayrımı temelinde Türkiye’de kimlik oluşumu tartışmalarına önemli bir boyut kazandırıyor. Yazısında özellikle Almanya’da yaşayan göçmen kadınların kimlik oluşumunda oynadığı rolün altını çiziyor.

Pınar Enneli’nin Londra’daki Türkiyeli göçmenlerin durumunu tartışan makalesi, Kıbrıslı Türkler ya da Alevi Kürtler gibi farklı göçmen grupları tarafından tercih edilen politik ve etnik milliyetçi kimliklerin önemini etnik ve milli kimlik oluşumu analizlerine taşıyarak konunun içine daha iyi girmemizi sağlıyor. Bu katkı önemli, çünkü İngiltere’ye göç eden Alevi Kürt “göçmen”lerin önemli bir kısmı siyasi mülteciler ve kendilerini “etnik” ya da “dini” olarak değil, güçlü bir şekilde “solcu” olarak tanımlıyorlar.

Banu Şenay’ın katkısı ise, Avustralya’da yaşayan Türklerin kimlik oluşumunda Türk devletinin etkisini vurgulaması açısından önemli. T.C. Başkonsoloslugu’nun son derece başarılı e-posta ağı gibi yeni iletişim teknolojisi formlarının bu süreçte devlet kurumları tarafından kullanılarak Türklerin kimlik oluşumunda büyük bir rol oynuyor olması gerçekten ilginç.

Şule Toktaş imzalı son makale de çoklu kimlik oluşumu olanaklarına işaret ediyor. Bunu yaparken, Türkiye’deki Yahudilere ve onların İsrail’e göçüne bakarak, bize onların kendi dini ve etnik kimliklerini nasıl heterojen bir şekilde algıladıklarını gösteriyor.

Yazarlar farklı yapısal koşulları da gözönüne alarak, kimliklerin kurulma süreçlerinde devletin ve diğer aktörlerin rolüne işaret ediyorlar. Belli tarihsel koşullarda “dinsel” ve “etnik” kimliklerin kristalize olma süreç ve mekanizmalarını açıklamaya çalışıyorlar. Dinsel ve etnik kimliklerin çeşitlilik ve özgünlüklerini görmenin önemini vurguluyorlar. Kitap, bu açıdan kimlik tartışmalarına önemli bir katkı niteliğinde.

Ancak bu çalışma her ne kadar kimliklerin akışkanlığı, birbirleri arasındaki süregiden etkileşimi ve kendi içindeki farklı dinamiklere dikkat çekiyor olsa da, yine de eleştirel bir mesafe ile yaklaştıkları sabitleşmiş kimlikleri üretme riskini içermekte. Bunu aşmanın bir yolu, kimlik yerine kimlikleleşme süreçleri (identification) kavramını öne çıkarmak olabilir. Diğer kimlikler ve toplumsal dinamiklerle ilişkiselliği de içeren sürecin kendisine yapılan

vurgu bu sorunu aşmakta katkı sağlayabilir. Ancak bu kavramsal çerçeveye kimliklerin akışkanlığına dair yapılan tartışmalar anlam kazanacaktır. Kitabın başlığındaki “kesişen-çatışan kimlikler” ifadesi bile birbirinin karşısında duran ve sabitleşmiş kimlikler varsayımına işaret etmektedir. Derlemedeki yazılar her ne kadar böylesi bir riskin farkında olsa da, yine de bu noktaya dikkat çekilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede sürecin kendisine ve ilişkiselliğe vurgu yapan toplumsal hareketler literatürü, toplumsal hareketlerin kimlik oluşumlarını sorgulayarak nasıl alternatifler oluşturduğuna dair zengin veriler sunar. Dikkat edilmesi gereken bir ikinci nokta ise, kimlik tartışmaları yürütülürken belli bir kimliğe yapılan vurgunun, o kimliği sömürülen diğer gruplardan yalıtma riskidir. Bu nedenle; Kürt, Alevi, İslamcı gibi kimliklere ve onların heterojen yapısına işaret ederken, sosyo-ekonomik yapılara ve sınıfsal farklılıkları da dikkate almak yararlı olacaktır. Her ne kadar kimlik içi farklılıklar dikkate alınmış olsa da, birkaç yazı dışında kimlik içi sınıfsal ve toplumsal cinsiyete dair ayrışmalar kısıtlı kalmaktadır. Sadece etnik ve dinsel kimliklere odaklanmak, temel ekonomik, sınıfsal ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin maskelenmesine yol açabilir. Bu noktalara rağmen, bu çalışma çok farklı etnik ve dinsel kimlikleri ele alan ampirik çalışmalara dayanarak Türkiye’de kimlik çalışmaları alanında önemli bir katkı sağlayacaktır.

Non-State Actors and Terrorism: Applying the Law of State Responsibility and the Due Diligence Principle, By Robert P. Barnidge Jr, The Hague, T.M.C. Asser Press, 2008, xvi + 244 pages.

ISBN 978-90-6704-259-8

Terörizmle İlişkili Devlet Dışı Aktörler ve Devletin Sorumluluğu

Umut KEDİKLİ*

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen terör saldırıları ve sonrasında Afganistan'a ve daha sonra Irak'a yapılan Amerikan müdahalelerinin ortaya çıkardığı kaotik uluslararası yapının, uluslararası siyaset, hukuk ve hatta ekonomi üzerindeki etkileri halen sürmektedir. Bir taraftan merkezi devletleri hedef alan terörist devlet dışı aktörlerin terör saldırılarıyla uluslararası siyasette gündemin ön sıralarına çıkması, öbür taraftan uluslararası terörizmle mücadele bağlamında da merkezi devletlerin güvenlik politikalarını öne çıkarması, uluslararası alanda şiddet sarmalının yoğunlaşmasına hizmet etmektedir. Öte yandan bu sarmaldan çıkmanın siyasi, hukuki ve ekonomik enstrümanları da çeşitli şekillerde geliştirilmeye çalışılmaktadır. İşte, yukarıda başlığını verdiğimiz ve Türkçe'ye *Devlet Dışı Aktörler ve Terörizm: Devletin Sorumluluğu Hukukunun ve Özen Gösterme Kuralının Uygulanması* olarak çevirebileceğimiz kitap çalışması da terörist devlet dışı aktörlerin fiilleriyle bağlantılı olarak devletlerin karşı karşıya oldukları yükümlülüklerin neler olduğunu ortaya koymaya çalışmakta ve uluslararası hukuk yoluyla terörizmle mücadeleye ilişkin bir yöntem sunmaktadır.

Barnidge, kitabına Westfalya sistemi ile oluşturulan merkezi devletlerin salt egemenliklerinin zayıfladığı ve uluslararası ilişkilerde devletlerin dışında ortaya çıkan aktörlerin de rollerinin arttığı tespiti ile başlamaktadır. Ancak yazar, Westfalyan sistemdeki değişimin ticaretin serbestleşmesi, sermayenin uluslararası dolaşımı, sivil toplumun yaygınlaşması v.b şekillerde 11 Eylül saldırılarından çok önce başladığını da vurgulamaktadır. Yazar, sistemdeki bu değişimi bir aşınma olarak nitelemekte ve devlet dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerde artan etkisini anlamak için bu aşınmanın, devletin sorumluluğu hukuku üzerinde bazı çıkarımlara sahip olduğunu iddia etmektedir. Yazarın bu yaklaşımı, sorumluluk hukukunun farklı alanlarda da etkisinin hissedilmeye başladığı noktasından düşünüldüğünde, hukuk literatüründe önemli bir değerlendirmedir. Devletin sorumluluğu hukuku temelde, devletin sadece kendi fiillerinden sorumlu olduğu kuralına

dayanmaktadır. Dolayısıyla bir devlet, özel şahısların uluslararası hukuka aykırı fiillerinden ötürü, sadece bu fiilleri önlemek ya da fiilin gerçekleşmesinden sonra fiili yapanları yakalamak hususunda gereken özeni göstermediği takdirde sorumlu olmaktadır. Bu noktada yazarın bu kitaptaki temel amacı, devletin, hangi şartlarda terörist devlet dışı aktörlerin hukuka aykırı fiillerini önlemede gereken özeni gösterme kuralını karşılamadaki başarısızlığının, onun sorumluluğuna neden olabileceğini göstermeye çalışmaktır.

Dolayısıyla yazar, terörist devlet dışı aktörlerin fiillerinin devlete ne şekilde atfedilebileceği ya da atfedilip edilemeyeceği sorununu incelemeksizin sadece devletin, bu aktörlerin fiilleri bağlamında kendi fiillerinin uluslararası hukukla uyumlu olup olmadığını inceleme konusu yapmıştır. Ayrıca yazar, devlet terörizmi ve devlet destekli terörizm konularını da inceleme alanına dahil etmediğini ifade ederek, bu olguların gereken özeni gösterme kuralının dışında kaldığını belirtmiştir. Ancak terör örgütlerinin fiillerinden devletin sorumluluğu konusunda, sorumluluk hukuku kurallarının uygulanma imkanını araştıran bir çalışmanın, özellikle devlet destekli terörizm konusunu inceleme dışında bırakması ana konunun sağlam bir temelde analiz edilmesini zorlaştırmaktadır. Zira terör örgütlerinin fiillerinden devletin sorumluluğu farklı şekillerde cereyan edebilir ve bazı durumlarda devletin sorumluluğuna neden olan unsurlar iç içe de geçebilir. Şöyle ki, bir devlet uluslararası hukukta hem gereken özeni gösterme kuralına uymamaktan ve hem de terörizme destek olması bağlamında uluslararası hukuk çerçevesinde doğan yükümlülüklerine aykırı davranmaktan sorumlu olabilir. Yazar, kitabında terör örgütlerinin fiilleriyle ilgili olarak devletin gereken özeni göstermesi kuralına uymaması bağlamında konuyu ele alırken yukarıda ifade edilen noktayı yüzeysel geçmiştir.

Yazar, giriş ve sonuç bölümleri hariç konuyu beş bölümde ele almıştır. İkinci bölümde yazar, terörizmin uluslararası hukukta tanımlanma çabalarını tartışmaktadır. Bir fiilin hukuken tanımlanması, o fiile verilecek karşılığın bu tanımın sınırları içerisinde kalması bakımından önemlidir. Dolayısıyla öncelikle terörizmi tanımlama çabalarına ilişkin tartışmaların ele alınması, gereken özeni gösterme kuralının neye karşı ve hangi sınırlar içerisinde uygulanabileceğini anlamak açısından faydalıdır. Yazar bu tartışmalar neticesinde uluslararası hukukta anlaşmalar, örf – adet hukuku ve hukukun genel ilkeleri çerçevesinde terörizmin tatmin edici bir tanımının halen yapılamadığı sonucuna ulaşmaktadır. Bununla birlikte bu bölümde, kapsamlı bir tanımın kabul edilmesinin zaruri olduğu ifade edilirken, terörizmin genel manada ne anlama geldiği de ortaya koyulmaktadır. Yazar terörizme ilişkin genel kabul

görmüş bir tanıma ulaşılamamasının temel nedenleri arasında, kişilerin terörist veya özgürlük savaşçısı olarak nitelendirilmesinin arkasında yatan politik yaklaşımları göstermektedir.

Üçüncü bölümde yazar, uluslararası hukuk kapsamında gereken özeni gösterme kuralını, terörist devlet dışı aktörlerin fiilleri ile devletin sorumluluğu arasındaki bağıntıyı kuracak şekilde ele almaktadır. Kitabın bu bölümünde, devletin sorumluluğu hukukunun değişik veçheleri incelenmekte ve BM Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun raporları irdelenerek bu alanda devlete düşen yükümlülüklerin ne olduğuna dikkat çekilmektedir. Yazar, devletin sorumluluğunun kaynağı olarak, kasıt veya ihmal ile ortaya çıkan kusurlu sorumluluk ya da sorumlu tutulabilmek için sadece zararın varlığının yeterli olduğu objektif sorumluluk yaklaşımlarını inceledikten sonra gereken özeni gösterme kuralının karşılanıp karşılanmadığının devlet açısından ortaya çıkan uluslararası yükümlülük doğuran kurallar kapsamında araştırılacak bir sorun olduğunu ifade etmektedir. Yazar, kuralın sorumluluk hukuku içerisindeki yerini tartışırken, farklı hukuk alanlarında (örneğin yabancılar, çevre ve insan hakları hukuku) kuralın uygulanmasına ilişkin örnekler de vererek uluslararası hukukta yerleşmiş bir kural olduğu tezini güçlendirmeye çalışmaktadır. Yazar bu çabasını, Uluslararası Adalet Divanı'nın ve hakem mahkemelerinin Trail Smelter, Korfu Kanalı, Lac Lanoux, Tahran Rehineler, Kongo Topraklarındaki Silahlı Faaliyetler davalarına ilişkin vermiş olduğu kararlar yoluyla da desteklemektedir. Yazarın, gereken özeni gösterme kuralının uluslararası hukukun farklı dallarındaki uygulamasına ilişkin açıklayıcı anlatımı, okuyucu da kuralın anlaşılmasına yardımcı olacak bir nitelik sunmaktadır.

Dördüncü bölümde yazar, terörist devlet dışı aktörler bakımından gereken özeni gösterme kuralının nasıl işlediği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yazar, terörizmin önlenmesinin ve uluslararası terörizmle mücadele edilmesinin uluslararası hukuk tarafından devletlere yüklenen bir yükümlülük olduğu ve hatta şahıslar tarafından diğer devletlerin güvenliğine karşı bir devletin kendi topraklarında yürütülen faaliyetlere tolerans göstermesinin uluslararası hukukun bir ihlali olduğu ve şayet bu durum kanıtlanabilirse, devletin bu tür fiilleri önlemek ve cezalandırmadaki ihmalinin kendisinin bir kusuru olduğu iddiaları gibi gereken özen gösterme kuralıyla ilgili bu gibi ifadelerin tek başlarına bu bölümün amaçları için yeterli olmadığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla yazar bu bölümde, anlaşmalar hukuku ve Güvenlik Konseyi Kararları üzerine yoğunlaşarak ve bunların hangi bölümlerinin gereken özeni gösterme kuralı çerçevesinde kullanılabileceğini göstererek somut olgular üzerinden tartışmayı yürütmektedir. Uluslararası hukukta terörizmin genel kabul görmüş bir tanımına

ulaşılamamakla birlikte devletler, terörizmle sektörel mücadele yöntemini benimseyerek, bu olgunun içine dahil edilebilecek fiiller bakımından aralarında yaptıkları anlaşmalar yoluyla uluslararası bir takım yükümlülükler yüklenmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte, BM Güvenlik Konseyi'nin de 11 Eylül saldırılarının da öncesine gidecek şekilde çeşitli defalar teröre ilişkin bakış açısını ve önceliklerini ortaya koyan kararları uluslararası hukuka yansımaktadır.

İşte, yazar bu bölüm kapsamında bazı uluslararası ve bölgesel anlaşmalardan ve Güvenlik Konseyi'nin kararlarından örnekler vererek terörist fiillerin ortak yönlerini vermeye çalışmış ve bu olgunun uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit olarak kabul edildiğine yönelik güçlü bir kanının bulunduğunu ifade etmiştir. Yazar, bu anlaşmalar ve Konsey Kararları çerçevesinde terörizmle mücadele bağlamında devletlerin gereken özeni gösterme yükümlülüğü altında bulunduğunu göstermeye çalışmaktadır. Ancak yazar, terörizmle mücadele ile gereken özeni gösterme yükümlülüğü arasındaki bağlantıyı kurarken, terörle mücadele kapsamında bu kuralın devletler açısından nispi bir sorumluluk kuralı mı yoksa mutlak karakterli objektif nitelikte bir sorumluluk kuralı mı yüklediği tartışmalarına yeterince önem vermemektedir. Dolayısıyla bu kuralın terörizmle mücadelede nasıl işlerlik kazanacağı ve terörizmle mücadele yükümlülüklerine nasıl uygulanacağı askıda kalan konular gibi gözükmemektedir. Kuralın tarihsel boyut içerisinde ortaya çıkışı ve gelişiminin (örneğin tarafsızlık hukukunda ve ayaklanma ve iç savaş durumlarında) nasıl olduğunun yeterince irdelenmemiş olması, okuyucunun terörizm gibi kendine özgü bir olguyla bu kural arasındaki bağı kurmasında zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Son olarak sorumluluk hukukunda temel konulardan birisi olan hukuka aykırı fiilin devlete atfedilmesi meselesi bakımından gereken özeni gösterme kuralının, atfetme meselesiyle ilişkisi yüzeysel şekilde ele alınmıştır. Oysa devletin hukuka aykırı bir fiilden sorumlu tutulabilmesinin ön koşulu, o fiilin kendisine atfedilebilmesidir. Kendisine atıf ve izafe edilemeyen bir fiilden, bir hukuk kişinin sorumlu tutulması hukuk mantığına terstir. *Terörist Devlet Dışı Aktörler Bağlamında Devletlerin Gereken Özeni Gösterme Yükümlülüğü* başlığını taşıyan bu bölüm, kitabın merkezinde yer almakla birlikte, yukarıda açıklanan eksiklikleri dikkate alındığında bu bağın kurulmasında derinlemesine bir analize sahip olamadığı görülmektedir.

Beşinci bölümde yazar, gereken özeni gösterme kuralına ilişkin yukarıda ifade edilen konuları ele almadan, kurala ilişkin farklı teorik tartışmaları incelemektedir. Yazar, terörizmle mücadele söyleminde siyasetin belirleyici olmasının, hukuksal bir kavram olan bu kurala

belirsizlik kattığını ve tüm durumlara uygulanabilecek bir hukuk kuralının oluşmasını engelleyebildiğini ifade etmekle birlikte, bu olumsuz durumları aşmak için belli argümanlar ileri sürmektedir. Yazar anlaşmalar hukukunun temel ilkelerinden birisi olan pacta sunt servanda (ahde vefa) ilkesinin, anlaşmalara bağlayıcı bir etki tanınmasını ve devletlerin anlaşmalardan doğan yükümlülüklerini bir hukuk genel ilkesi olan ‘iyi niyet’ çerçevesinde uygulamak zorunda olmasını, gereken özeni gösterme kuralının uygulanmasına açıklık getirici bir araç olarak sunmaktadır. Yazarın, kuralın siyasi yaklaşımlar nedeniyle karşı karşıya kaldığı esnekliği aşmakta öne sürdüğü bir diğer araç ise, denge unsurudur. Denge unsuruna göre, yarışan çıkarlar arasında bir dengenin varlığı dikkate alınmalıdır. Diğer bir açıklayıcı araç ise, zararın öngörülebilirliğini ve yarattığı riski dikkate alarak uygun araçlarla bu zararların önlenmesi durumudur. Yazar bu açıklayıcı araçların, terörizmle mücadele bağlamında gereken özeni gösterme kuralının yorumlanmasına yardımcı olabileceğini ortaya koymaktadır.

Altıncı bölümde ise yazar, *Terörizmle Mücadelede İnsan Hakları Bir Koz Olmalı mıdır?* başlığıyla, konuyu farklı bir boyuta taşımaktadır. Bu bölümde yazar, devletlerin terörizmle mücadelesinde insan hakları ile ulusal güvenlik politikaları arasındaki ilişkiyi incelemeye başlamaktadır. Yazar bu bölümde, devletlerin uluslararası hukukta kendileri için bağlayıcı olan terörizmle mücadele yükümlülüklerini, insan hakları perspektifinden ele almaktadır. Yazar, insan haklarına uygun hareket edilmesi halinde terörizmle etkili şekilde mücadele edilip edilemediğini ve uluslararası aktörlerin kendi ulusal çıkarları ekseninde terörizmle mücadelede insan haklarını nasıl şekillendirmeye çalıştıklarını incelemektedir. Bu bölümün başlangıç kısmında yazar, ABD’nin El – Kaide terör örgütü ile mücadelesine ağırlık vererek, bu mücadelenin uluslararası insancıl hukuk sınırları içerisinde cereyan edip etmediğini vermeye çalışmaktadır. İlerleyen alt başlıklarda ise devletin terörizmle mücadele ederken insan haklarına uymasının gerekli olup olmadığını ve aynı anda hem insan haklarına uyulurken hem de terörizmle mücadele edilip edilemeyeceğini araştırmaktadır. Sonuç olarak yazar, devletlerin, etkili şekilde terörizmle mücadele etmek zorunda olduğunu fakat aynı zamanda teröristlerde dahil olmak üzere tüm bireylerin insan haklarını da korumak zorunda olduğunu ifade ederken, toplumun güvenlik hakkının, bireyin insan hakları ile çatışabileceği durumlarında olabileceğini vurgulamaktadır. Son tespitine ilişkin varsayımını ise, hukukiliğinin tartışmalı olduğunu ifade ettiği İsrail’in Gazze Şeridi’nde inşa ettiği güvenlik duvarını örnek göstererek açıklamaktadır. Yazarın bu görüşünü verirken başvurduğu bazı yazarların açıklamaları ise okuyucuda bu bölümde politik yan bir tutuşun sergilendiği izlenimi

uyandırmaktadır.¹ Ayrıca yazar bu bölümde, terörizmin nedenlerinin incelenmesinin, siyasi ve hukuksal yollarla bu olguyla mücadele etmek açısından önemli olduğunu ifade etmektedir. Yalnız farklı terör tiplerinin farklı kökenlerden türeyebileceğini anlatırken, köktendinci terörizmin temel nedenlerine ilişkin açıklamalarda ‘militan İslam’ kavramını kullanan yazarların görüşlerine yer verirken, bu yazarların kavrama yükledikleri anlamı çok fazla irdelememektedir.

Bu bölümde, terörist devlet dışı aktörlerin fiilleri bağlamında devletin gereken özeni göstermesi kuralı ile insan hakları ekseninde bu yükümlülüklerin uygulanması arasındaki bağlantıya yer verilmemesi ve insan hakları – güvenlik çerçevesine konunun ele alınması, yazarın odak noktasından kaydığı ve hukuki tartışmalardan ziyade siyasi yaklaşımlarla temel varsayımından uzaklaştığı izlenimini doğurmaktadır.

Barnidge'nin bu eseri, 11 Eylül sonrasında daha da artan uluslararası terörizm tehdidinin ipso facto uluslararası barış ve güvenlik açısından bir tehdit olduğunun tespiti ve devletlerin de bu tehditle mücadele etmekte uluslararası hukuk çerçevesinde gereken özeni gösterme kuralı bağlamında bir takım yükümlülüklerini karşılamaması halinde sorumluluğunun doğacağını açıklamaya çalışması açısından önemlidir. Akıcı bir dille yazılan eserin getirdiği katkılardan birisi de, gereken özen gösterme kuralının hukukun farklı alanlarındaki uygulanma şekillerini incelemesidir. Ancak yazarın kitabında bu kuralın ortaya çıkışı, gelişimi ve devlet sorumluluğunun varlık şartlarından atfetme ile ilişkisi gibi konulardaki eksiklikleri, kurala ilişkin derinlemesine bir analiz imkanı sağlamamaktadır. Yazarın, önemli ölçüde kaynak eserlerden yararlandığı görülmekle birlikte, birçok konuyu ele alma çabasının, konu bütünlüğünü bozduğu ve yararlandığı eserleri yeterince yansıtamadığı izlenimi yaratmaktadır. Bununla birlikte terörizm, devlet sorumluluğu ve gereken özen gösterme kuralı, terörizmle mücadele ve insan hakları arasındaki denge gibi konularda okuyucuya genel bilgiler sunması bakımından kaynak kitap olmasa bile yardımcı bir kitap olarak değerlendirilebilir. Ayrıca kitabın, uluslararası hukukun önemli kompartımanlarından birisi olan devletin sorumluluğu hukuku alanına ilişkin kuralların, terörizmle mücadele bağlamında uygulanabilirliğini inceleme çabasının katkısı, hukukun bu alanın evrimsel gelişimi açısından yadsınamaz.

SON NOTLAR

* Araç. Gör., Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara.

¹İsraili tarihçi Beny Morris'in, "Filistinliler için sanki bir kuş kafesi gibi bir Şey inşa edilmek zorunda kalındı. Anlıyorum ki bu kulağa korkunç geliyor. Bu, gerçekten acımasızca bir Őeydir. Fakat başka seğenek de yok. Orada bulunan vahşi bir hayvan, ya bu Şekilde ya da başka türlü hapsedilebilirdi." Şeklindeki ifadesinin kitabın 184. sayfasında verilmesi ve devamında inşa edilen duvarın hukuka aykırı olmakla birlikte İsrail'in Gazze'den gelen terör saldırılarını önemli ölçüde azaltmakta işe yaradığına ilişkin örnekler, insan hakları - terörizmle mücadelede arasındaki dengede yazarın ağırlığını ikincisine verdiği izlenimi vermektedir.

alternatif politika

Alternatif Politika Dergisi, bir grup akademisyen tarafından; disiplinler arası çalışmalara ilişkin süreli yayınların azlığı nedeniyle doğan ihtiyacı karşılamak üzere oluşturulmuş, dört ayda bir yayınlanan hakemli bir dergidir. Siyaset bilimini merkez alarak, kültürel çalışmalar, medya, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, sosyal psikoloji, ekonomi politik ve antropoloji gibi disiplinleri de kapsayan yayınlar yapmayı amaçlayan dergi, adı geçen alanların her boyutuyla ilgili kuramsal ve analitik çalışmaların yanı sıra, kitap incelemelerine de yer vermektedir.

Alternatif Politika Dergisi'nin amacı, yayınladığı konularda hem bilimsel çalışmalar için akademik zemin hazırlamak, hem de söz konusu görüşlerin paylaşılmasını sağlayarak yeni açılımlar yaratmaktır. Bu bağlamda, teorik çalışmalara olduğu kadar, alan çalışmalarına da yer vermek amacındadır. Çalışmalarınızı Alternatif Politika'ya bekliyoruz.

Alternatif Politika; Worldwide Political Science Abstracts, Scientific Publications Index, Scientific Resources Database, Recent Science Index, Scholarly Journals Index, Directory of Academic Resources, Elite Scientific Journals Archive, Current Index to Scholarly Journals, Digital Journals Database, Academic Papers Database, Contemporary Research Index, Ebscohost, Index Copernicus ve Asos Index'de taranmaktadır.

Danışma Kurulu (Alfabetik Sıraya Göre)

Prof. Dr. Ayşe Kadioğlu (Sabancı Üniversitesi)
Prof. Dr. Bogdan Szajkowski (The Maria Curie-Skłodowska University, Lublin)
Prof. Dr. Füsün Arsava (Atılım Üniversitesi)
Prof. Dr. Mithat Sancar (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Tayyar Arı (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Tim Niblock (University of Exeter)
Prof. Dr. Ümit Cizre (İstanbul Şehir Üniversitesi)
Prof. Dr. Aylin Özman (Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Sibel Kalaycıoğlu (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. İnci Özkan Kerestecioğlu (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Rubba Salih (University of Exeter)

Yayın Kurulu (Alfabetik Sıraya Göre)

Prof. Dr. Bruno S. Sergi (Messina University)
Prof. Dr. Darko Marinkovic (Megatrend University of Applied Sciences)
Prof. Dr. Edward L. Zammit (Malta University)
Doç. Dr. Aksu Bora (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Berna Turam (Hampshire College)
Doç. Dr. Esra Hatipoğlu (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Filiz Başkan (İzmir Ekonomi Üniversitesi)
Doç. Dr. Hamit Coşkun (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. Kamer Kasım (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Kemal Öke (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Burak Arıkan (Sabancı Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Defne Karaosmanoğlu (Bahçeşehir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Fatih Konur (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Maya Arakon (Yeditepe Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Nilay Ulusoy Onbayrak (Bahçeşehir Üniversitesi)
Doç. Dr. Pınar Enneli (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Veysel Ayhan (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Dr. Elçin Aktoprak (Ankara Üniversitesi)
Dr. Evgina Kermeli (Bilkent Üniversitesi)
Dr. Ipek Eren (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Dr. Şener Aktürk (Koç Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Gökhan Telatar (Ankara Üniversitesi)
Avukat Ebru Sargıcı

Editöryal Kadro

Editör: Rasim Özgür Dönmez
Asistan Editör: Çağla Pınar Tuncer